

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo- ja arheoloogia instituut
Arhiivinduse õppetool

Kaie Jeesser

MUSEAALIDE DOKUMENTEERIMINE EESTI MUUSEUMIDES

Magistritöö infokorralduse erialal

Juhendaja Kurmo Konsa, PhD

Tartu 2009

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. MUSEAALIDE DOKUMENTEERIMISE AJALUGU EESTI MUUSEUMIDES	11
1.1 Muuseum kui institutsioon ja dokumenteerimise osa muuseumis	11
1.2 Ülevaade museaalide dokumenteerimise ajaloost Eesti muuseumides	14
1.2.1 Dokumenteerimise eellugu (19. sajand – 20. sajandi algus)	15
1.2.2 Süstemaatilise dokumenteerimise algus (1911–1939)	18
1.2.3 Süstemaatiline dokumenteerimine perioodil 1941–1980	24
Kokkuvõte	32
2. KULTUURIVÄÄRTUSTE INFOSÜSTEEMI (KVIS) KASUTAMINE	
MUSEAALIDE DOKUMENTEERIMISEL JA KVISI RAKENDAMISEGA SEOTUD	
PROBLEEMID	35
2.1 Kultuuriväärtuste infosüsteemi (KVIS) loomine ja kasutamine	35
2.2 Museaalide elektrooniline dokumenteerimine ja seadusandlus. Museaalide	
arvelevõtt ja kirjeldamine	42
2.2.1 Museaalide arvelevõtt KVISis ja selle vastavus seaduses kehtestatud	
dokumenteermisnõuetele	42
2.2.2 Museaali kirjeldamine KVISis ja vastavus seaduses kehtestatud	
kirjeldusnõuetele	45
2.3 KVISi kasutamine museaalide dokumenteerimiseks erinevates Eesti	
muuseumides	49
Kokkuvõte	56
3. EESTI MUUSEUMIDE INFOSÜSTEEM (MuIS)	58
3.1 Muuseumide infosüsteemi (MuIS) loomine	58
3.2 Kasutajad ja MuISi funktsionaalsus	60
3.3 Museaali kirjeldus infosüsteemis ning selle struktureerimine ja	
süsteematiseerimine	64
3.3.1 Museaali kirjelduse struktureerimine	65
3.3.2 Museaali kirjelduse süsteematiseerimine	70
Kokkuvõte	77
KOKKUVÕTE	79
KIRJANDUS	84
ARHIIVIALLIKAD	86
SUMMARY	87
LISAD	93

- LISA 1. 1911.–1934. aasta kataloog „Katalog des Museums der E.L.G. 1911–1934.”
- LISA 2. ERMi 1912. aasta korjamisraamat.
- LISA 3. Ajalooliste kogude inventarraamat Tartu Linnamuuseumis 1959-1960.
Kirjeldus aastast 1956.
- LISA 4. Kunstieseme kirjeldus, inventarkardi esi- ja tagakülg.
- LISA 5. Teadusliku kataloogimise kaardi näide aastast 1971.
- LISA 6. Museaali kirjeldus. 1965. aasta inventarkart.
- LISA 7. Museaali kirjeldus. 1965. aasta inventarkardi esi- ja tagakülg.
- LISA 8. Museaali kirjeldus. 1968. aasta inventarkardi esi- ja tagakülg.
- LISA 9. Museaali kirjeldus. 1973. aasta inventarkart.
- LISA 10a. Museaali kirjeldus 1986. aasta inventarraamatus.
- LISA 10b. Museaali kirjeldus 1986. aasta inventarraamatus.
- LISA 11. Museaali kirjeldus. 1987. aasta inventarkart.
- LISA 12. Museaali kirjeldus 2002. aasta inventarkart.
- LISA 13. Museaali kirjelduse andmetüübid KVISis.
- LISA 14. Museaali kirjeldus KVISis.
- LISA 15. Museaali kirjeldus KVISis.
- LISA 16a. Museaali kirjeldus KVISis.
- LISA 16b. Museaali kirjeldus KVISis.
- LISA 17. KVISi ja MuSi sõnastike erinevus.
- LISA 18. Info süstematiseerimise tasandid.

SISSEJUHATUS

Muuseumid moodustavad osa ühiskonna infosüsteemist ning sõltumata sellest, kas see neile meeldib või mitte, on nad kindlasti infoühiskonna „olulised tegijad“. Tulevik peitub informatsioonis ja muuseumid on informatsiooni täis. Muuseumid tegelevad korraldatud ja süstemaatilise informatsiooni kogumise ja loomisega kogu materiaalse maailma kohta. Kogud moodustavad muuseumi „südame“. Objekte on kogutud nii nende ilu kui ka väärtuse pärast ning loomulikult selle pärast, mida nad tähendavad, olles seotud mineviku ja tänapäeva sündmustega, tehnoloogiate arenguga, looduskeskkonnaga. Objektide tähendusi hoitakse kartoteegikaartidel, kataloogides ja inimeste peades. Objektide tähendusi ja ideid antakse vaatajatele edasi läbi näituste, ettekannete, artiklite, sündmuste. Susanne Keene¹ on kirjutanud, et muuseumide töötajad on objektide tähenduste väravavahid. Informatsiooni säilitamine ja kasutatavaks muutmine on muuseumi tuumväärtuseks, mille ümber kogu muuseum organiseeritakse.

Infotehnoloogia areng on muutnud ennekõike just objektidega seotud informatsiooni kogumist, säilitamist, töötlemist ja esitamist. Kogude informatsioonilist mõõdet on läbi infotehnoloogia märksa lihtsam korraldada. Käesoleva magistritöö „Museaalide dokumenteerimine Eesti muuseumides“ teema lähtub autori igapäevatööst. Olen töötanud alates 1993. aastast Eesti Spordimuuseumis. Aastatel 1994-1997 tegelesin muuseumis lokaalse andmebaasi loomise ja kasutuselevõtmisega. Lõpptulemusena oli

¹ Keene, S. 1998. Digital Collections: Museums and the Information Age. Oxford, p. 2.

aastaks 1997 kõikide museaalide vastuvõtmine ja vastuvõtuakti vormistamine infosüsteemipõhiseks viidud. 2001. aastal liitus muuseum Kultuuriväärtuste infosüsteemiga KVIS. Sellest ajast alates olen olnud Spordimuuseumi esindajana KVISi arendamise juures. 2003. aastast alates olen tegelenud muuseumitöötajate nõustamise ja koolitamisega infosüsteemidega seotud probleemide vallas. 2005. aastast alates olen olnud MuiSi väljatöötajate töörühmas. Minu osa on olnud nõustada MuISi programmi loojaid muuseumitöö funktsionaalsuse osas. Selle töö käigus on tulnud juhtida mitmeid muuseumitöötajate töörühmi, kes on oma ettepanekutega suunanud MuISi funktsionaalsuse väljaarendamist.

Praktiline töökogemus muuseumis ja töö muuseumide infosüsteemidega on viinud tõdemusele, et sisulise aluse infosüsteemile loovad objektiga seotud andmed. Seetõttu on ka käesolev magistritöö pühendatud eelkõige probleemidele, mis on seotud esmaste andmete dokumenteerimisega muuseumide infosüsteemis.

Magistritöö on ajendatud reaalsest vajadusest käsitleda muuseumiobjektide dokumenteerimise põhimõtteid Eesti muuseumides ning viia need vastavusse kaasaegsete tehniliste võimaluste ja nõuetega. Muuseumide jaoks tähendab see eelkõige senise dokumenteerimissüsteemi, mille aluseks oli valdavalt olnud paberdokumentatsioon, üle viimist infosüsteemipõhisele dokumenteerimissüsteemile. Eesmärk on luua Eesti muuseumide ühtne infopank, mille aluseks on erinevate valdkondade muuseumiobjektide ühtne andmesisestus nii andmete struktureerimise kui ka andmetüüpide osas.

Magistritöö üldiseks probleemiks on see, kuidas dokumenteerida muuseumis hoitavate objektidega seotud informatsiooni, kuidas seda hallata olevikus ja kuidas tagada selle üheselt mõistetavus ja käsitletavus ka tulevikus. Selleks analüüsitakse erinevaid dokumenteerimismeetodeid ja museaalide kirjeldusmudeleid Eesti muuseumides, toetudes museoloogilistele ja infoteaduslikele teoreetilistele käsitlustele ning autori praktilistele kogemustele. Magistritöö eesmärgiks on anda üldine ülevaade ja välja tuua

olemasolevad probleemid, mis on seotud museaalide dokumenteerimisega infosüsteemis. Selle eesmärgi saavutamiseks tuleb täita järgmised ülesanded:

- Anda ülevaade museaalide dokumenteerimise ajaloost Eesti muuseumides, sest museaalide dokumenteerimine on järjepidev protsess. Iga loodav süsteem peab tuginema eelnenule;
- Käsitleda elektroonilise infosüsteemi „Kultuuriväärtuste infosüsteemi (KVIS)“ kasutamist museaalide dokumenteerimisel, et välja selgitada probleemid, mis tekivad ühelt dokumenteerimissüsteemilt teisele üleminemisel;
- Analüüsida nõudeid, millega dokumenteerija peaks arvestama, et säilitada võimalikult „tõene“, st üheselt mõistetav, informatsioon objektide kohta;
- Analüüsida võimalusi museaalide kirjeldamiseks loodavas tsentraalses infosüsteemis MuIS, et sisestatud andmed tagaksid ühtsed tsentraalsed teabeotsingud;
- Käsitleda infosüsteemi toetust andmete korrektsele sisestamisele;
- Analüüsida olemasolevat museaalide dokumenteerimist käsitlevat seadusandlust ja tuua välja vastuolud, mis on seaduse nõuete ja infosüsteemi võimaluste vahel.

Magistritöö praktiliseks eesmärgiks on luua alus elektroonilises keskkonnas toimivale muuseumiobjektide dokumenteerimissüsteemile. See tähendab olemasolevate süsteemide kitsaskohtade väljaselgitamist ja neile lahenduste leidmist. Magistritöö teoreetiliseks lähtekohaks on tõdemus, et museaalid kujutavad endast infokogumeid ja seega on nende dokumenteerimissüsteemide käsitlemisel vajalik tugineda infoteaduse kontseptsioonidele.

Senini puudub kokkuvõttev ülevaade Eesti muuseumides museaalide dokumenteerimise ajaloost ja dokumenteerimise arengu analüüsi ei ole autori andmetel koostanud ükski Eesti muuseum. Dokumenteerimist käsitlevaid kokkuvõtteid võib leida eelkõige Tartu

Ülikooli õppematerjalide hulgast. Aastatel 1979-1981 välja antud museoloogia-alastest A. Lutsu koostatud õppematerjalidest saab suurepärase ülevaate nõukogudeaegsetest dokumenteerimisnõuetest. Riigiarhiivis leiduv materjal annab ülevaate nii Eesti Vabariigi aegsetest kui nõukogudeaegsetest nõuetest museaalide dokumenteerimisele. Arhiivimaterjali seast on võimalik leida nõudeid museaali dokumenteerimisele, kuid seda, kuidas toimus nende nõuete rakendamine muuseumis, on võimalik välja lugeda ainult erinevate museaalide kirjeldustest ja muuseumide endi arhiividokumentidest. Muuseumide arhiivides leiduvatest koosolekute protokollidest saab reaalse teabe tööst kogudega, esile kerkinud probleemidest ja nende lahendamisest. Et töö eesmärgiks ei ole analüüsida pelgalt museaalide dokumenteerimisalast seadusandlust, vaid ka reaalset museaali dokumenteerimist muuseumides, on seetõttu võrdlusmaterjaliks valitud valdavalt erinevate muuseumide museaalide originaalkirjeldused (tulmeraamat/fondipäevik, inventariraamat/inventarraamat/peakataloog, inventarikaart/inventarkart). Töö käigus on tutvutud ja andmeid kogutud peaaegu kõikidest Eesti muuseumidest, näiteks Eesti Ajaloomuuseumist, Eesti Rahvamuuseumist, Eesti Spordimuuseumist, Eesti Kunstimuuseumist, Eesti Põllumajandusmuuseumist ja paljudest teistest. Oluline võrdlusmaterjal antud töö jaoks on kogunenud tänu mitmetele muuseumitöötajatele, kes osalesid autori poolt korraldatud täiendõppekursustel.

Informatsiooniteoreetilistest käsitlustest on käesoleva magistritöö seisukohalt olulisim informatsiooni subjektiivsete mehhanismidega tegelev suund, ennekõike Rafael Capurro ja Briger Hjørlandi 2003. aastal ilmunud artikkel "The concept of information". Eesti uurijatest on museaalide infosisalduse probleemidega tegelenud Kurmo Konsa, kelle tööd on olnud abiks kolmanda peatüki teemaarenduse seisukohalt.

Muuseumide infosüsteemide loomine on toonud kaasa mitmete seni muuseumitöötajate jaoks üheselt mõistetavate terminite uuesti määratlemise, sest muuseumiobjektide dokumenteerimine elektroonilises infosüsteemis vajab teatud mõistete mitmetasandilist lahtiseletamist. See on vajalik infosüsteemi programmeerijate ja muuseumispetsialistide vastastikuse arusaamise tagamiseks ning infosüsteemi muuseumeid rahuldava

funktsionaalsuse saavutamiseks. Oluliseimad mõisted, mis läbivad kogu magistritööd on: museaal/muuseumiobjekt ja museaali/muuseumiobjekti dokumenteerimine. Autor peab oluliseks juba sissejuhatuses need kaks mõistet lahti seletada, et hilisem kirjapandu oleks üheselt mõistetav.

Mida sisaldab endas mõiste „museaal“?² On see muuseumisse arvele võetud kultuuriväärtuslik ese/asi, objekt, artefakt? Kuidas seda mõistet defineerida, määratleda ja kirjeldada? Sellised küsimused tõstatuvad tavaliselt siis, kui ühe valdkonna põhimõisteid püütakse seletada teise valdkonna esindajale. Antud juhul on teise valdkonna esindajaks olnud infosüsteemi tehnilised loojad. Tingituna erinevast haridustaustast ja lähenemismeetoditest on „museaali“ mõiste tähenduse selgitamine programmeerijatele olnud küllaltki raske.

Seni on käsitletud museaali semantilisest aspektist ja liigitatud museaalseid objekte ühisesse mõistelisse ruumi. Selle tulemusena nimetakse ka kõiki muuseumis olevaid objekte museaalideks. Infosüsteemi ülesehituse seisukohast on aga oluline piiritleda erineva staatusega muuseumis olevad objektid. Seetõttu peetakse infosüsteemis termini „museaal“ all silmas muuseumis olevat objekti, mis on vastuvõtuaktiga põhikogusse vastu võetud (põhikogusse registreeritakse jäädavaks säilitamiseks muuseumisse arvelevõetud objektid). Selline seletus ei ole tõenäoliselt vastuvõetav museoloogilisest seisukohast, sest tekib küsimus, kas deponeeritud või abikogusse kuuluv objekt ei olegi museaal?

Samas infosüsteemi seisukohast on vaja museaali erinevad staatused selgelt piiritleda, mis on kaasa toonud ühelt poolt mõiste tähenduse laiendamise, sest räägitakse muuseumis olevatest objektidest, ja teiselt poolt jällegi selle piiritlemise. Objektile võib ühes konkreetses muuseumis olla korraga üks staatus. See on museaal, deposiit (muuseumisse hoiule võetud asi), eelregistreeritud objekt või abikogusse kuuluv objekt. Kõigi nende terminite üle võib vaielda, kuid paratamatult tuleb piiritleda ühte

² Normatiivaktid defineerivad museaali mõistet järgmiselt: „Museaal on muuseumis arvele võetud kultuuriväärtusega asi.“ (*Eesti muuseumiseadus* 1996. Riigi Teataja I, [83](#), [1487](#).)

muuseumi süsteemi kuuluvad "objektid", sest kõiki neid käsitletakse muuseumis erinevate õigustega ja infosüsteem peab suutma tagada muuseumitöö loogilised funktsioonid. Antud töös eelistatakse termini asi/ese asemel kasutada terminit objekt, sest termin „asi/ese“ ei hõlma digitaalseid museaale. Kokkuvõtvalt antud töö kontekstis tegeletakse muuseumis objektidega, millel on mitmeid erinevaid staatusi, mille alusel nad liigituvad eri rühmadesse ja neid dokumenteeritakse eraldi. „Museaali“ mõistet kasutatakse ainult siis, kui kirjutatakse konkreetsest muuseumis olevast objektist, mis on muuseumis põhikogus arvel.

Mõiste „museaali dokumenteerimine“ hõlmab endas kogu muuseumiobjekti haldamisega seotud dokumentatsiooni, alustades aktidest, mis registreerivad objekti esmase vastuvõtu muuseumis, seejärel aktid, mis vormistavad objekti liikumist nii muuseumi sees kui ka väljas ning selle liikumise tulemusel saadud lisadokumentatsiooni. Muuseumiobjekti dokumenteerimise protsessi keskse ja sisuliselt kõige olulisema koha võtab enda alla museaali kirjeldamine. Seetõttu leiavad museaali kirjeldamisega seotud probleemid esmast ja laiendatud käsitlemist kogu töö ulatuses. Museaali kirjeldusest rääkides on töös kasutatud eelkõige laiemat mõistet "dokumenteerimine", sest peatutakse eelkõige kirjelduse kahel esimesel tasandil, mille eesmärk ongi dokumenteerida museaal oma füüsiliste ja sisuliste tunnustega. Samas museaali edasise kirjelduse puhul on õigem kasutada mõistet „kirjeldamine“, sest üldjuhul tähendab see ka juba dokumenteeritud andmete interpreteerimist.

Järgnevalt esitatakse lühiülevaate magistritöö sisust. Töö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis käsitletakse muuseumiobjekti dokumenteerimissüsteemi ja andmete struktureerimist Eestis läbi aegade, toetudes arhiivimaterjalile ja muuseumide muuseumiobjekti dokumenteerimist jäädvustavatele dokumentidele. See on üldistav ülevaade museaali dokumenteerimisega seotud muudatustest, mis hõlmab enda alla nii seadusandlikku dokumentatsiooni kui ka museaali kirjeldust jäädvustanud dokumente (peakataloogi, inventarraamatut, inventarkarte, kartoteegikarte või abikataloogi).

Teine peatükk annab ülevaate Eesti muuseumide esimesest ühtsest infosüsteemist KVIS. Vaatluse alla on võetud museaali dokumenteerimine KVISis ja sellega kaasnev vastuolu kehtiva museaalide arvelevõtu korra vahel. Ühtlasi on analüüsitud KVISi loodud erinevaid museaalide kirjeldusi ja jõutud tõdemuseni, et infosüsteem saab museaalide dokumenteerimisel olla ainult vahendiks. Et uurimistöös püütakse välja jõuda kaasajas reaalselt toimiva muuseumiobjektide dokumenteerimismeetodini Eestis, siis on oluline teada, millised on olnud senised meetodid ning millised on kitsaskohad ja kuidas neid on võimalik lahendada. Suuresti praktilisele kogemusele toetudes, on selles peatükis analüüsitud KVISi kasutamisega ilmnunud probleeme, eesmärgiga vältida samu vigu uue infosüsteemi rakendamisel ja kasutamisel muuseumides.

Kolmandasse peatükki on võetud kokku muuseumide soovid uue loodava Muuseumide infosüsteemi (MuIS) funktsionaalsusele ning sellest tulenevalt teoreetilised nõudmised informatsiooni dokumenteerimiseks. Omaette vaatluse alla on võetud museaali kirjeldamise tõesuse ja adekvaatsuse probleem infosüsteemis. Teine oluline teema, mis leiab pikemat käsitlemist, on muuseumiobjekti klassifitseerivad sõnastikud ehk kuidas tagada eri ainevaldkonna muuseumi objektide ühtne klassifikatsioon nii, et eri ainevaldkonna muuseumiobjektide sisuline teave oleks üheselt otsitav.

Lisades on toodud konkreetseid näiteid museaalide dokumenteerimisest Eesti muuseumides. Eelkõige on tegemist näidetega museaali dokumenteerimisest teadusliku inventeerimise tasemel. Lisade eesmärgiks ei ole erinevate muuseumide reaalsete tegevuste analüüs, vaid erinevate dokumenteerimisvormide võrdlus. Konkreetsetele näidetele tuginedes tuuakse välja üldised probleemid, mis on seotud andmete esitamisega infosüsteemis.

Antud uurimistöö ei ole lõplik probleemide lahendus ja ideaalse infosüsteemi nägemus, vaid selle missiooniks on tõstatada muuseumiobjekti dokumenteerimisega seotud probleemid ning avada vastavateemaline diskussioon Eesti muuseumimaastikul.

1. MUSEAALIDE DOKUMENTEERIMISE AJALUGU EESTI MUUSEUMIDES

Järgnevas peatükis antakse ülevaade muuseumist kui institutsioonist ning dokumenteerimisest kui ühest muuseumi peamisest tegevusvaldkonnast. Eesmärgiks on positsioneerida museaalide dokumenteerimine muuseumi teiste tegevusvaldkondade suhtes. Ajaloolise tagasivaate kaudu on antud ülevaade museaalide dokumenteerimisega seotud muudatustest, jälgides museaalide arvelevõtu ja säilitamisega seotud seadusandluse arengut. Seejuures toetutakse konkreetsetele näidetele Eesti muuseumitest. Dokumenteerimise keskse osa moodustab museaali kirjeldamine, seetõttu on ka käesolevas peatükis pearõhk sellele asetatud.

1.1 Muuseum kui institutsioon ja dokumenteerimise osa muuseumis

Peatükis ei vaadelda kõiki muuseumi nimetust kanda võivaid institutsioone, vaid ainuüksi asutusi, mis seadusandluses vastavad mõistele „muuseum“. Rahvusvahelise Muuseumide Nõukogu (ICOM) määratluse kohaselt on muuseum mittetulunduslik, püsiv, ühiskonna teenistuses ja juhtimise all olev rahvale avatud asutus, mis kogub, säilitab, uurib, tutvustab ja eksponeerib uurimise, harimise ja meelelahutuslikul eesmärgil materiaalsel tõestusmaterjalil inimese ja keskkonna kohta.³

Eesti Muuseumiseadus reguleerib riigimuuseumide, munitsipaalmuuseumide ja avalik-õiguslike juriidiliste isikute muuseumide ning osaliselt ka eramuuseumide tegevust.⁴

³ *International Council of Museums* 2006. ICM Code of Ethics for Museums. Paris: ICOM; <http://icom.museum/ethics.html#1def>

⁴ *Eesti muuseumiseadus* 1996. Riigi Teataja I, [83, 1487](#).

Antud peatükis analüüsitakse riigile otse või kaudselt allunud ja alluvate muuseumide ning nende eelkäijate dokumenteerimisajalugu, sest see on kõige selgemalt reguleeritud ja hästi jälgitav.

Esmalt tuleks alustada muuseumi kui institutsiooni peamiste tegevusvaldkondade kirjeldamisega. Tänapäeva muuseumis võib eristada kolme põhilist tegevusvaldkonda:

1. Kogude arendamine (*collection development*)

- kogude täiendamine ja mahakandmine;
- laenutamine teistele institutsioonidele;
- dokumenteerimine;
- inventeerimine;
- säilitamine;
- uurimisprogrammid;
- andmebaasid;
- kogude turvalisus.

2. Teenindustegevus (*user services*)

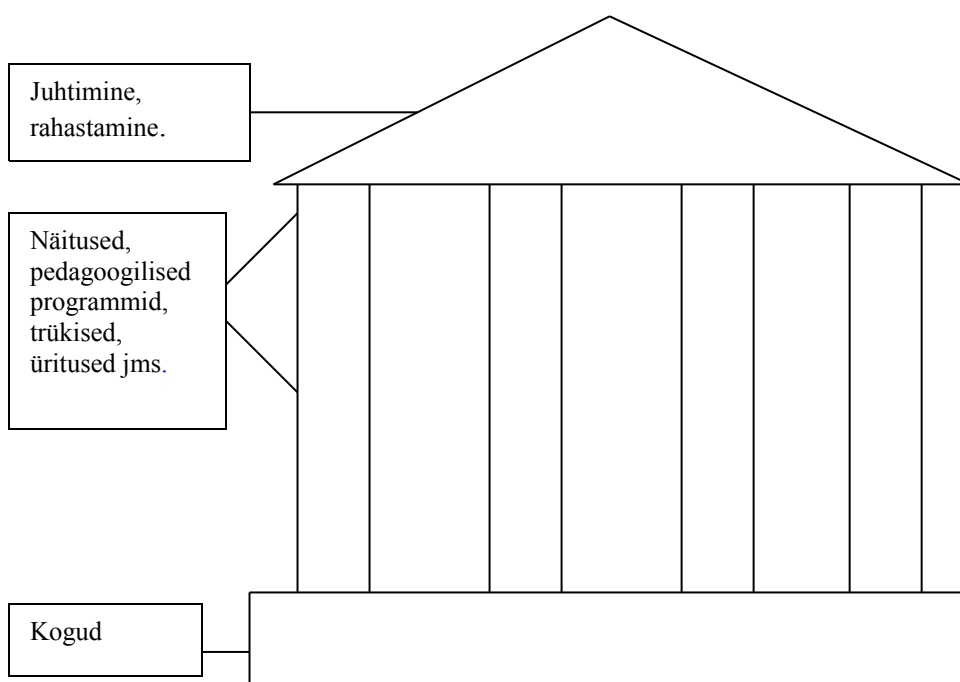
- näitused ja ekspositsioonid;
- hariduslik tegevus;
- erialaüritused;
- ajutised näitused;
- müügiteenused ja äritegevus;
- väljaannete koostamine;
- uurimistöö;
- ürituste korraldamine;
- marketing.

3. Juhtimine (*management*)

- kavandamine;
- kontroll ja töö hindamine;
- finantsid, sponsorlus ja fondid;

- infostruktuur ja administreerimine;
- personal, muuseumi sõbrad ja vabatahtlikud;
- töötajate väljaõpe;
- suhetekorraldus;
- ruumiprogramm;
- üldise turvalisuse tagamine.

Dokumenteerimine kuulub tegevusvaldkonnana kogude arendamise alla, olles ühtlasi aluseks kogude arendamise valdkonna teistele tegevustele. Skemaatiliselt kujutab muuseumi kui institutsiooni peamisi tegevusvaldkondi joonis 1.

Joonis 1. Muuseumi institutsiooni peamised tegevusvaldkonnad

Joonisel kujutatud hoone, täpsemalt templi, osad vastavad ülaltoodud kolmele tegevusvaldkonnale. Katus kujutab juhtimist, sambad teenindustegevusi ja vundament kogude arendamist. Iga ehitis vajab püsimiseks vundamenti - nii moodustavad ka muuseumi aluse selle kogud. Sammasgalerii moodustab avatud tsooni külastajale. Sellel

tasandil täidab muuseum oma sotsiaalset rolli ühiskonna ees. Ühiskonna nõudmised ja vajadused on mõjutatud nii majanduslikust kui ka sotsiaalpoliitilisest olukorrast, seega on nad ajas muutuvad. Muuseum peab olema valmis pakkuma ühiskonnale ikka ja jälle seda, mida ühiskond antud hetkel vajab. Samas näitab muuseumide ajalugu, et muuseumid on püsivamad kui riigikorrad, seega peab muuseum olema küll avatud suhtleja, kuid oma põhiolemuselt, mille moodustavad muuseumi kogud, ei tohi ta lasta ennast mõjutada hetkenõudmistest ja päevakajalisusest. Muuseumi juhtimine peab tagama muuseumi kui terviku eksisteerimise ja arengu. Vundamendi murenemine ja lagunemine viib varem või hiljem kogu hoone kokkukukkumisele. Nii nagu hoolikas majaperemees jälgib vundamendi seisukorda ja vajadusel seda parandab, peab ka muuseumi juhtimine ühena peamistest eesmärkidest kogude arendamisele keskenduma. Teatud vastuolu kogude arendamise ja muuseumi teenindustegevuse vahel on ennekõike seotud ressursside jaotamisega. Kogude arendamine sõltub vahenditest, mille hulk omakorda sõltub sellest, kui kasulikuna ühiskond muuseumi käsitleb. Raha hankimisel vundamendi tugevdamiseks peab muuseum tulema vastu ühiskonna nõudmistele, kuid samas ei tohi kogude arendamine olla otseselt mõjutatud ühiskonna nõudmistest, sest muuseum peab olema valmis ka järgnevatele põlvkondadele midagi vajalikku pakkuma. Seega kogude arendamine sõltub rahast, kuid ei tohi sõltuda rahastaja nõudmistest. Selleks, et kogusid kasutades oleks võimalik nüüd ja ka tulevikus teenust pakkuda, peab olema tagatud kogude pikaajaline säilimine.

Kogude säilitamise aluseks on nende dokumenteeritus. Kaasajal toetab seda digitaalne keskkond, tänu millele väheneb ühelt poolt kogude füüsiline kasutamine, kuid teiselt poolt muutuvad kogud avatuks paljudele huvilistele. Museaalide dokumenteerimine digitaalses keskkonnas annab võimaluse muuta kogudes leiduv teave avatuks mitmel erineval tasandil ja viisil. Museaalide hea dokumenteeritus muudab hõlpsamaks ka kõik nendega toimuvad protsessid. Objektide dokumenteerimine loob aluse muuseumisse kogutu mõistmisele.

Muuseumisse saabuva objekti dokumenteerimine saab alguse juba kogumisel, kui märgitakse üles objektiga seotud andmed, nagu objekti füüsilised näitajad ja kontekst,

eelkõige valmistamise ja kasutamisega seotud informatsioon. Samas muutub objekt juriidiliselt muuseumi omandiks alles peale vastuvõtuakti vormistamist. See on dokument, mis paneb aluse muuseumi kogudele. Muuseumiobjekti dokumenteerimise peamine osa on objekti kirjeldamine⁵, mille eesmärgiks on hallata kogusid nii füüsiliselt kui ka intellektuaalselt. Esiteks hõlmab see objekti registreerimist, museaaliks: eelregistreerimist, vastuvõttu, verifitseerimist ja kirjeldamist. Teiseks hõlmab see museaaliga seotud tegevuste dokumenteerimist muuseumis.

1.2 Ülevaade museaalide dokumenteerimise ajaloost Eesti muuseumides

Järgnevalt antakse ülevaade peamistest museaalide dokumenteerimise viisidest Eesti muuseumides. Eelkõige käsitletakse museaalidega seotud andmete fikseerimist ja nende haldamist korraldavat dokumentatsiooni.

1.2.1 Dokumenteerimise eellugu (19. sajand — 20. sajandi algus)

-

Eesti muuseumides leiduvate museaalide dokumenteerimine ulatub 19. sajandi algusesse. Tolleaegne dokumenteerimine kujutab endast erainitsiatiivil rajatud kogude nimekirju ehk katalooge.⁶ Teadliku ja läbimõeldud muuseumikogu kui terviku dokumenteerimisest saab siiski rääkida alles 20. sajandi algusest, kui seoses Eesti Rahvamuuseumi loomisega 1909. aastal alustati süsteemseid vanavara kogumise retki ja kogutu dokumenteerimist.⁷

⁵ Kirjeldamine ehk kirjeldus sisaldab toiminguid või nende tulemusi, mis hõlmavad dokumentide kohta andmete kogumist, analüüsimist, korraldamist ja ülesmärkimist, et tagada nende identifitseerimine ja kontrolli all hoidmine. (*Informatsioon ja dokumentatsioon* 2004. Eesti standard. I osa EVS-ISO 15489-1:2004.)

⁶ Siinkohal peetakse silmas Eestimaa Provintsiaalmuuseumi, TÜ muuseumide jt analoogseid erainitsiatiivil rajatud kogusid.

⁷ Näiteks: Jakob Hurda 1986. a. Vana Kannel - „Paar palveid Eesti rahva ärksamatele poegadele ja tütardele” selgitab rahvaluule žanreid ja kogumistehnikat. J. Hurda üleskutsel oli palju järgijaid, nende seas Oskar Kallas, kes oli üks ERMi asutajata liikmetest.

Üks varasemaid näiteid kogutud objektide dokumenteerimise kohta pärineb Tallinna apteekri Johann Burchardi kogust (*Mon Faible*), mis praegu kuulub Eesti Ajaloomuuseumile. Burchard alustas vanavara kogumist 19. sajandi alguses. 1822. aastal pidas ta oluliseks koostada kogutud materjalist ülevaade. Seda nimekirja võib nimetada ka kogu kataloogiks. Ta jagas kogutud materjali rühmadesse ning tekitas alajaotused ehk süstematiseeris kogutud esemed.

Kataloog sisaldab ühe objekti kohta⁸ numbrit, eseme nimetuse koos kirjeldusega, märkuste lahtri ja annetaja nime. Esemele omistatud numbrid on jooksvad iga alajaotuse grupi piires. Eseme nimetus koos kirjeldusega annab ülevaate objekti füüsilisest välimusest, materjalidest ja mõõtmetest. Objekti päritolu (aasta ja asukoht) on kirjas eseme nimetuse ja kirjelduse veerus või märkuste veerus. Märkuste veerg sisaldab lisateavet objekti kohta. Näiteks on välja toodud antud esemega seotud tähelepanuväärsed seigad. Enamikel objektidel on kirja pandud ka leidmise või saamise koht ja aasta ning annetaja nimi. Annetaja nime kirja pilt on varieeruv: ainult perenimi, perenimi koos eesnimega või perenimi koos eesnime tähtedega. Sõltuvalt omaaegsest kirjaviisist võib välja tulla ka isiku staatus.

Seega märgiti märkuste veergu kõik see, mis selle objektiga seoses tundus eripärane ning objekti saamise ja omanikuga seotud kontekstuaalne informatsioon. Andmed on seega jaotatud nelja andmegruppi, kuid samas ei ole andmetüüpide hulk kõikide objektide puhul alati ühtne. Märkima peab ka seda, et veergudel ei ole pealkirju. Andmetüüpide kirjapanemise järjekord ühe veeru piires ei ole samuti kõikide objektide puhul ühtne. Nii nagu ka isikunime kirja pilt on väga varieeruv.

Objektid on alajaotustesse liigitatud objekti tüübi ehk olemuse järgi. Iga alajaotus kannab ka vastavat nime, näiteks *Trinkgefäse alter und neuer Zeit* (Jooginõud vanemast ja uuemast ajast). Alajaotused on grupeeritud omakorda materjali järgi ning on märgistatud trükitähga, näiteks *A., von Glas und Thon* (klaasist ja savist), *B., diverse*

⁸ EAM arhiiv. Fond 135, nimistu 11, säilik 30.

(mitmesugust). Iga alajaotuse grupi nummerdamist alustatakse uuesti number ühega, mis toob kaasa numbrite kordumise.

J. Burchardi koostatud kataloog annab hea ülevaate sellest, mida peeti oluliseks kogutud objektide kohta fikseerida. Tegemist on andmetega, mida kasutatakse objektide kirjeldamisel muuseumides tänase päevani. Tegemist on nn põhiandmetega, mis tagavad selle, et ese oleks läbi kirjelduse leitav. Esemee omaniku ja saamisega seotud info annab algteabe objekti edasiseks uurimiseks.

Eestimaa Provintσιαalmuuseumi 19. sajandi lõpukümnenditel loodud kataloogi (1875–1890) kirje näidis on toodud joonisel 2.

Schmuck und Kewassung:

1. Steinwerkseugen.

Streitart mit schastloch. Anbekannt woher. Tas.I.2. Diorit, fein gearbeitet und vollständig wohl erhalten. Länge 190.mm. Breite 74.mm, Höhe 39 mm, Schastlochdurchm. 25 u.26 mm, Mittelpunkt des Schastloches 117/ 83 mm

2. Eestnischer Halschmuck (kaela raha) aus silbernen, zum theil vergoldeten perlen. Neue Arbeit nach altem Muster. 26 eksemplare, von denen stets zwei einander gleich sind und größten 25 mm lang und 22 breit ist. Eine Steinkochlenperle und sechs aus geschliffenem Glas.

Von v. Wahl. 1864.

C. Kunst, religion und Sitten.

1. Die Stadt Reval nach dem Brande im J 1625, Ansicht von der S-0- Seite Federzeichnung. Breite 295mm, Höhe 92 mm

Joonis 2. 1875. Die sammlung inländischer aalterthümer und anderer auf die baltischen Provintsen besüglichen gegenstände des Estländischen Provin(t)sial-Museums beschriben von Gotthard v.Hansen⁹

Kui võrrelda 1822. aasta ja 1875. aasta koostatud nimistuid ehk katalooge, siis on näha, et kogude süstematiseerimine ja andmete struktureerimine on erinev. Võrreldes varasemaga on muutunud objektide alajaotuste sisu ja märgistamine. Ühetüübiliste objektide kogud ehk alajaotused kannavad tähelisi tähiseid. Materjali järgi enam

⁹ Sama, vt viide 8.

alajaotuse alakogudeks jagunemist ei toimu. Ei ole täpselt paigas, kas objekti tüüp määratakse objekti olemuse või funktsionaalsuse järgi. Kirjetest võib aga näha, et olulisemaks peeti kogutud objekti ennast, mitte temaga seotud kontekstuaalset teavet.

Kataloogis (nimistus), mida kasutati aastatel 1894–1911 on andmetüüpide hulk analoogne varasemale, kuid täpsustatud on andmetüübi sisu.¹⁰ Näiteks on üleandjaga seotud andmed muutunud konkreetsemaks, välja on toodud sünniaeg, endine nimi jms. Täienenud on ka kogudesse määratlemine, st täpsemalt on määratletud kogu tüüp. Kogutud objektid jagati kas dokumentide, arhivaalide, numismaatika või varia alla.

1911.–1934. aasta kataloogist „Katalog des Museums der E.L.G. 1911–1934.”¹¹ (vt lisa 1) võib näha, et täpsustub numbri ülesmärkimine. Numbri jaoks oli eraldi lahter, mis sisaldas ka infot kogusse jagunemise kohta. Üleandmise kohta on vähemalt osaliselt kirjas üleandja nimi ja eseme üleandmisaeg. Võrreldes seda 1894.–1911. aasta üleskirjutusega on üleandaja kohta kirjas vähem andmeid. Eseme nimetus ja kirjeldus kirjutati ühte lahtrisse. Tihti piirduti ainult eseme nimetusega. Kui vastuvõetud ese koosnes mitmest osast nagu näiteks fotoalbum neljakümne ühe fotoga, siis jäeti ruumi edasiseks kirjelduseks. Võrreldes omaaegseid katalooge, on näha, et puudub ühtne alus, mida peaks eseme puhul üles kirjutama.

1.2.2 Süstemaatilise dokumenteerimise algus (1911–1939)

Olulise muudatuse kogutava vanavara dokumenteerimisse tõi Eesti Rahva Muuseumi (ERM) loomine. Koos sellega kehtestati ka juhised esemete kogumiseks. Kogutavate objektide dokumenteerimine algas juba kogumise käigus. Kogumist suunas 1911. aastal

¹⁰ EAM arhiiv. Fond 135, nimistu 11, säilik 91. - Kingid ja juurdekasv aastatest 1864-1894-1911.

¹¹ EAM arhiiv. Fond 135, Nimistu 11, säilik 88. - Akzessionskatalog des Museums der E.L.G. 1911–1934. E.L.G tähendab - Estländischen Literärischen Gesellschaft ehk Eestimaa Kirjandusühing. (Fond 135 on Eestimaa Kirjandusühingu fond, mille esemed enne Provintsiaalmuuseumi moodustamist (1894) kuulusid antud ühingule.)

väljaantud „Juhatuskiri korjajatele“.¹² Juhendis püütakse selgitada vanavara kogumise eesmärki ja anda täpsed juhised, mida kogumisel üles märkida.¹³ Ühtlasi annab raamat kogujaile teavet, kuidas süstematiseeriti ERMi kogutud esemeid ehk mille alusel moodustati esemete erisalku ehk kogusid. Kogude süstematiseerimist seletatakse järgnevalt: „Muuseumis korraldatakse asjad kahe põhimõtte järgi: ühesuguste asjade rida, näiteks lusikad või ühesuguse otstarbega asjade salgad, näiteks kalapüügi riistad.“¹⁴

Käsitledes esemete kogumist, rõhutatakse vajadust nummerdada ja sildistada esemed kohe kogumise käigus: „Märkus: Tähendused - asja number, nimi kirjutada paberitüki peale ja kohe korjamise ajal asja külge panema. Täielikud seletused ja kirjeldused korjamisraamatusse. Maas seest leitud asjadel täpselt kust saadud, kuidas saadud. Näiteks kartulipõllult maad kündes ja kas seal veel mingeid luid konte ja muud sellist leiti.“¹⁵

Kõik Eesti Rahva Muuseumi jaoks vanavara korjavad isikud pidid täitma iga objekti jaoks väga põhjalike andmetega korjamislehe, mida ERMist jagati kõigile, kes asusid kogumisretkele või soovisid osaleda kogumistöös. Trükitud korjamislehed võisid olla nii üksiklehtedena kui ka vihikuks ehk korjamisraamatuks kokku köidetult. Korjamisraamatus oli välja toodud kindlate alajaotustega veerud, kuhu koguja pidi võimalikult täpselt fikseerima järgmise teabe:¹⁶ number, eseme nimetus, eseme otstarve, päritolu ja valmistamiskoht (kihelkond, vald, küla, talu), valmistaja, kinkija, ostu hind, märkused.

¹² *Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1*. 1911. Tartu. - Raamat kõigile, keda muuseum huvitab ja kes asju muuseumile tahavad saata.

¹³ „Asjade korjamisel võetagu üleüldiseks juhtnõtteks ... asjad peavad oma kuju, kaunistuse ehk muu poolest kultura praegusi ehk endisi olusid peegeldama, valgust heitma olude peale, mis teatud kohale ehk asjale iseäralikud on“. (*Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1*. 1911. Tartu, lk 5.)

¹⁴ ERMi kogutud esemed jaotati kolme erisalka:

1) Rahvateaduslikud asjad: Riided-ehed, toariistad, tarbeasjad, arvamise abinõud, tööriistad, sõiduriistad-veesõiduriistad, jahi ja kalapüüdmise riistad, sõjariistad, arstimise ja nõidumise riistad, mängukannid.

2) Kultuura-ajaloolised asjad: asjad, mis aitavad pilti luua meie maa kultuurilisest edenemisest-ehitusstiilid, mööblistiilid, kunsttööstusetooted.

3) Muinasteaduslikud asjad: maa seest leitud kivi ja pronksi asjad. (*Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1*. 1911. Tartu, lk 6-12.)

¹⁵ *Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1*. 1911. Tartu, lk 13.

¹⁶ *Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1*. 1911. Tartu, lk 14.

Nagu näha, on objektide kohta kogutavate andmete hulk väga mitmekesine. Peale füüsilise kirjelduse koguti ka kontekstuaalset teavet, sealjuures valmistamise ja kasutamisega seonduvat. Ettekirjutused, mida koguda, on väga täpselt lahti kirjutatud. Isegi märkuste lahtris on konkreetselt välja toodud, milliseid märkusi võiks lisada.¹⁷ Vaadeldes korjamisraamatuid, peab tõdema, et vanavara korjajad olid väga usinad kõike nõutavat fikseerima. Lisati ka kuuldud teavet (vt lisa 2).¹⁸ Kokkuvõtvalt võib öelda, et museaalide kogumine ja kogutu dokumenteerimine oli muutunud kindlatel alustel põhinevaks süsteemseks tegevuseks.

Eesti Rahva Muuseumi poolt kasutusele võetud kogumise meetodika ja kogutu dokumenteerimine sai paljuski eeskujuks Eesti Vabariigi vastavale seadusandlusele. Riiklikul tasandil sai kogude korraldamine alguse 1919. aastal, kui muuseumid määrati Muinasvalitsuse¹⁹ alluvusse. 1919. aastal töötati välja „Vanavara korjamise määrus“, mis määratles vanavara kogumise õiguslikud alused. Kogumise õigus anti selle määrusega ainult muuseumidele. Määrust ennast hinnatakse asjaosaliste endi poolt küll liiga keeruliseks ja mõttetuks,²⁰ kuid riiklikul tasandil vastuvõetud seadused ja määrused olid siiski olulised muuseumides toimuva dokumenteerimise korrastamisel ja ühtlustamisel.

Muinasvalitsuse kirjavahetus (1919-1920) isikute ja asutustega annab ülevaate esemete kogumise ja säilitamise nõuetest.²¹ Korjamine toimus kindla kava alusel ja vanavarakorjajate töö oli tasustatud. Nii kogumise kava kui ka tasu määras ära „Vanavara korjamise määrus”.²² Selles rõhutatakse seda, et kogutavad esemed võivad

¹⁷ „Kas asjad kodus valmistatud või linnas valmistada lastud. Asja osade ja kirjade nimed. Kuidas kirjad loodi? Kas võõrsilt võetud või ise loodud. Asja nimi mõnes pääkasuses. Ebausu kombed, mis asjadega tähenduses. Millal hakkas asi kaduma.“ (*Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1*. 1911. Tartu, lk 14.)

¹⁸ Näiteks Naiste kampsun ERM 7395. Üles kirjutanud Otto Kuriks (arstitudeng). (ERM arhiiv. Korjamisraamat Nr 91, 1912.)

¹⁹ Muinasvalitsus kuulus Eesti riigi Haridusministeeriumi Teaduse ja Kunstide osakonda.

²⁰ ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 75. - „01.01. - 1919–31.12.1921_Kirjavahetus isikute ja asutistega muinasvarade säilitamise ja kogumise asjus”, lk 3.

²¹ ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 75. - „01.01. - 1919–31.12.1921_Kirjavahetus isikute ja asutistega muinasvarade säilitamise ja kogumise asjus“, lk 4. Dokument sisaldab nii korjamiskava kui ka palka kogujatele.

²² Sama, vt viide 20.

olla ka katkised ning igale esemele on vajalik lisada kirjeldus ja kontekstuaalne teave. Soovitatav on objektide pildistamine.²³

Vastuvõetud määruse alusel töötati 1919. aastal välja juhendid kogujatele- „Juhatuskirjad korjajatele.” See juhend oli identne 1911. aastal ERMi poolt väljaantuga. Nüüd aga sai see riikliku aluse ja muutus kohustuslikuks. Vanavara kogumiseks moodustati vastav töörühm. Teistel kõrvalistel isikutel oli keelatud tegeleda kogumistööga. Riigi poolt moodustatud töörühma liikmed käisid esemeid kogumas kogu Eestis. Kogutud esemed jagati muuseumidesse laiali.

Tallinna Eesti Muuseumi töökorraldusest selgub, et välja olid kujunenud kindlad dokumenteerimisreeglid ja meetodid. Dokumenteerimisastmed olid järgmised: kandmine korjamisraamatusse, kataloogimine, inventeerimine. Kataloogimisel kanti andmed objekti kohta raamatu- ja kaartkataloogi. Kaartkataloogis oli igale objektile eraldi kaart, kus leidis kirjeldus ja päevapilt objektist. Inventeerimine tähendas objekti põhjalikku läbitöötamist ning seda tehti vastavalt vajadusele, näiteks ekspositsiooni minevate objektidega.²⁴

Museaalide dokumenteerimisajaloo seisukohast on oluline Eesti Muuseumiühingu poolt 1920. aastal tellitud „Ainelise vanavara korjamise kursus”²⁵, mis koosnes kuuest erinevast loengust ning mille eesmärgiks oli tõsta vabatahtlike vanavarakorjajate teadlikkust. Loengutes käsitleti kogumise tehnikat, esemete dokumenteerimist, joonistamist ja fotografeerimist. Oluline on siinkohal rõhutada seda, et peeti vajalikuks, et korjamist teostav isik oleks läbinud keskse koolituse, mis tagab ühtsete kogumisprintsiipide järgmise. Samuti rõhutati, et koguda tuleb mitte nn kurioosumeid, vaid tüüpesemeid, mis kajastaksid igapäevast eluolu ning kogutavate esemete kohta tuleb püüda hankida kõikvõimalikku kontekstuaalset teavet.

²³ Sama, vt viide 20.

²⁴ ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 323. - Kiri Haridusosakonna juhatajale Tallinna Eesti Muuseumi tegevuse, asjaajamise korralduse ja majandusliku seisukorra kohta, lk 5.

²⁵ ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 75. - Ainelise vanavara korjamise kursuste kava, Eesti Muuseumiühingu Tellimus 1920.a, lk 9–20.

1920. aastal täpsustas kogutavate objektide dokumenteerimise nõudeid Muinasvalitsuse juurde loodud „Muinasvarade Päästetoimkond”.²⁶ Toetudes Rootsi eeskujudele töötati välja uued korjamislehed (vt joonis 3).²⁷

*Muuseumikataloogi nr.
Küsitluse aeg, kuupäev*

- 1. kuidas on müüja e. üleandja nimi
ees- ja liignimi
amet, kutse*
- 2. kus ta elab kihelkond, jaam talu(postiaadress)*
- 3. asja nimetus ehk mis jaoks tarvitav*
- 4. missugused on asja karakteristilised tundemärgid
mis ainekst valmistatud
kui suur (pikk ehk kõrge, lai)
ülekuulatud, maalitud
on tal sisselõigatud, maalitud graveeritud, lihvituid ehk kujutuid vinanentes? Või
teisi kaunistusi ja missuguseid*
- Pealkirju, aastanumbreid, nime ehk stempleid*
- 5. missugune oli asja endine saatust*
- 6. kui kaua aega oli asi tema omaniku päras*
- 7. missugused olid tema endised omanikud
on ta pärandatud mõne sugulase poolt ja missuguse*
- 8. sai ta varem alalhoitud mõnes kirikus, vaekojas või muus avalikus hoones*
- 9. kelle poolt on asi valmistatud*
- 10. on ta väljamaalt sisse toodud või meie*
- 11. mis teatakse või räägitakse muud tema endisest saatusest.*

Joonis 3. Korjamisleht

Korjamisleht on peaaegu identne juba varem kasutatuga. Nagu loetelust näha, on tegemist väga põhjaliku teabega kogutava objekti kohta. Nõutav andmete hulk üleandja kohta on võrreldes varasemaga täpsustunud ning peeti oluliseks fikseerida ka kogumise

²⁶ Eesti Muinasvara päästetoimkonna koosoleku protokoll nr.1. (10. apr. 1920). Väljavõte protokollist: 5) korjatava vanavara ainete (asjade) koondamise korralduses määrata järgmist:

A)... nimekiri kahes eksemplaris ... nimekirjas märgib korjaja asjade tundemärgid - värvi, suuruse, kaalu, jms üles. Komisjoni koosseis: ERMi poolt valitud muuseumi esimees M.J. Eisen. Muuseumi üldine kogude hoidja ja asjaajaja E. Eisenschmidt ja juhatuselise G. Wilbrg. (ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 75, lk 23.)

²⁷ ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 75, lk 33 (rootsikeelne eeskuju), lk 34 (eestikeelne tõlge).

aeg ja koguja. Kogutud materjali piiritlemine aja ja kogujaga on oluline edasisel informatsiooni tõlgendamisel.

Joonisel 4 on toodud näiteid 1920.–1928. aasta kartoteegi kaartidest²⁸, mis koostati üle-eestilise kogumistegevuse käigus. Kaartidel on juures märke, millisele muuseumile ese üle anti. See viitab sellele, et Eestis püüti rakendada ühtset tsentraalset kogude arendamise poliitikat. Kas püüti ka teadlikult kujundada eritüübilisi muuseumeid, jääb küll vastuseta, kuid selline esemete ühtne kogumine ja laiali jagamine selleks eelduse loob. Kartoteegi füüsiline järjestus hoiustamisel on alfabeetiline. Aluseks on kas kunstniku nime või kogutud eseme algustäht.

1) <i>Laarman, M.</i>	<i>SKV.Inv N0 138</i>
<i>Illustr. „”Kalmuneiuile”</i>	
<i>4t.</i>	
<i>Puulõiked</i>	
<i>Tellimine 1.VII.1928.</i>	<i>Kr. 200. –</i>
<i>(täit)</i>	
<i>Dep. Narva Muuseumi 4.I. 29.</i>	
2) <i>LIIVAK, P</i>	<i>SKV. Inv N0 99</i>
<i>G r a f i k a</i>	
<i>E.K. Keskühing. Sügisnäituselt 1927</i>	<i>Kr. 60.-</i>
<i>Dep. E.R.Muuseumi Tartu. 3.III.28</i>	
3) <i>Laud-õmblus (lihtne) N0 8.</i>	
<i>„Labori” ärilt, 26.I.21.</i>	
<i>Kr. 35</i>	
<i>Muinsusvalitsuse akt 1920/21 N07, lk 28</i>	
<i>Dep: Tall. Eesti Muuseumi.</i>	
4) <i>Laud (ümmargune) N0 14</i>	
<i>Punasest puust, värviliste vineerist ilustustega</i>	
<i>A. Umbergilt 9.VI.20</i>	
<i>Kr.110</i>	
<i>Muuseumivalitsuse akt 1919/21 NO 2-c, lk 138</i>	

Joonis 4. 1920 – 1928 aasta kartoteegi kaardid.

²⁸ ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 988. - Kartoteek.

Nendel kaartidel on taas välja toodud iga kogutud eseme kohta põhiandmetüübid: nimetus, lühikirjeldus, saamisviis. Andmed kaardil on ühtselt struktureeritud sõltumata objektide eri tüüpidest. Esemega seotud kontekst oli kirjas korjamisraamatus või korjamislehtedel. Seega oli objekti kohta kogu teabe kättesaamiseks vajalik tutvuda erinevate dokumentidega. Samas tagas infojaotus erinevate dokumentide vahel ka selle struktureerituse. Nii on esmased andmed objekti kohta esitatud kartoteegis ja lisainformatsioon korjamisraamatus või korjamislehtedel.

1936. aastaks olid Eesti muuseumid jõudnud tasemele, kus peeti vajalikuks seniste määruste asemel ühtse muuseumiseaduse väljatöötamist. Muuseumiseaduse ametlik arutelu sai alguse juba 1936. aastal, kui ministeeriumis hakkas ringleva muuseumide seaduse eelnõu.²⁹ Muuseumide seadus võeti vastu 1939. aasta novembris.³⁰ Seadus kehtestas muuseumide alluvuse haridusministrile. Museaalide dokumenteerimist ja säilitamist käsitles neljas peatükk. Vastavalt seadusele oli oluliseks museaalide kohta käiva informatsiooni säilitamise dokumendiks põhikataloog või nimekiri, mis pidid arvestama haridusministri poolt kehtestatud nõudeid. Põhikatalooge või nimekirju peeti igale alakogule eraldi. Seega iga alakogu kandis kogusiseselt jooksvat numbrit. Numbrit ainulaadsuse pidi tagama numbri ees olev tähteline tähis, näiteks A1 või E1. Täht näitab, millisesse alakogusse objekt kuulub, ja number näitab, mitmes objekt see antud alakogus on. See oli mugav arvepidamise viis, sest andis ülevaate selle kohta, kui palju antud kogus üldse objekte on, ning lihtsate liitmis- ja lahutamistehetega oli võimalik välja arvutada ka kogu juurdekasv aasta jooksul ning objektide üldarv ühe kogu piires või kõikides kogudes. Aruandeid nõuti eelkõige alakogude kaupa. Peeti oluliseks hoiustada terviklikku kogu ühes muuseumis. Vajadusel võis objekte muuseumide vahel ümber paigutada.³¹ Seega peeti terviku kokkuhoidmist võimalikuks

²⁹ ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 873. - Muuseumide seaduse eelnõu ning muuseumide korraldamise ja muinsuskaitse teostamise seaduse eelnõu. 1936 a. ja 1938 a. (Haridusministeeriumi Teaduse ja Kunstide osakond), lk 4.

³⁰ ERA. Fond 989, nimistu 1, säilik 1963. Riigikantselei 1938-1940 nimistu. Haridusministeeriumi poolt välja töötatud Muuseumiseaduse eelnõu läks õiguskantslerile seisukoha võtuks läbilugemisele 9. novembril, 1939. aastal.

³¹ Kui muuseumi esemed, mis moodustavad teatud terviku, on sattunud erinevatesse muuseumidesse, siis võib need teadusliku uurimise huvides või esemete säilitamise huvides sunddeponeerimise korras

eelkõige ühe muuseumi piires. Siin joonistub välja üks muuseumides aastaid valitsenud arusaam, mille kohaselt eelistati ühetüübiliste ja ühise kontekstiga objektide füüsilist hoiustamist ühises asukohas. See tuleneb paberkandjal oleva informatsiooni piiratud otsinguvõimalustest, mistõttu kogu terviklikkus ja ühtne kättesaadavus saavutati esemete füüsilise kooshoiustamisega. Eeldati, et füüsiliselt erinevates paikades asuvaid esemeid on raske ühiselt uurida.

1.2.3 Süstemaatiline dokumenteerimine perioodil 1941–1980

Teine maailmasõda katkestas Eesti riigi tegevuse kogude dokumenteerimise seaduste ja juhiste väljatöötamise osas. 1941. aastal töötati välja uus juhend Nõukogude Eesti muuseumidele muuseumimaterjali arvelevõtu, inventeerimise ja hoidmise kohta.³² Vastavalt sellele juhendile toimus kogude arvelevõtt kolmes põhistaadiumis³³ ehk objekti arvelevõtt museaaliks toimus kolmes põhietapis. Esimene arvelevõtustadium, primaarne töötlemine, haaras akteerimise ja registreerimise kogude juurdekasvu päevikus. Kogude juurdekasvu päevikus fikseeriti iga objekti kohta selle nimetus ja lühikirjeldus. Teine arvelevõtustadium, inventeerimine, oli „teaduslik-säilitusliku“ arvelevõtu põhiliik. Selle käigus kirjeldati objekti juba teaduslikult, st anti võimalikult täielik kirjeldus, fikseerides ka tunnused, mis on vajalikud mitte ainult objekti äratundmiseks, vaid ka selle „teaduslikuks määratlemiseks.“ Inventeerimine haaras objekti ja selle tausta igakülgset uurimist. Kolmandaks arvelevõtu staadiumiks olid erinevad arvelevõtu „abiliigid“, milleks olid mitmesugused kartoteegid ja täiendavad registrid.

Antud juhendist näeme, et tegemist on kahetasandilise andmete fikseerimisega, mille moodustasid primaarne töötlemine ja inventeerimine. Lisaks peetakse oluliseks lisakartoteeke ja registreid, st eritüübiliste objektide andmete üldistamist ja

koondada ühte muuseumisse. (Sama, vt viide 30)

³² 1941. aastal vastuvõetud juhend ei olnud uus, sest tugines juba varem Eesti riigis kehtestatud seadusandlusele.

³³ *Juhend. Muuseumimaterjalide arvelevõtu, inventeerimise ja hoidmise kohta* 1941. Tallinn.

struktureerimist, et anda ülevaade kogutud materjali sisust ja teha materjal uurijale kättesaadavaks.

Olulisim dokument muuseumis oli kogude juurdekasvu päevik (fondipäevik, tulmeraamat). See sisaldas küllalt põhjalikku informatsiooni iga objekti kohta, nii et oleks võimalik taastada objekti ajalis-ruumiline kontekst. Iga kirje objekti kohta moodustas kompaktse teksti, kuid oluliseks peeti üleskirjutatava teksti sisemist järjekorda ehk informatsiooni struktureerimist. Kirje informatsioon jaotati nelja gruppi:

- eseme nimetus ja lühikirjeldus (füüsiline kirjeldus);
- objekti endine omanik (omanikud);
- valmistamisega seotud teave;
- kasutamisega seotud teave ja seos ajaloosündmustega.

Eseme nimetus esitati kujul: üldmõiste, määratlus. Nii näiteks kirjutati nimetus meeste ülikond järgmiselt: ülikond, meeste. Iga objekt sai ka „välise määratluse“, ehk klassifitseeringu tüübi järgi (mudel, topis, kuivpreparaat jms). Tüübi järgi klassifitseerimist võib võrrelda olemi klassifikatsiooniga praeguses Muuseumide infosüsteemis (MuIS).³⁴ Eritüübiliste objektide kirjetes oli andmetüüpide järjekord erinev. Järjekord kujunes vastavalt sellele, mida peeti antud objektitüübi puhul olulisemaks. Näiteks kunstiteoste korral oli esikohal teose autor.

Muuseumide taastamist asus Eestis juhtima 1946. aastal loodud Kultuurihariduslike Asutuste Komitee Muuseumide osakond. Kogu Nõukogude Liidu muuseumeid, sealhulgas ka Eesti muuseumeid, juhiti seaduste, määruste ja ettekirjutustega Moskvast. Muuseumitöö teaduslikuks lähenemiseks oli Moskvasse loodud Muuseumide Teadusliku Uurimise Instituut. Eestis tegeles Moskvast saabunud juhendite ja regulatsioonide tõlkimise ja kohandamisega ENSV Riiklik Ajaloomuuseum. Ühtlasi oli tal kohustus ja õigus avaldada ka omapoolseid ettepanekuid.³⁵ Ajaloomuuseumi poolt edastatud juhised olid järgimiseks eelkõige teistele ajaloo- ja koduloomuuseumidele.

³⁴ Vt peatüki III alajaotust 3.3.2 Museaali kirjelduse süstematiseerimine.

³⁵ EAM arhiiv. Fond 149, nimistu 1, säilik 209.

Iseloomulikuks muuseumide igapäevatöös said koosolekud kogude teadusliku läbitöötamise teemadel. See tähendas ka kogude teadusliku läbitöötamise ümberhindamist kommunistliku partei juhtnõrde alusel, millega muuseumid suunati andma oma kogudele poliitilist hinnangut.³⁶ Museaalide dokumenteerimise kahte esimest kirjeldusastet ideoloogilised suundumused ei mõjutanud. Ideoloogiline suunitlus avaldus eelkõige kogude loomisel ja täiendamisel. Objekti kirjeldamise andmestik oli sama, mis 1911.-1939. aastatel. Uues muuseumitöö juhises, mis anti välja 1941. aastal, olid need andmed vaid üle korratud. Olulise informatsioonina oli alati märgitud üleandmise või leidmise aeg, koht ja isik, kelle kaudu objekt muuseumisse jõudis ning vastuvõtuakti number, millega objekt muuseumi omandiks vastu võeti. Iga kirjelduse lõpus fikseeriti inventeerimisaeg ja isik, kes teostas kirjelduse. Lisaks objekti füüsilisele kirjeldusele tuli võimaluse korral lisada ka joonis või foto (vt lisa 3).³⁷

Kuni 1960. aastate lõpuni kirjeldati enamikes Eesti muuseumides museaale inventarraamatus. Üheks erandiks oli ENSV Riiklik Kunstimuseum, kus juba aastast 1949 oli kasutusel inventarkart. Tegemist oli raamatust erineva vormiga, kuid kirjeldatavad andmetüübid olid samad (vt lisa 4).

Nõukogudeaegseid kirjeldusjuhiseid iseloomustavad täpsed ettekirjutused. Erinevat tüüpi objektidel olid kõikidel omad juhised. Erinevate valdkondade muuseumidele olid erinevad juhised. Igas kirjeldusjuhendis oli väga üksikasjalikult välja toodud andmed, mis pidid ühe objektiga seotult fikseeritama. Näiteks ajaloolise kogu kirjeldus etteantud juhise alusel sisaldas järgnevaid andmeid: 1) kogu number (juhises on väga täpselt ära toodud eseme numbrikombinatsiooni teke, mille struktuur pidi asjatundjale andma olulist sisulist informatsiooni museaali kohta: kas kuulub komplekti, kas ja kui mitmest osast koosneb, kas osad on lahutatavad või ongi eraldiseisvad jne); 2) kogumiskoht; 3) kogumise aeg; 4) koguja nimi; 5) viide verifikaatidele; 6) kataloogija nimi ja aeg; 7)

³⁶ 1949.-1950. aastatel tuli arutluse alla teadustöö, st kuidas hinnata kogusid kommunistliku partei juhtnõrde alusel. (EAM arhiiv. Fond 149, nimistu 1, säilik 40. - ENSV Teaduste Akadeemia Ajaloomuuseumi töötajate üldkoosolek: Protokoll nr. 2. 28 veebr. 1949.a. Päevakorrapunkt 2. Täpsustatud tööplaanis: Pearõhk fondide teaduslikule läbitöötamisele.)

³⁷ TM arhiiv. Nimistu 1, säilik 11. – alust. 15. jaan. 1959 – lõpet. 22. jaan. 1960.

kirjeldus vabas vormis ettenähtud järjekorra alusel: nimetus, materjal, tehnika, värvus, kuju, mõõdud, eseme otstarve ja iseärasused, säilivus, tegemise koht ja aeg, tegija nimi, elukutse ja elukoht, saamiskoht, loovutaja, eseme hind ja verifikaadid.³⁸ Analoogete andmegruppidega oli ka iseseisev juhis etnograafilistele esemetele. Lisaks võis iga muuseum töötada üldistele juhiste tuginedes välja oma spetsiifilised juhised.³⁹

Kõige selle tulemusena oli Eesti muuseumides kasutusel suur hulk juhiseid. Need omakorda tekitasid muuseumitöötajates arusaama, et eri tüüpi objektid on niivõrd erinevad, et nende kirjeldusi ei olegi võimalik ühtlustada. Selline detailne andmete väljatoomine jättis kõrvale eritüübiliste museaalide andmete üldistuse, ei nähtud ühiseid andmetüüpe. Iga museaali tüübi piires oli informatsioon väga täpselt struktureeritud vaatamata sellele, et see oli visuaalselt kirja pandud ühe kompaktse tekstina.

1959. aastal võeti museaalide dokumenteerimisel kasutusele mitmed uued rakendusraamatud. Kultuuriministeeriumi käskkirjas muuseumidele seisab kirjas: „Seoses vajadusega ühtlustada ja parandada fondide arvelevõttu ja säilitamist linna- koduloo- ja memoriaalmuuseumides, Eesti NSV Riiklikus Loodusteaduse Muuseumis ja Eesti Riiklikus Vabaõhumuuseumis, käsin alates 1. maist 1959. aastast võtta kasutusele uued rakendusraamatud.“⁴⁰ See tähendas ühe objektiga seotud info mitmekordset ülekirjutamist erinevatesse raamatutesse. Oli aeg, kus ajaloolase hariduse kõrval pidi muuseumitöötaja kindlasti omama ka ilusat käekirja.

Samas tehti ka olulisi üldistavaid muudatusi. 1959. aasta ENSV Kultuuriministeeriumi Kultuurharidusliku Asutuste Valitsuse Ülema käskkirjaga korrigeeriti museaali numbri

³⁸ TM arhiiv. - Ajalooliste esemete kataloogimise juhend, 1962. a.

³⁹ ESM arhiiv. - Medali kirjeldamisjuhise 1967. Medali kirjeldamise juhendis on kirjas üldised kataloogimisnõud Eestis. Lisaks on vaadeldud medali kataloogimist Poolas ja selle alusel on koostatud juhend Eesti NSV Spordimuuseumile. Erinevalt üldistest kataloogimisnõuetest on siin välja toodud, et medali esi- ja tagakülje kirjelduse puhul antakse tekst ja pilt seotult.

⁴⁰ TM arhiiv. - ENSV Kultuuriministeeriumi Kultuurharidusliku Asutuste Valitsuse Ülema käskkiri nr. 15, 1959 a.

kuju. Number pidi nüüdsest kandma muuseumi lühendit. See oli aluseks museaalide ühtsele märgistamisele, et eraldada erinevatele muuseumidele kuuluvaid esemeid.⁴¹

Ühiste oskuste omandamiseks peeti oluliseks pidada üleliidulisi koolitusi mõne riikliku alluvusega keskmuseumi juures. 1970.-1980. aastatel toimusid tavalised koolituskomanderingud Moskvast ja Leningradis või mõnes teises NSV Liidu linnas. Üleliiduliste koolituste eesmärgiks oli ühtlustada ajaloo käsitlust, st ajaloo tõlgendamist. Ühtlasi püüda jõuda ka üleliiduliste ühiste kartoteekide koostamiseni. Aluseks sellele oli 1965. aastal vastu võetud NSV liidu muuseumifondi määrus, kus märgitakse: „Kogu kirjelduse ja uurimise eeltöö, mida muuseumid teevad, peaks olema eelepiks üleliiduliste muuseumifondide koondkataloogide koostamisele.“⁴²

Üleliiduliselt võeti suund museaalide ühise elektroonilise andmebaasi loomisele 1980. aastal.⁴³ Eestis oli püütud elektrooniliselt museaalide andmeid töödelda juba varem seoses ERMi taluehitiste ülesjoonistamise projektiga „Taluehitiste joonised Eesti Kihelkondades“ (1959-1962).⁴⁴ Selles projektis jagati kõik kirjeldused viieteistkümmesse andmegruppi. Ühiseid andmegruppe sisaldasid kõik erinevad taluehitised ja talus leiduv inventar, kaasaarvatud tekstiilid ja naiste käsitöö. Andmed sisestati töötamiseks ja analüüsiks raali ning kanti hiljem kartoteeki. Kahjuks jäi see siiski ühekordseks ja ühe muuseumi siseseks projektiks.

Tsentraalselt, kõikides NSV Li muuseumides, sai inventarkardi kasutamise soovituslik nõue alguse 1970. aastal, kui tulid välja uued juhised museaalide inventeerimiseks. Endiselt võis pidada inventarraamatut, kuid selle kõrval hakkas üha enam muuseume kasutama inventarkarti. Inventarkardil oli juba tegemist teatud andmetüüpide grupeerimisega ja üldistava määratluse andmisega. Kaart pidi olema abiks edasisel

⁴¹ Näiteks: Alates 9. maist 1959. aastal viidi sisse muuseumide signatuurid esemete märgistamiseks vastavalt ENSV Kultuuriministeeriumi Kultuurharidusliku Asutuste Valitsuse Ülema käskkirjale nr. 15. 9. maist 1959 sai Tartu Linnamuuseum signatuuri TM, mis said aluseks museaali numbri loomisele.

⁴² Luts, A. 1981. Museoloogia II. Õppevahend ajalooüliõpilastele. Tartu: Tartu Ülikool.

⁴³ S. Annisti mälestused muuseumitöötajate üleliiduliselt kokkusaamiselt Moskvast.

⁴⁴ ERMi arhiiv. Andmegrupid ja nende paiknemine museaali kirjelduskardil: Kaarti ümbritsev andmestik: joonise liik; tehnika; FK (viide FKle); EA nr. (viide Eale); ajaviit; maakond, rahvagrupp; kihelkond, rahvas; etnograafiline piirkond; maa-linn. Kardil olev andmestik: EMJK (museaali number); eseme nimetus ja vanus; päritolu. Andmed joonistamise kohta: autor; joonistamise aeg; tehnika; mõõt.

teadustööl. Kaardile märgiti ka museaali asukoht. Kui inventarraamat reeglina ei sisaldanud asukohaviita, vaid asukohad märgiti eraldi kohakataloogis, siis kaardil seoti objekti asukoht objekti üldise kirjeldusega. See hõlbustas igati tööd museaalidega, sest kogu informatsioon, mis oli vajalik eseme füüsiliseks tuvastamiseks ja leidmiseks, oli koondatud ühele vormile.

Venekeelsed juhised kaardi vormi ja teadusliku kataloogimise kohta anti esmalt ENSV Riiklikule Ajaloomuuseumile, kelle ülesanne oli välja töötada vastav vorm ja juhised Eesti muuseumidele. Moskvast tulnud juhendi eeskujul koostati teadusliku kataloogimise (inventeerimise) kaardi näidis (vt lisa 5),⁴⁵ mille alusel hakkasid muuseumid koostama oma kaarte.

Selle tulemusel oli isegi ühe muuseumi siseselt erinevusi kogude inventark kaartide vahel. Inventark kaartid omasid küll sarnaseid kirjevälju, kuid kirjeväljade ehk andmetüüpide struktuurne paigutus oli erinev. Erinevusi kaartide vahel suurendas veel asjaolu, et mitmetes Eesti muuseumides olid juba kasutusel oma inventark kaartid ja nn uus kaarditüüp jäeti lihtsalt kasutusele võtmata. Oluline on märkida, et ette antud andmete struktuurne paigutus kaardil erines oluliselt Eesti muuseumides kasutusel olnud kaartide andmete struktuursest paigutusest. Võrdle lisa 5 etteantud kaardi näidet lisades 6-9 toodud muuseumides kasutusel olnud kaartidega.

Samas ei olnud andmete struktuurne paigutus ühtne ka erinevates Eesti muuseumides kasutusel olnud inventark kaartidel. Lisaks kandsid nendel kaartidel ühtse sisuga andmeväljad erinevaid nimetusi. Näiteks kasutas Võru muuseum nimetust „Säilivus“ eseme seisundi kirjeldamisel, Viljandi muuseum aga kasutas nimetust „Seisukord“. Erinevus on ka andmete struktureerimisel, näiteks kandis Viljandi muuseum museaali „Materjali ja Tehnika“ ühele väljale, Võru muuseumis oli „Materjal“ eraldi väljal ja „Tehnika“ kirjeldati üldise füüsilise kirjelduse juures. Ühe muuseumi inventarikaardil

⁴⁵ EAMi Teadusliku kataloogimise (inventeerimise) kaardi näide. 1971. Eeskiri kultuurilooliste ja rakenduskunsti esemete teaduslikuks kataloogiseerimiseks. Antud näite põhjal võivad erineva profiiliga muuseumid teha teatud muudatusi. (EAM arhiiv. Fond 149, nimistu 1, säilik 209. - Juhis, teaduslik kataloogimine (venekeelne), lk. 39-55.)

on museaali number üleval paremas nurgas, teise muuseumi kaardil aga üleval vasakul (vt lisasid 7, 8). Et EKM-i kaardid olid veelgi varem kasutusele võetud, oli nende erinevus võrreldes teiste Eesti muuseumidega veelgi suurem, seda ka teiste muuseumide kunstikogude kirjelduse osas (vt lisasid 8, 11 ja 12). Inventark kaartide erinevusest annavad aimu lisad 6-12.

Võrreldes varasemate inventarraamatutega, mille täitmisel juhinduti määrusest, kus kirjapandud andmed olid ükshaaval üles loetud, oli inventark kaartidele jõudnud info lünklikum. Nii mõnedki olulised andmed olid märkimata jäänud, sest etteantud kaardil ei olnud iga andmetüübi jaoks eraldi välja. Iseloomulik oli, et kaardil oli inventeerija ja inventeerimisaeg tihtilugu kirja panemata jäetud, sest kaartidel puudus selleks konkreetne väli.

Üheselt ei olnud aru saadud andmeväljade sisust ega osatud ühte tüüpi andmeid kokku koondada. Esemee joonise asemel kleebiti kaardile foto, sest vastav koht oli olemas, kuid 1980. aastatel muutus ka foto lisamine kaardile harvemaks. Foto või joonise puudumine tõi omakorda kaasa tohutu pikad ja lohisevad objekti füüsilised kirjeldused, sest inventark kaardi kirjade alusel pidi olema ese äratuntav ja leitav.

Kaartide kõrval jätkasid osad muuseumid endiselt museaali teaduslikku inventeerimist inventeerimisraamatus. Seega ei muutunud nende muuseumide kirjeldustes ka kirjelduse struktuur ega andmete hulk. Üldjuhul oli juures ka detailne joonis esemest või foto ja kirjas inventeerimisaeg ja inventeerija (vt lisasid 10 a, b).

1977. aastal võeti ENSV-s vastu NSVL Ülemnõukogu poolt koostatud uus muuseumiseadus.⁴⁶ Seadusesse oli kokku koondatud kõik varem välja antud üksikud

⁴⁶ ERA. Tartu. R-3.3.10811. - "Otsus Eesti NSV seaduse "Ajaloo- ja kultuurimälestiste kaitse ja kasutamise kohta" kehtestamisest, 21.12.1977.

Arvelevõtu ja hoiutöö põhialused sisalduvad NSVL Ülemnõukogu poolt 29. oktoobril 1976. a. vastuvõetud seaduses „Ajaloo- ja kultuurimälestiste kaitsest ja kasutamisest” ning Eesti NSV oludes viimase eeskujul koostatud vabariiklikus seaduses, mis võeti vastu 1977. aastal. Varem olid kehtinud eraldi seadused kunstimuuseumidele ja mitte-kunstimuuseumidele: 1968. a. 2. aprill „Kultuuriväärtuste arvelevõtu ja säilitamise eeskiri” (vene k.) ja 1971. a. 23. dets. „Kunstimuuseumitele kunsti arvelevõtu ja säilitamise eeskirjad”. Väljaandja NSVL kultuuriministeerium.

juhised eri muuseumidele. Ühtlustati ka museaali dokumenteerimisnõuded, mis kehtisid nüüdsest võrdselt kõigi valdkondade muuseumidele. Kõikide museaalide kirjeldamine ehk objekti arvelevõtt oli kolmeastmeline: 1) esmane arvelevõtt; 2) esemete teaduslik inventeerimine. (Paralleelselt sellega koostatakse ka abikartoteegid ja abikataloogid. Nende loomist võib ka omaette arvelevõtu etapiks lugeda); 3) monograafiline uurimine ja teaduslik kirjeldamine.⁴⁷

Selline teadusliku kirjelduse ja monograafilise uurimise rõhutamine jättis reaalses muuseumitöös üha vähem aega museaalide arvelevõtu teise astme nõuete täimiseks. Rõhk oli muuseumi teadustööl, st museaalide kohta käivate uurimuste koostamisel.

Vastu võetud seadus iseenesest ei toonud kaasa objekti kahe esimese astme kirjeldamisnõuetes muudatusi, kuid seni kasutatud ülidetailsete juhendite puudumine ja nn uute inventarkardi vormide kasutuselevõtt 1970. aastatel tõi kaasa sisuliste ja vormiliste erinevuste suurenemise teise astme kirjelduses ehk teaduslikus inventeerimises. Detailsed mõõdud asendusid tihti üldmõõtudega. Tihti puudus kaardilt inventeerija ehk antud kirjeldusastme koostaja nimi ja kirjelduse koostamise aeg.

1980. aastate lõpus ja 1990. aastate alguses olid muuseumidel suhteliselt vabad käed otsustamaks, millist dokumentatsiooni täita, millist mitte ja millises mahus. Seda enam, et 1977. aastal vastuvõetud seaduse põhjal töötas iga muuseum endale välja oma arvelevõtu ja teadusliku inventeerimise süsteemi.⁴⁸ Museaali kirjelduses andmete esitamise vormiline erinevus tulenes erinevatest inventarkardi vormidest, kus ühe ja sama sisuga andmeväljad olid struktureeritud erinevalt. Kirjelduste vormilist mitmekesisust suurendasid muuseumid, kes teostasid endiselt museaali kirjeldust inventarraamatus.

Teadusliku kirjelduse taseme erinevus andmete struktureerimises ja sisus suurenes veel 1990. aastatel seose uute kirjeldusvormide (muuseumide enda koostatud elektroonilised registrid ja andmebaasid) kasutuselevõttuga. Kui näiteks vaadata museaalide teaduslikku

⁴⁷ Luts, A. 1981. Museoloogia II. Õppevahend ajalooüliõpilastele. Tartu: Tartu Ülikool, lk. 4-5.

⁴⁸ Luts, A. 1981. Museoloogia II. Õppevahend ajalooüliõpilastele. Tartu: Tartu Ülikool, lk 4.

inventeerimist, siis seda võidi teostada inventarraamatus, inventarkartidel või kirjeldusena elektroonilises keskkonnas, kas tekstidokumendi, tabeli või andmebaasi kujul. Esimesed katsetused ühildada Eesti Vabariigis museaali kirjeldust ilmusid seoses Kultuuriväärtuste infosüsteemi (KVIS) arendamise (1993-1995) ja laiema kasutuselevõtiga aastatel 1997-2003. KVISi kasutamist museaali dokumenteerimisel käsitleb järgmine peatükk.

Kokkuvõte

Kogu Eesti muuseumide eksisteerimisaja vältel on püütud süstematiseerida kogutud materjali ja struktureerida museaaliga seotud andmeid. Vaadeldud perioodidel on olnud museaali dokumenteerimisandmete andmetüüpides ja andmete struktureerimises nende esitamisel teatud erinevusi. Põhiliselt kaheastmelisest arvelevõtu meetodist (1912) jõuti kolme- ja sisuliselt isegi neljaastmelise arvelevõtmise meetodini (1977).

Võrreldes objekti kontekstuaalsete ja füüsiliste andmete fikseerimist, võib näha, et objekti andmete dokumenteerimisel on suuremat rõhku pööratud füüsiliste andmete üleskirjutamisele. Füüsiliste andmete dokumenteerimine on olnud ühtlasem nii erinevates muuseumides kui ka erinevatel ajaperioodidel. Kontekstuaalsete andmete dokumenteerimine on olnud märksa ebaühtlasem.

Enim on neist rõhku pööratud valmistamisega seotud andmetele, mis on ka mõistetav, sest iseenesest sisaldab valmistamise sündmus objekti füüsilisi andmeid täpsustavat infot. Objekti kasutamist peeti oluliseks fikseerida just etnograafiliste ja vanemate esemete korral. Kaasaegset materjali kogudes jäeti tihti tähelepanuta just kasutamisega seotud konteksti dokumenteerimine. Üleandjaga seotud kontekst ei ole samuti olnud sisult ühtne. See võib piirduda üleandja nimega, kuid võib sisaldada ka täpsemaid eluloolisi andmeid üleandja kohta.

Muuseumide museaali kirjeldustest võib näha, et puudub museaali kirjelduse tasandite selge ja üheselt mõistetav piiritlemine. Museaali kirjeldusjuhised sisaldasid küll väga täpset andmete hulka, mida tuleb ühe objekti kohta kirja panna, kuid välja toomata oli jäänud eri kirjeldustasandite eesmärgid. Selle tulemusel leidis teise astme kirjeldusi, mis täitsid juba kolmanda kirjeldusastme nõudeid ning teise astme kirjeldusi, mis täitsid ainult esimese kirjeldusastme nõuded. Puudusid museaali kirjelduse üldistavad põhimõtted ehk sõnastamata olid informatsiooni mõjutavad tegurid, mis määravad informatsiooni kogumist, jäädvustamist ja taasedastamist. Ebajärjekindel oli kirjeldusastme raamistiku määratlemine ehk kirjeldaja isiku ja aja märkimine kirjeldusvormile.

Ühtlasi võib näha, et andmete tõsisem struktureerimine muuseumides sai alguse inventarkaadrist, kus andmed olid lahtritesse struktureeritud. Inventarkaardivormi kasutuselevõtt museaali kirjeldamisel muutus soovituslikuks 1970ndatel, seoses üleliidulise ühtse kaardivormi aluse väljatöötamisega. Tegemist oli küllaltki laiaulatusliku projektiga, mille eesmärgiks oli museaali kirjelduse viimine ühistele alustele. See ühtlustamine eri muuseumide vahel jäi saavutamata, sest antud kaardi vorm oli soovituslik mitte kohustuslik ja lubatud oli muuseumil välja töötada endale sobiv vorm. Kaartide erinevus ei muutunud muuseumidele segavaks, sest inventarkartide kasutamine ja sealt teabe otsimine oli ühe muuseumi sisene. Need olid olulised põhjused, miks jäi eri muuseumide kirjelduste ühildamine saavutamata.

1990. aastatel muutis museaali kirjeldamise viisi ja vormi veel kirjumaks arvuti kasutuselevõtt. Muuseumides loodi suurel hulgal erinevaid elektroonilisi tabelandmebaase, mille ülesehitus ja sisu olid väga erinevad. Isegi keskmuseumides olid inventeerimisel suured erinevused nii sisu kui vormi osas.

2. KULTUURIVÄÄRTUSTE INFOSÜSTEEMI (KVIS) KASUTAMINE MUSEAALIDE DOKUMENTEERIMISEL JA KVISI RAKENDAMISEGA SEOTUD PROBLEEMID

Käesolevas peatükis antakse ülevaade Eesti museaalide esimesest ühisest infosüsteemist KVIS. Ühtlasi analüüsitakse probleeme, mis tulenesid uue dokumenteerimissüsteemi KVISi ja museaalide dokumenteerimist kehtestava riikliku regulatsiooni vastuolust. Samuti vaadeldakse seda, kuidas KVISi kasutati erinevates muuseumides ning analüüsitakse museaalide andmete kirjeldusviiside erinevusi. KVISi põhjalik käsitlemine on äärmiselt tähtis, sest sellele tugineb Eestis praegu kasutatav Muuseumide infosüsteem MuIS ning KVISis olevad andmed kantakse sellesse üle. MuISi loomisel võeti arvesse KVISi arenduskogemust ning rakendusprobleeme muuseumides.

2.1 Kultuuriväärtuste infosüsteemi (KVIS) loomine ja kasutamine

Eesti muuseumide ühine infosüsteem KVIS sai alguse 1992. aastal, kui muuseumide soovil ja Kultuuriministeeriumi toel püüti leida võimalust viia muuseumikogude dokumentatsioon elektroonilisse andmebaasi. Koostöös firmaga GenNet Lab⁴⁹ hakati arendama võimalikku töövahendit muuseumidele. KVIS loodi lokaalsena, mis tähendab seda, et infosüsteemi tarkvara oli küll ühine, kuid igas muuseumis töötas see iseseisvana.

Loodav andmebaas pani Eestis aluse ühtsele museaalide dokumenteerimisele elektroonilises keskkonnas. 1990. aastate alguses oli elektrooniliste andmebaaside kasutamine maailma muuseumides üsna tavaline, kuid enamik andmebaase olid mõeldud üht tüüpi või ühte ainevaldkonda hõlmavatele muuseumidele. Näiteks olid väga heal tasemel sel ajal juba (traditsioonilise) kunsti kirjeldamiseks mõeldud

⁴⁹ AS GenNet Laboratories on infotehnoloogia ettevõtte Eestis, mis asutati 1991. aastal.

andmebaasid. Erinevaid ainevaldkondi ühendava andmebaasi näiteks võib tuua Suurbritannias kasutusel olnud andmebaasi SPECTRUM.⁵⁰

KVISi eesmärgiks seati: „...luua Eesti kultuuriväärtuslike objektide andmebaas, mis võimaldaks dokumenteerida, kaitsta ja uurida erinevate inimesedistipliinidega (arheoloogia, kunst, ajalugu, etnograafia numismaatika jms.) seotud ning erinevatesse ajalooajalooperioodidesse kuuluvaid objekte.“⁵¹ Ühtse infosüsteemi loomisel nähti vajadusena standardiseerimist mitmel tasemel. Standardiseerida oli vaja ühtse andmebaasi struktuur ja kirjade vahelised seosed, aga ka andmete sisu ja väärtused. Viimane hõlmab ühtset kodeerimist ja süntaksi reegleid, samuti sõnastike ja klassifikaatorite süsteemi väljatöötamist. Lisaks oli oluline ka infovahetuse standardiseerimine, mis esitab reeglid ja tehnilised vahendid infovahetuseks nii ühe institutsiooni süsteemide vahel kui ka teiste institutsioonidega.

Nende eesmärkide täitmine oleks nõudnud infosüsteemi loojate tihedat koostööd muuseumitöötajatega. Esiteks selleks, et sisestajate/sisuloojate ootused vastaks infosüsteemi pakutud võimalustele ja teiseks, et info sisestajad/sisuloojad saaksid üheselt aru, mida nad antud andmete tüübi all peavad silmas pidama. Et erinevaid andmetüüpe sisu kirjeldamiseks oli ja on palju ning võimalusi museaali kirjelduse sisestamiseks on mitmeid, tekitab see sisestajapoolseid erinevaid meetodeid museaali kirjeldamiseks ja tulemus ei ole üheselt mõistetav. Tsentraalse infovahetuse tagamise eelduseks on aga üheselt mõistetavalt sisestatud andmed. Arutelu muuseumitöötajatega jäi aga väheks, mille tõttu infosüsteemi ülesehitus jäi paljus programmeerimiskeskseks.

KVISi esimene versioon valmis pilootprojektina 1993. aastal koostöös Tartu Kunstimuuseumiga. Andmebaas oli realiseeritud DOS-keskkonnas ja baaskeeleks valiti *Data Ease*, sest see sisaldas head päringute generaatorit ning oli oma aja kohta üks suuremate võimalustega andmebaasisüsteemide. KVISi väljatöötamisel võeti aluseks

⁵⁰ MDA Homepage, <http://www.mda.org.uk/spectrum.htm> (02.08. 2008)

⁵¹ *Kultuuriväärtuste Infosüsteem. Projekt*. 1993. Tartu, lk.3.

Rahvusvahelise Muuseuminõukogu (*International Council of Museums* - ICOM) Rahvusvahelise Dokumenteerimiskomitee (*International Committee for Documentation* - CIDOC) andmemudel⁵² ning Rootsi atribuutide nime moodustamise standard SWETERM⁵³, mis võimaldab organiseerida info vahetust teiste andmebaasidega SQL (*Structured Query Language*) keele abil. ICOM-CIDOCi andmemudel on suurepärane mudel muuseumiobjekti kirjeldamiseks. Tegemist on paindliku ja erinevaid variante võimaldava mudeliga. Andmebaas lubas kirjeldada objekte, subjekte, sündmusi ja nendevahelisi seoseid ning objektidega seotud protsesse muuseumis. Selle andmemudeli iseärasuseks oli tema relatsioonilisus. Iga sisend oma atribuutidega kirjeldatakse eraldi, st andmed, mis on seotud otseselt objektiga, kirjeldatakse ühes kohas ja andmed, mis on otseselt seotud isikuga, kirjeldatakse teises kohas. Iga üksikobjekt võib omada mitut seost erinevate isikutega (valmistaja, annetaja, autor jms) ja isik võib olla seotud mitme erineva objektiga. Antud seosed defineeritakse viidetena. Igasugune muutus ühes loogilises andmegrupis (LAG)⁵⁴ mõjutab koheselt teisi relatsioonis olevaid andmegruppe (LAG).

KVISi DOS-versioon oli esimene katse viia Eesti muuseumide kogude haldustöö ühtsesse elektroonilisse keskkonda. Infosüsteemi loomisel põrkuti lisaks teoreetilistele dokumenteerimisprobleemidele ka tollaegsete tehniliste võimaluste ja piirangutega. Reaalsetes olukordades kippusid piirangud ületama võimalusi ja see tingis ka infosüsteemi väikese leviku muuseumides. KVISi DOS-versiooni üks suurimaid puudusi oli see, et projekti rahastamise lõppemise tõttu jäi loomata ühtne terminoloogia.⁵⁵ Siiski liitusid Muuseumide infosüsteemi DOS-versiooniga mõned Eesti

⁵² ICOM-CIDOCi andmemudeli põhimõisteteks on loogilised andmegrupid (LAG) ja nende atribuudid. LAG on iseseisvalt kirjeldatav andmekogum, (nt informatsioon objekti kohta). Atribuudid on andmekategooriad, mis kirjeldavad LAGi, (nt objekti kood, nimetus, mõõt jms). ICOM CIDOCi andmemudeli loogilised andmegrupid on: 1) objekt – muuseumi ese, 2) kollektsioon, muinasmälestis jms; 3) isik – üksikisik, organisatsioon või inimeste grupp; 4) koht – geograafiline, spetsiifiline, kujutletav jms. asukoht; 5) sündmus – üksiksündmus või üksiksündmusena kirjeldatav sündmuste ahel; 6) kontseptsioon – mõisted ja klassifikaatorid. (<http://cidoc.mediahost.org/guidelines1995.pdf> (17.12.2009))

⁵³ <http://remus.meta.se/insam/skiss/sweterm/index.html> (17.12.2009)

⁵⁴ *Kultuuriväärtuste Infosüsteem. Projekt.* 1993. Tartu.

⁵⁵ *Alev-Christoffersen, K.* 1998. KVIS – kultuuriväärtuste infosüsteem. - IT haldusjuhtimise aasta aruanne; <http://www.riso.ee/et/pub/1998it/311.htm> (01.11.2008)

muuseumid.⁵⁶ Üks aktiivseimaid kasutajaid oli ERM, kelle eestvedamisel toimus ka infosüsteemi arendamine. Aastaid 1993-1996 võib nimetada katsetuste ja otsingute aastateks. Infosüsteemi reaalne rakendamine muuseumides jäi väga tagasihoidlikuks.

Kultuuriministeeriumi kaugem eesmärk KVISi väljatöötamisel oli luua Eesti muuseumeid rahuldav infosüsteem, mis võimaldaks anda põhjaliku ülevaate muuseumi kogudest ning jälgida museaalide liikumist nii muuseumi siseselt kui ka muuseumist väljapoole. Tulemuseks oleks Eesti kultuuriväärtuste andmepank, millele oleks Interneti vahendusel juurdepääs kõigil huvilistel.⁵⁷ Selleks taaskäivitati 1997. aasta kevadel muuseumide infosüsteemi väljatöötamise projekt. Eesmärgiks oli viia KVIS üle Windowsi keskkonda SQL serveritele. See oleks võimaldanud realiseerida Eesti Kultuuriväärtuste keskse andmepanga idee. Eeskuju võeti Taani Muinsuspaikade ja Mälestiste Riiklikust Registrist (*Det Kulturhistoriske Centralregister* - DKC).⁵⁸

KVIS (versioon 2.0) töötati välja klient-server platvormil ning rakendus kirjutati *PowerBuilderi* keeles.⁵⁹ Aluseks jäi endiselt CIDOCi standard andmegruppidele ja kategooriatele.⁶⁰ Suurema muudatuse tõi sisse DOSi keskkonnalt üleminek Windowsi keskkonda ja SQL serveri kasutuselevõtt.⁶¹ Ühtlasi rakendati andmemudeli väljatöötamisel, tolle aja kohta kaasaegse mudeli, objektorienteeritud ehk O-O mudeli põhimõtteid. Objektorienteeritud mudelit soovitas kasutada muuseumide infosüsteemide andmemudelite väljatöötamisel ka CIDOC. Arutlusel oli see 1997. aasta CIDOCi

⁵⁶ KVISi DOS versiooni ostis ligi 10 Eesti muuseumid, kuid reaalselt kasutusel oli see Eesti Rahva Muuseumis, Tartu Ülikooli Zooloogiamuuseumis, Saaremaa Muuseumis. *KVIS tutvustus* <http://www.kul.ee/index.php?path=278>

⁵⁷ *Alev-Christoffersen, K.* 1998. KVIS – kultuuriväärtuste infosüsteem. - IT haldusjuhtimise aasta aruanne; <http://www.riso.ee/et/pub/1998it/311.htm>.

⁵⁸ Nimetatud klassifitseerimissüsteemi teoreetiline baas põhineb mitmel Lääne-Euroopa ja Ameerika analoogsete süsteemide kriitilisel analüüsil, mille tulemusena on valitud vastavatest süsteemidest just Põhja- ja Baltimaadele sobivad elemendid (vt viide 57).

⁵⁹ *PowerBuilder* on [kiirprogrammeerimise \(RAD\) vahend klient-server rakenduste](#) kirjutamiseks objektorienteeritud programmeerimise tarvis, mille komponente saab võrgus laiali hajutada. (*e-Teatmik: IT ja sidetehnika seletav sõnaraamat*; <http://vallaste.ee/index.htm?Type=UserId&otsing=2363> (2. dets. 2009))

⁶⁰ *International Committee for documentation* 1995. International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC information categories; <http://cidoc.mediahost.org/guidelines1995.pdf>

⁶¹ 1999. aastaks valmis *Windowsi*-põhisel tarkvaral baseeruv KVISi täiendatud versioon.

töörühma kokkusaamisel Nürnbergis⁶² Objektorienteeritud mudeli eelis varasemate relatsiooniliste andmemudelite ees seisneb informatsiooni struktureerimise lihtsuses, paindlikkuses ja arusaadavuses. Ühtlasi lihtsustab see andmete vahetust andmebaaside vahel.

Teiseks uudseks lähenemiseks oli lähtumine sündmustepõhisusest. Kui enamik tollaegseid muuseumide andmebaase põhines objektide kirjeldamisel, olles seega objektipõhised, siis KVISi kirjelduse aluseks võeti sündmus. Sellist kirjeldusmudelit toetab ka 2006. aastal CIDOCi poolt kasutusele võetud uus standard CRM (ISO 21127)⁶³, mis koondab kirjeldused samuti mitte esemete ümber, vaid sündmuste ümber, mis ühendavad inimesi ning materiaalseid ja mittemateriaalseid esemeid nii ruumis kui ka ajas.⁶⁴

Mõlemad uuendused, nii objektorienteeritus kui ka sündmustepõhisus erinesid oluliselt senistest museaali kirjeldamise põhimõtetest, kus keskne oli objekti füüsiline kirjeldus, mitte kontekst. Ootamatult probleemseks osutus arusaamine KVISi objekti sisulist kirjet klassifitseerivate ja süstematiseerivate sõnastike kasutamisest. Nende tsentraalsete sõnastike kasutamine oleks pidanud tagama ühtsed museaaliga seotud infootsingud kõikides muuseumides.

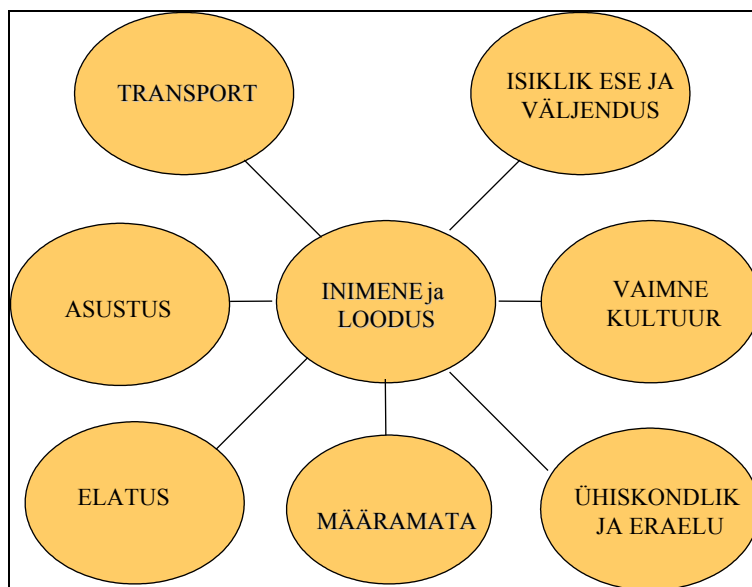
Objektide klassifitseerimissüsteem lähtus objekti funktsioonist. Eelduseks oli tõdemus, et igat liiki inimtegevus, mis on defineeritud kui „sündmus“, leiab aset mingis „kohas“ ja jätab jälje „objekti(de)na“. Samas võib „koht“ esineda omakorda „objektina“ ning praktilistel kaalutlustel eristatakse objektide definitsioonis objekte kohtadest. Et sündmus ja objekt on omavahel tihedalt seotud, on objekti klassifitseerimissüsteem struktureeritud, lähtudes sündmuse tüübist ja objekti funktsioonist sündmuses (vt joonis 5).

⁶² Alev-Christoffersen, K 1998. KVIS – kultuuriväärtuste infosüsteem. - IT haldusjuhtimise aasta aruanne; <http://www.riso.ee/et/pub/1998it/311.htm>

⁶³ Conceptual Reference Model, mis kinnitati 2006. aasta septembris rahvusvahelise standardina ISO 21127; [http://cidoc.mediahost.org/standard_crm\(en\)\(E1\).xml](http://cidoc.mediahost.org/standard_crm(en)(E1).xml)

⁶⁴ Doerr, M., P. LeBoeuf 2006. Modelling Intellectual Processes: The FRBR CRM Harmonization (Intellektuaalsete protsesside modelleerimine: FRBR – CRM ühtlustamine). – Lecture Notes in Computer Science. Berlin, Heidelberg: Springer, p. 2.

Joonis 5. KVISi funktsioonide põhikategooriad

Kõik museaalid tuli jagada seitsme põhifunktsiooni vahel. Need olid järgmised:

1. inimene ja loodus – olla osa loodusest;
2. elatus – hankida toitu;
3. asustus – omada elukohta;
4. transport- liikuda;
5. isiklik ese ja väljendus – väljendada end oma keha, riietuse ja isiklike esemetega;
6. vaimne kultuur – väljendada oma mõtteid ja tundeid;
7. ühiskondlik ja eraelu – olla osa ühiskonnast ja suhelda;
8. määramata – määramata või tundmatu funktsioon.

Põhikategooriad olid omakorda jaotatud allkategoriatesse ja allkategoriad gruppidesse.

KVIS klassifitseeris objekte ainult lähtuvalt kasutamise sündmusest. Vastavalt sellele sai objekt endale konkreetse funktsionaalse nimetuse⁶⁵ ehk süsteemisisese klassifitseeringu kasutusala kohta. Et kasutusala näitav funktsionaalne nimetus oli

⁶⁵ Näiteks objektide funktsionaalsete nimetuste grupid olid: Transpordivahend; kunst ja visuaalne ese; mahuti.

vaikimisi sõltuv objekti nimetusest ja vastupidi, seadis see teatud piirangud objekti kirjeldajale.

Sõnastike probleemi lahendamiseks loodi viiest muuseumist⁶⁶ koosnev töögrupp, mille ülesandeks oli nn rahvuslike standardite edasiarendamine. Oluliseks tööloiguks oli ka eestikeelse terminoloogia arendamine ja korrastamine. Prioriteetseks peeti objekti konteksti klassifitseerivate sõnastike „Sündmus” (seitsme põhikategooria alaterminite) ja „Tegevus” (seitsme põhikategooria alaterminite) korrastamist. Kahjuks jäi see töö pooleli.

Et süsteemne terminoloogia objekti konteksti kirjeldamiseks oli puudulik, olid mitmed muuseumid pidanud endale vajalikuks koostada omasõnastikud. Kohati isegi kopeerides süsteemseid sõnastike. Seni kuni infosüsteem toimis lokaalselt, ei tekitanud selline iseseisvate sõnastike paljusus probleemi. Samas on aga selle pärast KVISis objektide sisulise info dokumenteerimine ehk kirjeldamine erinevates muuseumides väga erinev. Selline iseseisvate sõnastike loomise võimalus pärssis tsentraalsete sõnastike arengut. Muuseumid keskendusid oma kitsastest huvidest lähtuvate sõnastike loomisele, vastavalt oma oskustele ja vajadustele.

KVISi teise versiooni laiem levik Eesti muuseumide seas sai alguse 2003. aastal. Olulist rolli mängis seejuures Eesti Spordimuuseum (ESM). 2001. aastal liitus ESM olemasoleva andmebaasiga ning alustas koostööd programmeerijaga, tellides omal initsiatiivil (Kultuuriministeeriumi rahastamisel) mitmete funktsioonide arendamist ja uusi täiendusi. Üks olulisemaid täiendusi, mis muutis infosüsteemi märksa enam kasutatavamaks oli korrektse vastuvõtufunktsiooni väljaarendamine. Esemete vastuvõtt, mis on üheks muuseumi peamiseks alusfunktsiooniks, muudeti reaalselt infosüsteemipõhiseks. Senini oli antud funktsioon küll KVISis olemas, kuid ei olnud tehniliste vigade tõttu kasutatav, eelkõige oli antud infosüsteemis toimunud ainult museaalide retrospektiivne sisestus. Esemete vastuvõtu viimine infosüsteemi tagas selle,

⁶⁶ Eesti Ajaloomuuseum, Viljandi muuseum, Saaremaa Muuseum, Eesti Rahvamuuseum, Tartu Linnamuuseum. Sõnastike korrastamisega seotud ülesanded jagati eri ainevaldkonna muuseumidele laiali.

et infosüsteemi tagant järgi sisestatavate objektide hulk hakkas vähenema, sest iga muuseumisse tulmunud objekt registreeriti juba infosüsteemis.

Erinevalt teistest Eesti muuseumidest leidis KVIS Spordimuuseumis kiiret ja laia kasutuselevõttu, sest spordimuuseumil, kus enamus objektidest ongi seotud konkreetse sündmusega, oli sündmuspõhisest kirjeldusest lihtsam aru saada, kui näiteks kunstimuuseumil, kus peab suutma sündmuse välja lugeda maali süžees.

2.2 Museaalide elektrooniline dokumenteerimine ja seadusandlus. Museaalide arvelevõtt ja kirjeldamine

Elektroonilise infosüsteemi KVISi kasutuselevõttuga oli seotud rida probleeme, mis tulenesid vastuolust kehtiva museaalide dokumenteerimist määratleva riikliku regulatsiooniga. Viimased museaalide dokumenteerimist reguleerivad määrused „Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord” ja „Muuseumisse hoiule antud kultuuriväärtusega asjade üle arvestuse pidamise kord”⁶⁷ kehtestati 1998. aastal.

2.2.1 Museaalide arvelevõtt KVISis ja selle vastavus seaduses kehtestatud dokumenteerimismäärustele

KVISi loomisel tehti valmis mudel museaalide dokumenteerimiseks. Seejuures jäeti aga ühildamata muuseumiseaduses ette nähtud dokumenteerimismäärused loodud infosüsteemi võimalustega. Museaalide dokumenteerimise erinevus muuseumide vahel on suurenenud veel seetõttu, et infosüsteem KVIS oli väga laiaulatuslike võimalustega, kuid puudusid ühtset kasutamist tagavad suunavad piirangud. Ühtlasi dokumenteerisid osad muuseumid endiselt museaali paberdokumentatsiooni kasutades ning lisaks arendati endale iseseisvaid andmebaase.

⁶⁷ Muuseumiseaduse (RT I 1996, 83, 1487; 1997, 93, 1559) rakendumine kultuuriministri 27. juuli 1998. aasta määrusega nr 23. (RTL 1998, 261/262, 1068).

KVISi eesmärgiks seati küll standardiseerida erinevat liiki kultuuriväärtuste dokumenteerimine ja kirjeldamine, kuid tuleb tõdeda, et vahend ise ei taga veel soovitud tulemust. Oluline osa on siin seadusandlusel, mis toetaks või nõuaks infosüsteemis toimuvate tegevuste ühtset täitmist, sest kasutajaõpe ja juhendid peavad samuti arvestama seaduses olevate nõuetega.

1996. aastal vastuvõetud Muuseumiseadus oli KVISi teise versiooni väljatöötamise aluseks, kuid 1998. aastal seaduse rakendamiseks välja töötatud määrus „Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord“ lähtus endiselt paberkandjal põhinevast dokumenteerimismeetodist ja ei toonud välja juhiseid, kuidas korras ettenähtud toiminguid rakendada infosüsteemipõhises dokumenteerimises.

2003. aastal püüti museaalide dokumenteerimist korrastada. Koos KVISi kasutajaõppega valmis ka vastav õppematerjal „Vastuvõtuga seotud dokumendid ja aruanded. Täitmise ja kasutamise juhend”.⁶⁸ Vaatamata juhendi välja töötanud isikute ettepanekule jäi korrastamata museaalide dokumenteerimist käsitlev kord nii kirjeldusnõuete osas kui ka museaali kogusse registreerimiseks oluliste dokumentide (tulmeraamat, inventarraamat) osas.

Selleks, et kehtiv seadusandlus toetaks museaali dokumenteerimist infosüsteemis, nõuab see mitmeid muudatusi. Järgnevalt toon välja mõningad olulisemad vastuolud. Näiteks peab 1998. aastal vastuvõetud kord kohustuslikuks pidada eraldi tulmeraamatut, mis tuleb köita ja dokumendina säilitada.⁶⁹ KVISis tekib tulmeraamat seoses tulmenumbri andmisega objektidele. Tulmenumbri fikseerimise hetk (antud tegevuse järjekord üldises arvelevõtu protsessis) on jäetud lahtiseks ehk muuseumitöötaja otsustada. Korras on aga vastuvõtuakti vormistamine ja tulmeraamatusse kande tegemine, mis on kaks iseseisvat tegevust vastuvõtuprotsessis. Infosüsteemi seisukohast oleks oluline fikseerida objektiga seotud tulmenumber kohe vastuvõtul, sest objektile

⁶⁸ Jeesser, K., Riina R.. 2003. Vastuvõtuga seotud dokumendid ja aruanded. Täitmise ja kasutamise juhend. Tartu; http://www.kul.ee/failid/vastuvotuga_seotud%20dok_juhend.pdf

⁶⁹ Sissekanne tulmeraamatusse tuleb üldjuhul teha ühe nädala jooksul pärast vastuvõtuakti koostamist, kuid mitte hiljem kui üks kuu akti koostamisest arvates, tulenevalt vastuvõetud museaalide arvust. (RTL 1998, 261/262, 1068)

antav numbrikombinatsioon (ka tulmeraamatu number) tagab objektiga seotud vajalikud aruanded ja kirjepäringud. Tulmeraamat oma endisel kujul ei õigusta ennast digitaalses keskkonnas, sest ei täienda juba vastuvõtuaktiga registreeritud museaali dokumenteerimist, museaali kirjet, seega ei peaks teda eraldi kohustuslikuks pidama.

Teine paberkandjal dokumenteerimisest tulenev vastuolu infosüsteemiga on objektide summaarne sissekanne tulmeraamatusse. Samas määruses nõutakse vastuvõtuaktis museaalide üksikasjalikku loetelu.⁷⁰ Tulmeraamat lubab aga kirjeldada objekte ka summaarselt.⁷¹ Elektrooniline keskkond võimaldab üksikult lahti kirjeldatud objektid alati päringutesse ka summaarselt välja tuua. Seega andmebaasi on võimalik sisse viia aruandevorm „tulmeraamat“, mille nõutav kirjeldusandmete hulk saadakse vastuvõtuaktilt. Seega on tegemist kahe dokumendiga, mis sisaldavad objekti kirjega seotult ühesugust andmehulka, kuid andmete esitamise viis on erinev.

Digitaalsesse keskkonda struktureeritult sisestatud andmeid on võimalik kasutajale esitada erineval hulgal ja kujul. See puudutab ka vastuvõtul kirjeldatud esmaseid andmeid. Seega tulmeraamatu väljatrüki puudub museaali haldamisel digitaalses keskkonnas igasugune eesmärk, sest objektiga seotud andmed on niigi kättesaadavad. Kui määrus lubab tulmeraamatusse objekte kanda summaarselt, siis elektroonilises keskkonnas juba vastuvõetud objekte summaarselt kirjeldada ei ole enam mõtet, sest see välistab korrektse objektide kasutamise fikseerimise ehk objekti liikumisest tuleneva asukoha fikseerimise. Summaarseks objektide kirjelduseks on infosüsteemis olemas eelregistreerimine, mis toimub enne objekti vastuvõtmist muuseumisse.

KVISi vastuvõtuaktis oli objektidele terviknumbrit andes objekti jaoks olemas kolme raamatu sissekanne ning vastavate päringutega oli võimalik need raamatud kuvada ekraanile vaatamiseks või väljaprintimiseks. Kui muuseumides hakati koostama

⁷⁰ Vastuvõetavate museaalide üksikasjalik loetelu koos lühikirjeldusega, kus näidatakse ära nende seisund. Väärismetallist esemete puhul märgitakse nende täpne kaal. Suure arvu museaalide puhul võib neid rühmitada ja koostada nimekirja, mis lisatakse vastuvõtuaktile. (RTL 1998, 261/262, 1068)

⁷¹ Sissekanded tulmeraamatusse tehakse üksikobjektide kaupa või summaarselt. (RTL 1998, 261/262, 1068)

vastuvõtuakte KVISis, siis loobuti tulmeraamatu väljatrükist, sest andmeid sai vaadata ka andmebaasis. Selleks ei olnud vaja raamatut paberkandjal, samas nõudis seadusandlik regulatsioon selle olemasolu. Seaduse ja infosüsteemi vastuolu tekitas olukorra, kus osad muuseumid siiski jätkasid tulmeraamatu pidamist paberkandjal. Tulmeraamat trükiti välja KVISist või peeti edasi käsitsi tulmeraamatut. Lisaks jätkasid osad muuseumid museaali numbri loomist ka infosüsteemis kolmeastmelisena. Objekti muuseumisse vastu võttes jäeti sellele number andmata. Infosüsteem ei pidanud seda ka kohustuslikuks. Kõigepealt sisestati (elektroonilisel) kohakataloogi vormil igale museaalile eraldi tulmenumbr ning seejärel lisas koguhoidja teadusliku inventeerimise käigus museaalile ka kogunumbri.

Seega elektroonilise keskkonna võimalus genereerida kõigile vastuvõetud objektidele automaatselt terviklik numbrikombinatsioon ja seega tekitada kanded kõigisse rakendusraamatutesse, jäeti kasutamata. Pärtsiti võimalust kohe peale vastuvõtuakti vormistamist saada ülevaadet muuseumikogust kui tervikust ja ka eraldi kogudest. Lisaks muutus reaalne tööprotsess infosüsteemis pikaks ja kohmakaks.

2.2.2 Museaali kirjeldamine KVISis ja vastavus seaduses kehtestatud kirjeldusnõuetele

Museaali dokumenteerimise kõige olulisema osa moodustab objekti kirjeldamine. Objekti kirjelduse vastavuse tagamine ühtsetele nõuetele on aga KVISi üheks nõrgemaks küljeks. Paberkandjal dokumenteerimine andis tekstuaalse monoliitse kirjelduse. Elektrooniline infosüsteem nõuab aga andmete detailset struktureeritust. Senisel viisil esitatud andmete struktureerimine ei olnud muuseumitöötajatele üldiselt arusaadav. Arusaamatust suurendas ka nn avatud infosüsteem, kus väljad ja nende väärtused olid kasutajale täpselt määratlemata. Info sisestaja pidi ise valima järjekorra andmete sisestamiseks. Millise viisi kasutaja info sisestamiseks valis, sõltus tema enda teadmistest ja soovist.

Valikute paljusus tekitab aga algajas kasutajas alati segadust. Välja töötamata olid kasutaja vaated, millede kaudu andmebaas oleks dikteerinud ühtset korrektset täitmist.

Näiteks puudusid seadusega kooskõlas olevad kirjeldusastmete vaated, millel oleks olnud ette antud kohustuslik andmete hulk. Lisaks peab tõdema, et 1998. aastal vastu võetud kord, kus museaali kirjeldus viidi kahele astmele, ühildades teadusliku inventeerimise ja teadusliku kirjelduse, suurendas veelgi segadust.

Kehtivad nõuded museaali kirjeldamisele eristavad kahte kirjeldusastet: vastuvõetavate museaalide esmast arvestust ja teaduslikku inventeerimist (teaduslikku kirjeldamist).⁷² Oluline on vahet teha kahel terminil: teaduslik inventeerimine ja teaduslik kirjeldamine. Kehtiv seadusandlus seda aga ei tee.

Teaduslik inventeerimine on objekti „objektiivne” kirjeldus. Teaduslik kirjeldamine annab objekti „subjektiivse” kirjelduse. Esimesel juhul lähtutakse objektist endast ja teisel juhul on tegemist kirjeldaja interpreteeringuga ehk objekti või objektiga seotud allikate interpreteerimisega kirjeldaja poolt. Teadusliku inventeerimise korral toimub objektiga seotud andmete kontrollimine ja fikseerimine. Teaduslik kirjeldamine tähendab aga objektiga seotud uute vaatenurkade avamist.

Teaduslik kirjeldamine on uurimus ise, kus uurija tugineb olemasolevatele allikatele, mida ta vastavalt oma erialastele teadmiste ja tõekspidamistele interpreteerib. On selge, et ühesugustele allikatele tuginedes võib tulemus olla erinev, sõltudes uurija(te) seisukohtadest, eesmärkidest ja kasutatavatest meetoditest.

Teadusliku inventeerimise tasandil olevad andmed ja teaduslikul kirjeldustasandil olev teave peavad olema muuseumide infosüsteemis teineteisest eraldatavad, et objekti kirjeldusega tutvuv kasutaja teaks, kus on andmed ja kus algab kellegi interpreteering.

Et KVIS toetus muuseumiseadusele, kus erineva kirjeldustasandil oleva informatsiooni hulk oli selgelt piiritlemata, on ka KVISis need tasandid eristamata ning teadusliku

⁷² Museaalide arvelevõtmise etapid on: 1) vastuvõetavate museaalide esmane arvestus - vastuvõtuakti koostamine ja museaalide registreerimine tulmeraamatus (kogude juurdekasvu päevikus); 2) teaduslik inventeerimine (teaduslik kirjeldamine). (RTL 1998, 261/262, 1068)

inventeerimisega seotud andmete hulk on määratlemata. Et seadusandlikult on teaduslik inventeerimine võrdsustatud teadusliku kirjeldamisega, on neid kahte tasandit ka raske teineteisest eraldada. Olemasoleva korra alusel ei saa objekti kirjeldust märkida lõpetatuks, sest teaduslik kirjeldamine on põhimõtteliselt lõputu tegevus. Seetõttu on ka KVISis objektile andmete lisamine määratlemata oma hulga ja sisu suhtes. See teeb objektiga seotud informatsiooni käsitlemise probleemseks.

Ühtlasi on muuseumitöötaja seisukohast autorikaitseta teave, mis on seotud teadusliku uurimusega ja mis fikseeritakse teadusliku kirjelduse tasandit kasutades.

Muuseumide infosüsteemis peab olema funktsioon, mis võimaldab määratleda kirjeldustasemed lõpetatuks, registreerides töö teostaja ja töö lõpetamise aja. Muudatusi sellel tasemel saab teha ainult vastavaid õigusi omav isik. Infosüsteemi selline ülesehitus peab aga kindlasti olema fikseeritud ka vastavas seadusandluses, kus tuleks määratleda erinevad kirjeldusastmed ja nende eesmärk.

Kehtivas museaalide arvelevõtmise korras kehtestatud teise astme kirjeldusnõuded vastavad teadusliku inventeerimise tasandile, seega tuleks teaduslik kirjeldamine teadusliku inventeerimise kõrval taas iseseisva kirjeldusastmena välja tuua.

Infoteooria aspektist on hetkel kehtestatud museaalide kirjeldamise nõuetes kokku pandud teabe ja teadmise tasandid.⁷³ See tähendab, et andmete kasutajale jääb arusaamatuks, kus on kontrollitud allikatel põhinev teave ning kust algab muuseumitöötaja interpreteering ehk teadmiste tasand.

Pidades silmas museaali arvelevõtu ja kirjelduse dokumenteerimist KVISis oleks olnud vaja seadusandlus kohandada digitaalsele töökeskkonnale, st kaotada vasturääkivused museaali arvelevõtmise etappides. Eelkõige oleks tulnud täpsemalt piiritleda museaali kirjeldusastmed, tuues välja kirjeldusastme eesmärgid ja erinevate astmetega seotud

⁷³ Vt pt. III, joonis 7.

objekti kirjeldavate andmetüüpide hulk. Struktureeritud andmetele on vajadusel ka hea anda erinevaid ligipääsuõigusi.

Seoses museaalide dokumenteerimisega elektroonilises töökeskkonnas oleks tulnud üle vaadata museaali dokumenteerimiseks kehtestatud dokumentatsioon. Korrigeerida oleks tulnud olemasolevad määrused „Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise korda” ja „Muuseumisse hoiule antud kultuuriväärtusega asjade üle arvestuse pidamise kord”.⁷⁴ Vaja oleks olnud võrrelda seadusandluses nõutavat dokumentatsiooninimekirja tegelikult vaja mineva dokumentatsiooniga ja koostada kohustusliku dokumentatsiooni nimekiri ning määratleda ära, millised dokumendiliigid tuleb säilitada nii paberkandjal kui ka elektroonilisel kujul ning millised ainult elektroonilisel kujul.

Et seda ei tehtud, pandi museaali dokumenteerija keerulisse olukorda. Valikute ja võimaluste paljusus tõi kaasa palju omaloomingulist lähenemist, mis on vastuolus ühtse infosüsteemi arendamise ideega. Ühises, lokaalse kasutamisega infosüsteemis (selline on ka KVIS) on oluline kehtestada vajalikud suunavad piirangud, mis tagavad ühtse andmebaasi kasutuse ja üheselt sisestatud andmete hulga. Ainult see oleks saanud olla aluseks ühistele üle kogu infosüsteemi toimuvatele päringutele. Tänu infosüsteemi paljulubavatele võimalustele ja kasutajaõppe puudumisele peame tõdema, et ühisesse infosüsteemi sisestatud kirjed ei anna meile võimalust teha infootsinguid kõikides KVISi kasutanud muuseumides.

2.3 KVISi kasutamine museaalide dokumenteerimiseks erinevates Eesti muuseumides

⁷⁴ Sama, vt viide 67.

Selles alapeatükis käsitletakse erinevusi objektide kirjeldustes, võttes aluseks KVISi kasutanud muuseumide museaalide kirjeldused. Objekti kirjeldamiseks pakub KVIS järgmiseid võimalusi:

1. Klassifitseerimiseks on olemas süsteemsed sõnastikud, mida muuseum saab vastavalt vajadusele kasutada ja tsentraalsed sõnastikud, mida kasutavad kõik muuseumid ning lisaks muuseumide omasõnastikud, mis on kasutusel ainult ühes muuseumis.'
2. Objekti kirjeldamiseks on olemas struktureeritud andmetüüpide hulk.
3. On olemas andmebaasimudel, millest tulenevad erinevate andmete omavahelised seosed ja ka võimalused koostada päringuid, kasutades olemasolevaid andmeid. Lisa 13 toob välja objekti kirjeldamiseks olevate erinevate andmetüüpide süsteemsed seosed.

Kirjeldajal on kasutada nii kontrollitud terminoloogiaga väljad, kui ka tüpologiseeritud vabateksti väljad ja vabateksti väljad ning kirjeldava elemendina veel digikujutise lisamise võimalus. Ühe objektiga võib siduda kuni kümme erinevat digikujutist.

KVIS annab võimaluse sisestada objektiga seotud infot erinevaid sisestusviise kasutades. Selle tulemusel tekivad järgmised kirjeldustasemed: 1. aste on kataloogandmebaas; 2. aste on kataloog/administratiivne andmebaas; 3. aste on kataloog/administratiivne andmebaas ja objektiga seotud kasutamise- ja valmistamissündmused; 4. aste võimaldab andmebaasi registreerida kõikvõimalikke kultuuriloolisi sündmusi, mida saab hiljem liita objektidega.

Objektide kirjelduse seisukohast on esimesed kaks astet nn kataloogandmebaasid, mis annavad kogudest eelkõige statistilise ülevaate. Kolmas ja neljas aste moodustavad nn teadmiste andmebaasi, mis annab kogude kohta mitmekesist sisulist informatsiooni. Võrreldes KVISi kirjeldusastmeid eelpool analüüsitud seaduses toodud kirjeldustasanditega näeme, et ükski tase ei ole üks-ühele vastav. Selline neljaastmelise kirjelduse võimalus KVISis on üks paljudest. Kohustuste/piirangutega ei ole piiritletud ühtegi taset, välja arvatud esimene tase.

Objekti esmasel registreerimisel/sisestamisel infosüsteemi on kohustuslik fikseerida järgmised andmed:

- objekti vabatekstiline nimetus;
- objekti asukoht, mille andmebaas fikseerib vaikimisi muuseumi järgi;
- sündmus, mille läbi objekt andmebaasi registreeritakse;
- registreerimisaeg, mida saab ise muuta;
- isik, kes sisestab. (Isiku nime võib samuti ise valida, süsteem kontrollib küll ainult seda, kas tegemist on muuseumitöötajaga või mitte.)

Selline andmete järk-järguline sisestamine loob igale muuseumitöötajale võimaluse töötada välja just endale sobivaim objektisisestuse vorm või mudel. Kõik sisestatud kirjed ja kirjete parandused varustatakse infosüsteemi poolt vaikimisi sisselogija andmetega. Museaali kirjeldamisel peab muuseumitöötaja ise oskama arvesse võtta seadusandluses määratletud kirjeldusastmete kohustuslikku andmetehulka. Infosüsteem seda erinevate kirjeldus astmete piiritlust ei toeta.

Objekti kirjelduse juures oleks ühtlasi vajalik sisestada vastava kirjeldusastme koostanud isiku nimi ja kirjeldamise aeg. Tegemist oleks informatsioonivoo arhitektuuri määratlemisega sisestaja enda poolt. See tähendaks küll süsteemsete funktsioonide dubleerimist, kuid oleks vajalik seetõttu, et tegemist on sisulise informatsiooni piiritlemisega esmaseks kirjeks ning teaduslikuks inventeerimiseks ja teaduslikuks kirjelduseks. Samuti määratletakse sel teel ära andmete ja teabe sisuline õigsus, mille eest saab vastutada ainult sisulist informatsiooni tundev isik, mitte infosüsteem.

Objektide infosüsteemi sisestust saab teostada neljal erineval sisestusvormil: eelregistreerimine, vastuvõtuakt, retrospektiivne registreerimine ja nn kiirsisestus, kuhu on liidetud registreerimise andmeväljad, füüsilise kirjelduse andmeväljad ja konteksti kirjelduse andmeväljad.

Mugavaim retrospektiivne objektide infosüsteemi sisestamise vorm on „Kiirsisestus”, sest kõik objekti kirjeldavad andmeväljad on ühel vormil.

Seega on võimalik esmast objektide registreerimist infosüsteemi teostada läbi nelja erineva vormi. Objekti edasiseks kirjeldamiseks on lisaks veel kaks erinevat vormi: üks, et registreerida peamiselt objekti füüsilist kirjeldust ja teine, et kirjeldada objekti konteksti. Kasutajalt nõuab see orienteerumist erinevate variantide vahel ja ühtlasi arusaamist, et objekti kirjelduseks on siiski ainult üks kindel hulk andmeid, sõltumata sellest, millisel vormil nad on esitatud ehk kuidas nad vaatajale on struktureeritud. Praktiliselt tähendab see aga seda, et infot sisestatakse vägagi erinevalt ja seda nii erinevate andmeväljade kasutamise kui ka sisu osas. Et objektiga seotud andmed ja teave on sisestatud erinevaid andmevälju kasutades, on süsteemi poolt raske tagada eritüübiliste museaalide juurdepääsu ühtsust. See peaks aga olema ühtse elektroonilise andmebaasi üheks eesmärgiks.

Järgnevalt vaatlen mõningaid kirjeldusvariante, kus joonistuvad välja erinevad sisestusmeetodid. Aluseks on võetud aruande vorm „objekti täiskirjeldus”. Tihti ei tehta vahet paberdokumendi täitmisel või infosüsteemi sisestamisel. Kogu objekti kirjeldus on kompaktselt ühel vabateksti väljal „legend /kommentaar” (vt lisa 14). Kasutamata on jäetud võimalus eritüüpi andmed spetsiaalsetele väljadele struktureerida. Üks levinuimaid põhjuseid, miks andmeid ei struktureerita on sisestaja arvamus, et kasutades objekti kirjelduse sisestamiseks ainult ühte tekstivälja, saab korraga ja kiiresti rohkem andmeid infosüsteemi viia. Arvestamata jäetakse asjaolu, et kui andmed on erinevatele väljadele jagamata, siis ei teki süsteemi ka otsinguteks olulist struktureeritud andmete hulka ehk abikartoteeki.

Teise levinud kirjeldusviisi korral on museaali füüsilise kirjelduse andmed küll struktureeritud, kuid kontekstuaalsed andmed (valmistamis- ja kasutamissündmus ning teised ajaloolised sündmused, mis sisaldavad lisaks aastaid ja isikuid) on aga endiselt esitatud ühtse tekstina (vt lisa 15). Tegemist on suure hulga olulise informatsiooniga, millest aga selle vabatekstilisuse tõttu ei ole võimalik sooritada otsinguid. Kui see info oleks esitatud struktureeritud kujul, võimaldaks see teostada näiteks mitmekihilisi päringuid, st liita otsinguparameetriteks nii isiku, sündmuse kui ka aasta. Lisaks tekib

otsinguteks vajalik elektrooniline abikartoteek. Kontekstuaalse informatsiooni struktureerimise vähene kasutamine erinevates muuseumides võib tuleneda oskamatuses näha objekti kontekstis sisalduvaid iseseisvaid andmeid. Oluliseks takistuseks on aga ka lõpuni arendamata sõnastikud ja terminoloogia puudulikus. See puudutab ka tegevussõnastikku, mille kaudu määratletakse objekti kasutusvaldkond, mis on aluseks objekti konteksti lahti kirjutamisel läbi kasutussündmuse. Ühtlasi jääb tekkimata temaatiline kartoteek, mis saadakse objektile kasutusvaldkonda määrares.

KVISi arendamise käigus viidi küll muuseumi soovi korral sõnastikesse sisse täiendusi, kuid see vajas kooskõlastamist ja läbirääkimisi programmi haldajaga („GenNetLab“). Lihtsam ja kiirem lahendus oli koostada omasõnastikke. Samas omasõnastik on iseseisev atribuut, millele ei ole programmeeritud seost ei aasta, isikutega ega geograafilise asukohaga. Seega on tegemist tegelikult objekti märksõnastamisega, mis jätab kasutamata antud infosüsteemi võimaluse koostada erinevate objektide vahel mitmekihilisi kontekstipäringuid.

Probleeme tekitas ka andmebaasi väljade sisulise tähenduse mõistmine (vt lisasid 16 a, b). Andmed on küll lahti kirjutatud, kuid väljale objekti „legend/kommentaar” on sisestatud tekst, mis tegelikult peaks asuma väljal objekti „füüsiline kirjeldus”. Väli objekti „legend/kommentaar” peaks sisaldama esmast kõige olulisemat teavet konkreetse objekti kohta. See nõuab oskust üldistada kogu objektiga seotud informatsiooni, tuues olulisim välja „paari” sõnaga.

Välja objekti „legend/kommentaar” ebaotstarbekas kasutamine on üheks levinumaks probleemiks. Tegemist on tekstiväljaga, mis ei allu täpsele otsingule. Sisestatud teave on seega küll leitav tekstiotsingut kasutades, kuid kindlasti ei asenda see mitmekihilist otsingut määratud andmeväljadest, sest museaaliga seotud tekst on harilikult väga inforohke.

Välja objekti „legend/kommentaar” funktsioon infosüsteemis KVIS on jäänud sisestajatele ebaselgeks. Tegemist on väljaga, mis peaks sisaldama üldinformatsiooni

objekti kohta. Selle üldinformatsiooni hulka kuuluvad nii objekti füüsilised andmed kui ka kontekstuaalne teave. Tekstist peaks selguma, millise objektiga on tegu. Peab teadma, et antud väljal olev tekst liigub objektiga seotud aruannetesse ja dokumentidesse. Näiteks liigub tekst dokumendile „Väljaandeakt”, väljaandmine näitusele, samuti aruandesse „objekti komplekspäring”, mille väljundiks on aruanne, kus on otsitavate objektide nimekiri koos väljaga objekti „legend/kommentaar”.

Antud otsingut ja selle põhjal saadud aruannet on hea kasutada objektidest esmase ülevaate saamiseks näiteks näituse koostamisel või mõnes teises analoogses tegevuses. Kasutajal (otsingu tegijal) on see aruanne kasutatav siis, kui see on ülevaatlik, mis tähendab seda, et objektidega seotud info peab olema „pilguga” haaratav. Selle otsingu kasutamise kõige sagedasemaks eesmärgiks on teatud tunnustele sobivate objektide nimekirja saamine. Edasiseks täpsemaks valikuks tutvutakse juba iga üksiku objekti täiskirjelduse vormiga.

Seega peaks väli objekti „legend/kommentaar” sisaldama väga üksikasjalike mõõtmete asemel ainult objekti üldmõõtmel, detailse füüsilise kirjelduse asemel lühikese iseloomustuse või digikujutise ja paarisõnaliselt objektiga seotud konteksti nii, et selguks objekti kasutusala, dateeringud, isikud ja seossündmus(ed).

Kui väljal objekti „legend/kommentaar” olev tekst on liiga pikk (vt lisa 16a), siis on sisuline informatsioon sealt raskesti haaratav. Samuti võib sisuline informatsioon kättesaamata jääda, kui väljale objekti „legend/kommentaar” on sisestatud ainult objekti muuseumisse tulmumisel saadud teave (vt lisa 16b).

Nagu toodud näidetest selgus, on KVISi sisestatud museaalide kirjelduste oluliseks probleemiks see, et informatsioon jäetakse konkreetsetele väljadele jagamata. Museaali põhjalik füüsiline kirjeldus peaks olema väljal „füüsiline kirjeldus”, omanikuga seotud eluloolised andmed tuleks kanda isiku kaardile „Osaleja” või vajadusel tekstiväljale „omaniku legend.” Objekti valmistamise ja/või kasutamisega seotud teave tuleks KVISis sisestada vormile „Sündmus”, kus saab määratletud väljadele laiali kirjutada aasta/aastad, „Osalejad” ehk museaaliga seotud isikud, teema klassifitseeringu ehk millise kasutusvaldkonna alla museaal kuulub ning ajaloolise sündmuse. Sellise

struktureeritud sisestuse tulemusel on antud andmed ka iseseisvalt otsitavad. Objekti „legend/ kommentaar” väli peab olema kokkuvõtte kõigist lahti kirjutatud andmetest.

Sisestustulemused on paremad nendes muuseumides, kus infosüsteemi sisestatud teavet kasutatakse aktiivselt igapäevasteks infootsinguteks ning kus otsinguid teostab ka sisestaja ise. Info struktureerimise ja taaskoondamise oskus on eelkõige omandatav ainult läbi praktilise kogemuse. Kahjuks ei toeta siin programm kasutajat, sest mitmete väljade sisuline väärtus on muuseumitöötajale juba sellepärast üheselt arusaamatu, et samasisulised väljad kannavad erinevatel vormidel erinevat nime. Näiteks objekti „legend/kommentaar” kannab vahel nime „legend” vahel ”kommentaar” ja vahel „legend/kommentaar”.

Objektidega seotud info sisestamine kompaktselt ühele tekstiväljale tuleneb tihti soovist sisestada infosüsteemi nn kriitiline hulk objekte,⁷⁵ et infosüsteemi oleks kogude haldamise töös mugav kasutada. Samas unustatakse sisestatud objektide arvu kõrval ära infosüsteemi sisestatud info eesmärk, milleks on eri tüüpi museaalidele ühtse juurdepääsu tagamine. See eeldab, et oleks struktureeritult sisestatud objekti olulisemad andmed. Kuid tihti ei osata märgata paberkandjalt sisestatavast suurest andmehulgast primaarset ja vältida asjatut andmete kordumist. Kirjelduse eesmärk sõltumata sellest, kas ta on paberil või elektroonilisel kujul, on tagada konkreetsele objektile füüsiline ja intellektuaalne juurdepääs. Paberil kirjeldamine nõuab objektile juurdepääsu tagamiseks abikartoteeke, kuid elektroonilises keskkonnas objekti kirjeldades peavad nn abikartoteegid olema kirjelduse kõrvaltulemuseks.

Kolmandaks levinud probleemiks on objekti tüübi klassifitseerimine. Selleks kasutatakse vormi „Sündmus“, kus on selleks mõeldud sõnastik objekti „funktsionaalsus klassifitseering”. Sageli aga sellega kogu sündmuse kirjeldus piirdubki. Info otsimise seisukohast on oluline, et sündmus omaks peale tegevuse klassifitseeringu ja objekti funktsionaalsuse klassifitseeringu ka teisi andmeid, mis iseloomustavad konkreetse objekti sidumist antud sündmuse alla.

⁷⁵ KVISi kasutamise praktiline kogemus on näidanud, et kui muuseumikogust on infosüsteemi sisestatud 60% museaalidest, hakkab see tuntavalt hõlbustama kogude haldamisega seotud tegevusi.

Nagu nägime, on infosüsteemi kasutatud muuseumides erinevalt. Võib eristada KVISi kasutamist sisuliselt kirjutusvahendina, mille tulemusel tekib paberkandjale analoogne infomass, mis on monoliitne ja ei ole kasutatav infosüsteemis mõeldud otsinguteks. Tegelikult infosüsteemina toimivas KVISis on struktureeritult sisestatud andmed erinevates otsingutes kasutatavad, mille tulemusel sisestatud teave hakkab läbi kasutamise looma uut informatsiooni. Elektroonilisse keskkonda sisestatud otsingule alluvate andmete eelis on selles, et olles igapäevases kasutamises, selgub läbi otsingute õige pea, mis on valesti või mõttetult sisestatud, või milline oluline informatsioon on puudu. Ühtlasi ilmnevad ka faktivead, näiteks isikute ja aastate ebakooskõla. Andmete kasutamine korrastab museaali kontekstuaalse kirje vigu.

Et KVISi kasutuselevõtul puudus teoreetiline alus andmete sisestamiseks ning uut infosüsteemi ei toetanud ka seadusandlus, on hetkel tegemist väga erineval tasemel sisestatud museaali kirjeldustega. Samas nimetavad muuseumid kõiki neid kirjeldusi teaduslikuks inventeerimiseks. Samamoodi on ähmastunud ka sisestaja isik ja aeg ehk informatsioonivoo arhitektuur. Andmebaasis toimub kirjade automaatne arhiveerimine, kuid administratiivse sündmuse kuupäev, mis peaks fikseerima kirjelduse aja on jäetud muudetavaks.

Et KVISi viimased tõsisemad uuendused tehti 1997. aastal, on üsna loomulik, et KVISi tehniline ja tarkvaraline lahendus on jäänud jalgu kaasaegsematele võimalustele/lahendustele:

1. Tegemist on lokaalse süsteemiga. Puudub võimalus veebis andmeid avaldada. Teatud muuseumitöofunktsioonide täitmine on hõlpsam veebipõhises infosüsteemis.
2. Otsingusüsteemid on muutunud paindlikumaks (mitmesõnaline tekstiotsing) ja kiiremaks. KVISis on infohulga töötamise kiirus väike.
3. 2004. aastal lõppes leping GenNet Labi ja Kultuuriministeeriumi vahel, mille tulemusel ei toimunud KVISi programmi arendamist. See on muutunud takistuseks muuseumi töofunktsioonide täitmisel, sest olemasolevas programmis ilmneb programmeerimise vigu seda rohkem, mida suurem hulk andmeid on andmebaasi sisestatud.

Need on olulised põhjused, miks 2005. aastal võeti vastu otsus luua uus Muuseumide infosüsteem MuIS. Selle infosüsteemi käsitlemisele on pühendatud järgmine peatükk.

Kokkuvõte

Tuleb tõdeda, et infosüsteemi KVIS peaesmärk, milleks oli erinevat liiki kultuuriväärtuste dokumenteerimise ja kirjeldamise standardiseerimine, et sellelt baasilt kujundada ühine kultuuriväärtuste andmepank, kust võiks teostada ühtseid otsinguid kõikides muuseumide kogudes, jäi lõpuni täitmata. Samas, võrreldes museaalide dokumenteerimisega paber kandjal, on KVISi kasutatavate muuseumide puhul tegemist museaali dokumenteerimise ühtlustumisega erinevates muuseumides.

Infosüsteem oli loodud väga mitmete muuseumitööks oluliste funktsioonidega. Ühte ja sama sisulist infot kandvate kirjade sisestamisel oli süsteem väga paindlik ja mitmete erinevate võimalustega. Antud võimalustega infosüsteem oleks nõudnud vastavate kasutamisoskustega muuseumitöötajaid. Et Eestis oli KVISi näol tegemist esimese muuseumide infosüsteemiga, puudus kasutajal süsteemi kasutamise kogemus ja oskus. Selle taseme kasutaja oleks vajanud süsteemi sisse kirjutatud tegevusi suunavaid piiranguid, kuid KVISis need puudusid. Lisaks erines sündmustepõhine objekti kirjeldus oluliselt senistest museaali kirjelduse põhimõtetest, kus kesksel kohal oli objekti füüsiline kirjeldus, mitte niivõrd selle kontekst. Osad muuseumid suutsid rakendada KVISi „tegevuse klassifikatsiooni“ temaatilise kartoteegi loomiseks. Enamik muuseume jättis selle võimaluse aga kasutamata.

Seega jäi ühisel tarkvaral põhinev süsteem sisult lokaalseks ehk ühe muuseumi keskseks nii sisestatud kirjade sisu kui ka hulga poolest. Kasutajaõppe puudumise tõttu nappis muuseumidel endiselt teadmisi ja tahet tarkvaraga süsteemselt töötada. KVISis ei osatud näha muuseumitööks vajalikku töövahendit, vaid kiputi nägema asja iseeneses.

Samuti olid KVISi muuseumides rakendamise takistuseks infosüsteemis esinevad tehnilised vead ja puudulikud sõnastikud ja lisaks ka muuseumide üldine infotehnoloogilise taseme nõrkus - olemasolev riistvara ja tarkvara oli tihti puudulikult seadistatud ja rakendatud.⁷⁶ Seega nägi muuseumitöötaja rohkem piiranguid kui võimalusi.

⁷⁶ Eesti Kultuuriministeeriumi andmed. Infotehnoloogiabüroo „Infosüsteemi rakendamine muuseumides” Tallinn. 2005.a.

3. EESTI MUUSEUMIDE INFOSÜSTEEM (MuIS)

Magistritöö esimene ja teine peatükk andsid ajaloolise ülevaate museaalide dokumenteerimisest Eestis. Ühtlasi vaadeldi seal vastuolusid museaalide arvelevõttu kehtestava korra⁷⁷ ja museaalide dokumenteerimiseks mõeldud infosüsteemi KVISi vahel ning toodi välja sellest tulenevad probleemid museaali dokumenteerimisel. Järgnev peatükk kirjeldab Kultuuriväärtuste infosüsteemi MuISi loomist ja sellele esitatud nõudeid, millest osad on uues infosüsteemis MuISis realiseeritud ja osad vajavad infosüsteemi edasiarendamist. Ühtlasi puudutab peatükk ka infosüsteemiga seotud teoreetilisi probleeme, mis otseselt mõjutavad sisestataivate kirjade sisulist külge, sisestatud info taasesitamist ja sellest arusaamist. Seejuures keskendutakse museaali kirjelduste struktureerimise ja süstematiseerimisega seotud küsimustele, sest just need jäid piisava selgusega infosüsteemis KVIS lahendamata.

3.1 Muuseumide infosüsteemi (MuIS) loomine

2008. aastaks oli KVIS kasutusel neljakümne kahes muuseumis. Nende seas oli nii riiklikke keskmuseume kui ka väikseid kohamuseume. Mitmed muuseumid on arvestatava osa oma kogudest kirjeldanud KVIS-is ning ühtlasi toimub selle abil ka kogude haldamine. Näiteks Eesti Spordimuuseumis on 97% museaalide kirjed kantud infosüsteemi ning kogude haldamine on samuti viidud täielikult infosüsteemipõhiseks. Rannarootsi Muuseum ja Väliskunstimuuseum on samuti oma kogud terviklikult kirjeldanud infosüsteemis. Kõigis KVISi omavates muuseumides toimus museaalide vastuvõtt infosüsteemis.

See kõik tähendab seda, et uus infosüsteem MuIS peab võimaldama KVISi sisestatud andmete ja nendevaheliste seoste ülekandmist. See on ka üks põhjustest, miks andmete

⁷⁷ Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord. (RTL 1998, 261/262, 1068)

struktuur uues infosüsteemis MuIS on analoogne KVISi omaga.⁷⁸ Teiseks põhjuseks on asjaolu, et infosüsteemis KVIS kasutati museaali dokumenteerimise ja kirjeldamise osas meetodeid, mis põhimõtteliselt vastavad igati kaasaegsele muuseumide infosüsteemile esitatud nõuetele. MuISis kasutatakse juba KVISis kasutusel olnud sündmustepõhist kirjeldust. 1997. aastal KVISi kasutuselevõetud sündmustepõhine kirjeldus on analoogne CRMi (ISO 21127)⁷⁹ kirjeldusmodelile.

Eesti muuseumide uue infosüsteemi MuISi väljatöötamine on toimunud alates 2004. aasta suvest Eesti Kultuuriministeeriumi eestvõttel. Rahaliste ressursside piiratud ja Eesti muuseumides leiduvate museaalide suhteliselt väikese arvu (ca 7 miljonit) tõttu leiti, et õigem on arendada välja tsentraalne veebipõhine andmebaas. Tsentraalse veebipõhise andmebaasi kasutamine tagab tehniliste ja andmete säilitamisega seotud probleemide ühtsed lahendused. Veebipõhine rakendus annab laiemad võimalused infosüsteemi kasutamiseks. Tõenäoliselt ühtlustub ka museaalide kirjelduse struktuur, mis tagaks Eesti piires võimaluse leida ühtse ajaloolis-kultuurilise kontekstiga objekte kõikidest muuseumidest. Teiseks võimaluseks oleks olnud arendada edasi lokaalset infosüsteemi ja teha Eesti muuseumide ühine veebiportaal. Kuid see oleks aga tähendanud muuseumide lokaalsete infosüsteemide edasiarendamist, mis oleks nõudnud muuseumide endi suuremaid rahalisi ressursse.

2005. aastal valmis infosüsteemi analüütikute ja muuseumitöötajate ühise töö tulemusel uue infosüsteemi detailanalüüs.⁸⁰ Selle koostamise käigus vaadati taas üle muuseumis toimuvad tegevused ja arutati läbi nende tegevuste loogiline kulg, pidades silmas tsentraalse veebipõhise infosüsteemi vajadusi.

⁷⁸ Andmete struktureerimise aluseks on endiselt CIDOCi standard andmegruppidele ja kategooriatele (vt viide 60).

⁷⁹ Conceptual Reference Model, mis kinnitati 2006. aasta septembris rahvusvahelise standardina ISO 21127. See on mudel, mis koondab kirjeldused mitte objektide, vaid sündmuste ümber. Sündmused ühendavad inimesi, materiaalseid ja mittemateriaalseid esemeid ruumis ning ajas.
[http://cidoc.mediahost.org/standard_crm\(en\)\(E1\).xml](http://cidoc.mediahost.org/standard_crm(en)(E1).xml)

⁸⁰ Muuseumide IS detailanalüüsi lõpparuanne.
https://kule.kul.ee/avalik/MuIS_test/MuIS_Detailanalyyys.pdf

Uuel infosüsteemil MuIS ei ole rohkem funktsioone kui KVISil, kuid tsentraalne infosüsteem võimaldab teostada mõningaid funktsioone kõigi infosüsteemiga liitunud muuseumide ulatuses. Sellisteks funktsioonideks on museaalide otsimine kõikides infosüsteemiga ühinenud muuseumides ja museaalide kasutamisega seotud liikumise fikseerimine, mis tagab ülevaate museaali asukohast ning seisukorrast. MuIS annab võimaluse koostada ühiseid virtuaalseid näituseid jms. Lisaks võimaldab veebi vahendusel toimiv infosüsteem muuseumil vajaduse korral kogude läbitöötamiseks teiste muuseumide erialaspetsialiste kasutada. Ühtlasi paraneb infovahetus muuseumide vahel, tänu millele täieneb ka museaalidega seotud sisuline teave. Muuseumide kogud muutuvad kättesaadavaks ka veebikülastajatele, kellele pakutakse võimalust tutvuda kogudega virtuaalselt, koostada eeltellimusi kogudega füüsiliselt tutvumiseks ja õiguste omamisel museaalidega seotud teavet ja museaalidega seotud digikujutisi kasutada. Veebipõhiste funktsioonide kasutuselevõtt nõuab aga nende senisest põhjalikumat struktureerimist, mis omakorda muudab kasutaja jaoks töö aeganõudvamaks.

3.2 Kasutajad ja MuISi funktsionaalsus

Kasutajate huvid peavad määratlema infosüsteemi funktsioonid. MuISi loomisel on arvestatud väga erinevate kasutajate vajadustega. Kasutajad võib jagada viide gruppi:

1. kuraatorid ja muuseumispetsialistid, kes soovivad ühendada objektiga kogu teadusliku ja haldusinformatsiooni, samuti märkmed teostatava uurimistöö kohta;
2. konservaatorid, kellel on vaja sisestada objekti seisundi kohta detailne informatsioon ja kirjeldada objekti konserveerimistöid;
3. uurijad, kes soovivad saada andmebaasist võimalikult täpset ja teaduslikku ajaloolist ja kultuurilist informatsiooni;
4. muuseumikülastajad ja veebi virtuaalsed külastajad, kes vajavad põhikokkuvõtet objektidest rohkem kui ühes keeles;
5. õpilased ja lapsed, keda huvitab hariduslik ja meelelahutuslik informatsioon.

Seega on muuseumide infosüsteemi arendades mõeldud väga laiale kasutajaskonnale. Infosüsteemi eesmärgiks on teha muuseumides leiduv informatsioon kättesaadavaks nii erialaspetsialistile kui ka kõigile teistele kasutajatele. Infosüsteemi arendamise algetapis ei ole võimalik kõigi kasutajate vajadusi ühtmoodi hästi rahuldada, kuid samas on muuseumide infosüsteemi jaoks oluline see polüfunktsionaalsus juba loomise käigus sisse arvestada. Esimeses järgus on peaaegu pöördunud andmete sisestamisele infosüsteemi, seega muuseumitöötajale ja tema vajadustele.

Muuseumitöötajate huvi andmebaasi kasutamise vastu tagab selle, et andmebaasi sisestatakse üha enam infot, st andmebaas omandab ühe enam sisu. Sisu, mis rahuldab muuseumispetsialisti kõrgendatud vajadusi, võimaldab koostada väga erineva tasemega sisupäringuid ka teistel huvilistel.

Esimesena arendatakse välja kogu muuseumi tegevusi hõlmav funktsionaalsus, sest ainult siis leiab infosüsteem õigesti rakendamist, kui kõik kogude haldamisega seotud protsessid toimuvad ühes keskkonnas.

MuIS tagab:

1. objektide, muuseumi alakogude ja muuseumikogu kui terviku administratiivse juhtimise/haldamise;
2. objektide teadusliku inventeerimise;
3. objekti hariduslikul eesmärgil kasutamise sisulise ja administratiivse teabe haldamise;
4. erinevatele kasutajatele päringute koostamise võimaluse.

Objektide, muuseumi alakogude ja muuseumikogu kui terviku administratiivseks haldamiseks on vajalik iga objekti kohta sisestada infosüsteemi piisavalt teavet, nii et selle abil on võimalik taastada kõik objekti olulisemate (identifitseerivate) kirjetega toimunud sisestused ja muutused. Need kirjed peavad olema seotud nii muutmise aja kui ka sisestaja isikuga. Sellised olulised andmed on vastuvõtul saadud esmane kirjeldus, mis haarab ka säilivust, museaalile numbri määramine, kogusse liigitamine ja

objektile füüsilise (hoiustamise) asukoha määramine. Objekti esmane kirjeldus peab tagama tema tuvastatavuse. Alakogudes olevaid objekte peab saama muuseumikogu piires vajadusel ümber korraldada. Teine osa haldusest puudutab objekti liikumiste ja kasutamiste dokumenteerimist. See on oluline muuseumikogu administratiivseks aruandluseks, mis tagab pideva ülevaate objektide asukohast ja nende säilivusest. Lisaks kannab see teave endas ka objektiga seotud museoloogilist informatsiooni muuseumide arenguloo kohta. Haldusfunktsiooni kasutamise tulemusel ühtlustub muuseumides dokumentatsioon. Selle tagavad MuISis ette antud dokumendivormid (vt joonis 6).

Dokumendivormid MuISis
<u>Objekti (museaali) registreerimine muuseumi</u>
Registreerimisleht
Vastuvõtuakt:
Põhikogusse
Abikogusse
Hoiustamiseakt
Tulmeraamat
Kohakataloog
Objekti ID
Objekti täiskirjeldus
<u>Museaali liikumisega seotud dokumendid</u>
Ajutise kasutamise akt:
<i>Muuseumi sisene liikumine</i> , Ajutise kasutamise akt
<i>Muuseumi väline liikumine</i> , Väljaandeakt
Tagastamisakt so. Väljaandeakt märgitud tagastatuks.
Deponeerimisakt
Inventuuriakt
Väljaarvamisakt
Hindamisakti
Ostukomisjoni protokoll
Konserveerimise passi
Näituse passi

Joonis 6. Dokumendivormid MuISis

Infosüsteem tagab museaali kahe esimese kirjeldusastmega (esmise arvelevõtuga seotud kirjed ja teadusliku inventeerimisega seotud kirjed) seotud info sisestamise. Nende kirjete sisestamise tulemusel tekkib kataloogandmebaas, mis on struktuurilt ja osaliselt ka sisult ühtne kõikides Eesti muuseumides. See võimaldab teostada ühtseid infootsinguid.

Objekti kasutamisel on võimalus fikseerida nii näituste kui ka pedagoogiliste programmide ning trükiste jms seotud administratiivne ja sisuline teave.

Päringud võimaldavad erinevatel kasutajatel teostada erineva sisu ja andmehulgaga infootsinguid. Muuseumikogu haldamiseks olulised statistilised ja administratiivsed ülevaated tagatakse erinevate aruandluspäringutega⁸¹

Peale selle on infosüsteemis veel objekti kirje päringud, liht- ja komplekspäringud, mis on olulised nii veebikasutajale kui ka muuseumitöötajale. Muuseumitöötajale on avatud laiem andmete hulk kui veebikasutajale. Nii näiteks ei avaldata kõikidele kasutajatele teavet, mis on oluline objektide turvalisuse seisukohast.

Et MuISi näha areneva andmebaasina, on seal ette nähtud ka lisavõimalused. Nende kasutuselevõtuks on esimese astme kasutajatele (muuseumi infosüsteemi administraatorile ja süsteemadministraatorile) antud võimalus teha infosüsteemis omapoolseid täiendusi. Need täiendused hõlmavad näiteks andmegruppide paigutust väljatrüki vormil ja aruannetes ning omasõnastike ja päringute loomist. Lisaks võimaldab infosüsteem:

- objekti teaduslikku kirjeldust (kirjelduse kolmas aste);
- sidumist teiste andmebaasidega (lingid teistesse andmebaasidesse);
- ise moodustada päringuid.

⁸¹ Nendeks on: dokumentide risttabel, aastaaruanne, kogude aruanne, deposiidikogude aruanne, asukohtade koosseisu aruanne, objekti seisukorra muutuse ja liikumise aruanne, objektid seisukordade lõikes, konserveerimistööde aruanne, dokumendi register tegevuste järjestuses.

Infosüsteem annab võimaluse fikseerida objektiga seotud edasist põhjalikumat uurimistööd, andes võimaluse siduda objekt laiema kultuurajaloolise kontekstiga, mis on saadud olemasolevaid andmeid analüüsides ja interpreteerides. Tegemist on objekti teadusliku kirjeldusega ehk kirjelduse kolmanda astmega. Tagatud on see omapoolsete spetsiifiliste sõnastike/klassifikatsioonide lisamise võimalusega.

Infosüsteemi sidumine teiste andmebaasidega vajab konkreetset tellimust. Selleks peab olema teada andmebaas, kuhu tahetakse andmeid konverteerida. Selle teostamiseks on vaja luua vaheprogramm. MuISis tagab selle informatsiooni üksikasjalik struktureerimine ja kontrollitud terminitega väljade kasutamine museaali kirjeldusprotsessis. Infosüsteemi administraatoril on võimalus ise moodustada SQL päringuid.

3.3 Museaali kirjeldus infosüsteemis ning selle struktureerimine ja süstematiseerimine

Muuseumide infosüsteemis on oluline koht museaaliga seotud haldusfunktsioonidel nagu objekti vastuvõtmine ja registreerimine, säilivuse ja liikumise fikseerimine ning teised administratiivsed tegevused objektiga. Nende tegevuste aruanded annavad võimaluse paremini planeerida kogude haldamiseks mõeldud ressursse. Ühtlasi on tagatud museaaliga seotud muuseumiajaloo jäädvustamine.

Muuseumide infosüsteemi sisu keskne osa on aga museaali kirjeldusega seotud kirjetel. Need sisaldavad objektiga seotud füüsilisi näitajaid (mõõdud, materjal jms), mis on olulised objekti säilitamise ja hoiustamise ning identifitseerimise seisukohast. Samuti peavad need sisaldama andmeid, mis annavad ülevaate muuseumikogude sisust ja olemusest. Seda laadi teave on vajalik selleks, et planeerida kogudega tehtavat sisulist tööd: kogumispoliitikat ja kogude läbitöötamist.

Infosüsteem peab tagama museaalidega seotud andmete korrektse sisestuse ja esituse, kuid see ei sõltu ainult programmeerijast ja infosüsteemi tehnilisest lahendusest. Siin on oluline osa muuseumitöötajal endal, sest eelkõige tema tunneb sisestatavat materjali sisuliselt. Muuseumide infosüsteemide loomisel on kaks olulist sisu käsitlemisega seotud probleemi, mille lahendus sõltub ennekõike muuseumiteoreetilisest lähtekohast. Nendeks kaheks probleemiks on museaali kirjelduste struktureerimine ja süstematiseerimine. Tegemist on ka probleemidega, mis jäeti läbi arutamata KVISi loomisel ning mille tulemusel museaali kirjeldamine kui üks oluline osa dokumenteerimisest ei vasta ühtsetele nõuetele.

3.3.1 Museaali kirjelduse struktureerimine

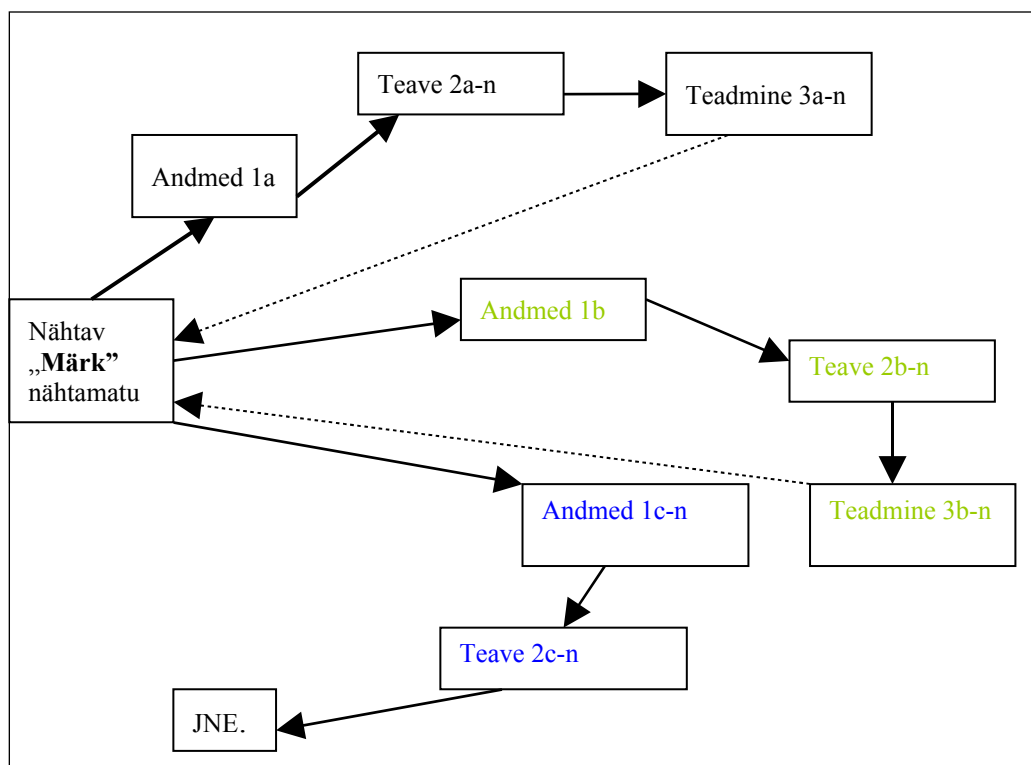
Andmete struktureerimine tähendab nende jagamist erinevatesse loogilistesse gruppidesse, mis võimaldab koostada infootsinguid arvukatel tasanditel. MuSi andmemudel tugineb juba KVISis kasutusele võetud CIDOCi andmemudelile ehk objektorienteeritud mudelile, kus andmed on piisavalt struktureeritud.

Muuseumisse ei koguta objekte sellepärast, et nad on objektid, vaid sellepärast, et nad on seotud meile olulise informatsiooniga. Seega tuleb museaali vaadelda andmekirje aspektist kui informatsioonikandjat. Et ühe museaaliga seotud informatsiooni hulk võib olla põhimõtteliselt lõputu, siis selleks, et osa sellest oleks tsentraalses andmebaasis hõlmata, on vaja täpselt piiritleda esmaselt kohustuslike andmete hulk ja kirjelduse maht. Tsentraalne infosüsteem ühendab erinevate ainevaldkondade muuseumeid ja nende muuseumide objektide kirjeldusi. Seetõttu peab museaali kirjelduse struktureerimismeetod sobima kõikvõimalikele museaalidele.

Infosüsteemi jaoks on museaal eelkõige infokandja, mille kirjeldus sisestatakse teatud kirjetena infosüsteemi. Museaali kirjelduse struktureerimise aluseks on informatsiooniteooria, mis käsitleb informatsiooni mõistet, informatsiooni kui olemuse

tekke ja selle arusaadavusega seotud aspekte, mis on ühised sõltumata ainevaldkonnast.⁸²

Informatsiooniteooriale tuginedes on võimalik struktureerida eri ainevaldkondade informatsiooni ja eristada museaali kirjelduse kolme tasandit, mis on ära toodud joonisel 7.

Joonis 7. Informatsiooni struktureerimine museaali kirjeldusprotsessis⁸³

⁸² Kaasaja informatsiooniteoorias on vaatepunkt nihkunud informatsiooni objektikeskselt käsitluselt informatsiooni tajumise subjektiivsetele mehhanismidele, mis määravad info eristamise, valiku ja interpreteerimise. (Capurro, R., B. Hjørland 2003. The concept of information. – Annual Review of Information Science and Technology, Vol. 37. Information Today, Inc, pp. 343– 411.) Vt. Lisaks viit 87 ja 88.

⁸³ Märk on mis tahes füüsiline nähtus, mis on mõeldud tähenduse edastamiseks. Andmed on teabe esitus formaliseeritud kujul, mis sobib kommunikatsiooniks, tõlgenduseks ja töötluseks. Teave on edasi antud teadmus. Teadmus, teadmine (teadmusüksus) on millestki teadlik olemine, mis põhineb loogilisel mõtlemisel ja on verifitseeritav. (Informatsioon ja dokumentatsioon. Sõnastik EVS-ISO 5127:2004.)

Iga museaal sisaldab endas teatud hulga „märke” (mis võivad olla nii nähtamatud kui ka nähtavad), seega võime museaali käsitleda „märkide” kogumina. „Märkidest” moodustuvad andmed siis, kui me suudame märke näha ja interpreteerida. Nii näiteks on andmeteks museaali materjal, mõõdud jne. Objektiga seotud andmed loovad teabe, mis annab meile võimaluse objekte omavahel võrrelda ja grupeerida. Muuseumitöös väljendub see objektide klassifitseerimises oma ainevaldkonna süsteemi. Kasutades teavet, luuakse teadmine, mis muuseumitöö seisukohast väljendub monograafilises uurimuses või näituses. Need on ka tavapäraseks „lõpp-produktiks”, mis peamiselt jõuavadki muuseumi kasutajateni.

Toetudes eelöeldule on andmebaasis museaali kirjeldus jagatud kolmeks kirjelduse tasandiks:

1. tasand ehk andmete tasand – esmane arvelevõtt;
2. tasand ehk teabe tasand - teaduslik inventeerimine;
3. tasand ehk teadmiste tasand – teaduslik kirjeldamine.

Esimene tasand määratleb objekti ülemineku muuseumi vastutusse. Läbi arvelevõtu registreeritakse objekt museaaliks ja talle antakse esmane kirjeldus ehk tuuakse välja teatud hulk andmeid, mis on ainuomased sellele objektile ja mille kaudu on seda võimalik teiste seast ära tunda. MuISis on kohustuslik objekti olemuse klassifitseerimine.

Antud tasandil on kirjeldamise eesmärgiks objekti indekseerimine⁸⁴ nii, et temaga seotud kirjed oleksid teiste seast eristatavad. Museaali kirjelduse andmete tasand on muuseumi seisukohast objekti alginformatsioon ehk nn „puhas informatsioon”.⁸⁵

⁸⁴ Museaali numbri loomine. Tegemist on kirje andmete hulgaga, mis eraldab ühe museaaliga sisestatud kirjed süsteemi sisestatud teiste objektide kirjete hulgast. Kui sisestada kirje ja see salvestada, siis kirjutatakse see arvuti kõvakettale ja käivitub indekseerimisprogramm, mis otsib vastavalt etteantud reeglitele välja otsiterminid, sordib (järjestab) need ära ja moodustab vastava loendi.

⁸⁵ Informatsiooniteoorias käsitletakse „puhta informatsioonina“ n-ö objektiivset teavet, informatsiooni enne interpreteerimist. Lisadega informatsioon kujutab aga endast subjektiivselt interpreteeritud informatsiooni. Sellise eristuse korral on loomulikult tegemist teadusliku abstraktsiooniga (*Capurro, R., B. Hjørland* 2003. The concept of information. – Annual Review of Information Science and Technology, Vol. 37. Information Today, Inc, p. 17.) Museoloogia seisukohast on see oluline piiritleda teadmisega, et „objekt”, saabudes muuseumisse, on nn „puhas informatsioon” ja muuseumitöötaja poolt iga lisatud kirje

Kontrollitud allikatel põhinev andmete kogum infosüsteemis moodustab teabe tasandi, mida saab kasutada edasises uurimistöös muuseumi teadur või mõni teine huviline. Teaduslik inventeerimine on kirjeldustasand, mille tulemusel tekivad kataloogikirjed, st vastuvõetud museaal on liidetud antud muuseumi sisulisse konteksti, mille määrab muuseumi ainevaldkond. Museaal on klassifitseeritud ja süstematiseeritud vastavalt selle muuseumi spetsiifikale, kuid samas on jälgitud ka tsentraalseid nõudeid. Sellel kirjeldustasandil peab infosüsteemi sisestama museaali andmed, millest kujuneb museaali identifitseerimiskaart ehk „museaali ID kaart”.⁸⁶

Antud kirjeldustasandil on esmased sisestatud andmed üle kontrollitud, vajadusel lisatud uusi andmeid ning nende alusel lisatud omapoolne teave. Seega on muuseumitöötaja lisanud objektile juba omapoolse informatsiooni. Tegemist on nn “esimese tasandi lisainformatsiooniga”.⁸⁷

Teaduslik kirjeldamine on kirjeldustasand, kus põhjalikuma uurimise käigus selguvad uued objektiga otsesemalt või kaudsemalt seotud andmed. Läbi erinevate allikmaterjalide täpsustatakse dateeringuid, museaaliga seotud isikuid ja sündmusi, milles museaal on osalenud. Teadusliku kirjeldamise eesmärgiks on museaali üldise kultuurajaloolise konteksti avamine ja teadustöö arendamine vastava muuseumile vastavas valdkonnas. Sellel tasandil on tänu muuseumispetsialisti eelteadmistele kirjeldatud museaal omandanud uue tasandi lisainformatsiooni ehk „teise taseme lisainformatsiooni”

objekti kohta on juba „lisaga informatsioon”, st ka kataloogimine/süstematiseerimine on objektile lisainformatsiooni tekitamine ehk meiepoolne arusaamine sellest, kus maailma kõikehaaravas tervikus võiks antud objekt asuda

⁸⁶ Analooz antud kaardile on CIDOCi poolt välja töötatud *Object ID*. <http://www.object-id.com>

⁸⁷ Et informatsiooniprotsess on seotud subjektiga ja museaali kirjeldamine on informatsiooniprotsessi tulemus, kus muuseumitöötaja on subjekt, museaal on artefakt ja kirjeldamine on protsess, siis on selge, et mida kaugemale/põhjalikumaks minnakse museaali kirjeldamisega, seda mitmekihilisemaks läheb vahendamine ja kasvab interpreteerituse aste ehk lisatud informatsiooni aste on võrdväärne kirjeldusastmega.

MuIS peab tagama võimalused kahe esimese astme kirjeldamiseks. Kolmandat kirjeldusastet, mis tihti eritüüpi museaalidel vajab spetsiifilisemat kirjeldamist, on võimalik jätkata mõnes teises andmebaasis, mis on spetsiaalselt mõeldud antud museaalide tüübile. MuIS tagab selle võimaluse tänu väga detailselt jagatud andmegruppidele ehk museaali kirje põhjalikule struktureeritusele. Vastavate vaheprogrammide olemasolul on võimalik MuISist andmeid üle kanda erineva struktuuriga andmebaasidesse. Samas on siiski võimalik museaali kolmanda astme kirjeldust teostada ka MuISis, kasutades selleks omasõnastikke. Seega võib kokkuvõtlikult öelda, et MuIS ühtlustab eritüübiliste museaalide kirjeldustasandi esimesel ja teisel astmel.

Museaali kirjeldamine infosüsteemis on ühtlasi ka museaaliga seotud „informatsiooni” vahendamine muuseumitöötaja poolt, kus edastatud informatsioon on mõjutatud mitmetest subjektiivsetest teguritest. Mida rohkem isikuid, seda enam on ka tõlgendusi, sest inimesed erinevad oma eelteadmistelt ja näevad objekti erinevaid tahke. Seega, et informatsioonist arusaamine sõltub situatsioonist ja vastuvõtjast, on andmebaasi sisestatud museaali kirjelduse mõistmisel oluline tegur informatsioonivoo arhitektuur.⁸⁸ See tähendab, et igal kirjeldusastmel tuleb fikseerida sisestaja, sisestamisaeg ja kirjelduses kasutatud (lisa)allikad. Sellest moodustub kirjeldusastme raamistik, mis on ühtlasi abiks kirjelduse sisu mõistmisel.

Iga kirjelduse tasandi lõpetatuse ehk raamistiku kirjelduse tasandile kinnitab MuISis kirje sisestaja, kes ka vastutab andmete ja teabe sisulise õigsuse eest. Selleks, et infosüsteemi sisestatud museaali kirjeldus oleks arusaadav ja tõene ning ilma võimalike kadudeta mitte ainult praegu, vaid ka tulevikus, ja et oleks võimalik museaali

⁸⁸ Informatsioon on nagu süsteem, millel on oma loomulik seoste hulk ehk informatsiooni subjektiivsed mõjutegurid, millest moodustub informatsiooni arhitektuur. Informatsiooni arhitektuur on arenev ja sõltuv situatsioonist ja vastuvõtjast. (Capurro, R., B. Hjørland 2003. The concept of information. – Annual Review of Information Science and Technology, Vol. 37. Information Today, Inc, p. 17.) Kuna informatsioon on sõltuv situatsioonist ja teistest subjektiivsetest teguritest (kontekstist), siis lisatud informatsiooni resultaat sõltub informatsioonivoo arhitektuurist (*information flow architectures*) ehk iga järgnev vastuvõtja tõlgendab lisatud informatsiooni erinevalt „*difference that makes a difference*”. (Capurro, R., B. Hjørland 2003. The concept of information. – Annual Review of Information Science and Technology, Vol. 37. Information Today, Inc, p. 18.)

kirjelduses eraldada nn algandmeid (lisata informatsiooni ja lisadega informatsiooni), on vajalik museaali kirjelduse struktureerimine nii sisu kui vormi osas. See tähendab, et tuleb:

1. määrata museaali kirjeldusega seotud astmed: andmed, teave ja teadmine;
2. määrata kirjelduselemendid, millest moodustuvad kirjeldusastmed;
3. fikseerida kirjeastmete raamistik ehk informatsioonivoo arhitektuur.

3.3.2 Museaali kirjelduse süstematiseerimine

Museaali kirjelduse struktuuri toetavad sõnastikud/klassifikatsioonid. Need võimaldavad sisulise informatsiooni süstematiseerimise, mis aitab tagada museaali korrektse nõuetekohase kirje.

Museaalide kõige olulisemate informatsioonikategooriate määratlemiseks kasutatakse enamikes elektroonilistes dokumentatsioonisüsteemides kontrollitud terminoloogiat. Kõige levinumateks abivahenditeks on tesaarusena struktureeritud, kontrollitud sõnavara sisaldavad terminite ja klassifikatsiooninimekirjade valik. Need kergendavad andmete sisestamist ja tagavad täpse infootsingu. Kontrollitud terminoloogia kasutamine andmete sisestamisel ja hilisemas otsingus eeldavad aga lisaandmete ehk metaandmete olemasolu. Samas peetakse kontrollitud terminoloogia kehtestamist suure hulga muuseumitöötajate poolt vaieldavaks metodoloogiks.⁸⁹ Küll tunnistatakse selle vältimatust museaalide haldamisel. Lisaks on probleemiks terminoloogia vastuolulisus, mis tuleneb tähenduste muutumisest, mida spetsiifilised terminid võivad läbi teha vastavalt kultuurilisele kontekstile, milles neid kasutatakse.⁹⁰ Ei tasu unustada, et igasugune klassifikatsioon kehtib kindlas ajas ja ruumis. Näiteks naiste varukatega särk, mis 19. sajandil liigitati aluspesu hulka, on 20. sajandil muutunud iseseisvaks tänavariituseks. Mitmed elatusvahendid on teisenenud mänguasjadeks või

⁸⁹ *Dionissiadou, I.* 2006. Manipulating information, producing data - The annual conference of the International Documentation Committee of the International Council of Museums articles. Konverentsietekanne CIDOC 2006, Gotheborg.

⁹⁰ *Regman, H.* 2008. Standardisation of museum data – a threat to the heritage? - The annual conference of the International Documentation Committee of the International Council of Museums articles. Konverentsietekanne CIDOC 2008, Athens.

spordivahenditeks. Seetõttu on erinevate ainevaldkondade museaalide kirjeldamisel küsitav ühtsete suurte tesaruste kasutamine, sest see tekitab kirjeldavale objektile vaikumisi lisaseoseid, mis kokkuvõttes suurendavad infomüra.

Sellist temaatilist klassifikatsiooni ühtepidi piiratust ja teistpidi asjatut üldistust on kogenud ka Eesti muuseumitöötajad KVISi infosüsteemis, kus objektide klassifitseerimissüsteem toetab ainult sündmuspõhist klassifikatsiooni. Objektid klassifitseeritakse teema alusel ning ühte tüüpi objektid seob süsteem vaikumisi kindla teema alla.

Näiteks, liigitades võistlussuuskad „suuskade” alla, klassifitseerib KVIS nad automaatselt transpordivahendiks. Vastavalt sellele automaatselt määratud kasutusklassifikatsioonile on kõik võistlussuuskad, mille kohta kasutatakse kirjetes terminit ”suuskad”, ühtlasi ka transpordivahendid. Pidades silmas aga konkreetset võistlussuuskat, on tegemist eksitava teabega, sest antud suusk oli juba loomise või idee tasandil mõeldud võistlemiseks ja vastavalt on ta ka kasutust leidnud. Teda ei ole keegi kunagi püüdnud tarvitada kui transpordivahendit. Tema tehniline teostus seda ei võimaldagi. See, et suusk (mida ju ka võistlussuusk on) on oma ajalooliselt päritolult olnud transpordivahend, on antud võistlussuuskas silmas pidades väga kaudne teave. Sellise konteksti väljatoomine oleks oluline siis, kui antud konkreetsele võistlussuuskale tuginedes kirjutada uurimust suuskade ajaloost.

Sellise seose esimesel kirjeldustasandil tekitamine enne, kui on sisestatud infosüsteemi konkreetse suuskaga seotud andmed ja lahti kirjutatud konkreetse suuskaga seotud teave, loob infomüra ka muuseumivälise kasutaja jaoks. Otsides näiteks andmebaasist transpordivahendeid, satub otsingu tulemuste hulka ka võistlussuuskade kirjeid, mida keegi vaevalt transpordivahendiks peab.

Tõenäoliselt õigustab selline teemakeskne klassifikatsioon ennast ühe ainevaldkonna muuseumide infosüsteemi puhul, kuid kindlasti ei kõlba see tsentraalsele infosüsteemile, kuhu on liidetud väga mitmete ainevaldkondade muuseumid.

Muuseumiobjekti unikaalsuse tõttu on oluline sisestada infosüsteemi eelkõige konkreetse kirjeldatava objektiga seotud informatsioon (otsene teave). Alles seejärel võib objektile lisada kirjed, mis näitavad antud objekti tüübist tulenevat laiemat konteksti. Tegemist on tegelikult kaudse kontekstiga, mis tähendab, et konkreetselt kirjeldatav objekt ise ei pruugi olla seotud selle informatsiooniga. Toetudes ülaltoodule on selge, et nn kaudset konteksti ei ole mõistlik lasta tekitada süsteemil endal, vaid selle peab vastavalt vajadusele sisestama muuseumispetsialist ise lähtuvalt konkreetselt igast üksikust objektist endast, "sest kunstilised ja ajaloolised objektid on (valikult) unikaalsed, mil põhjusel need objektid kipuvad omama vaid piiratud hulgal ühetaolisi omadusi. Seega enamikku informatsiooni, mis puudutab museaali kirjeldamist, ei saa süstematiseerida süsteemsel viisil ohverdamata osa selle olemusest." ⁹¹

See tähendab, et infosüsteemi enda poolt süstematiseeritud info ei ole muuseumiobjektide ainulaadsuse tõttu kõige täpsem viis objektiga seotud teabe süstematiseerimiseks. Et paratamatult on tegemist üldistamisega, toob see kaasa iga üksiku muuseumiobjekti jaoks olulise teabe kadumise.

Senisele nii Eesti kui teiste riikide muuseumide praktilisele kogemusele tuginedes on MuISi sisse viidud väga paindlik klassifitseerimissüsteem. KVISi andmebaasis oli ja on 90% väljadest kaetud kontrollitud terminoloogia ehk sõnastikega. See suhe ei ole muutunud ka MuISis, kuid mõningad kesksed objekti ja selle konteksti klassifitseerivad sõnastikud on MuISi üle viidud muudetud kujul.

Järgnevalt kirjeldatakse MuISis olevaid sõnastikke, mis on olulised selleks, et klassifitseerida objekti tema olemuse ja kasutuse järgi. Ühtlasi tuuakse välja sõnastike omavahelised seosed, mis aitavad infosüsteemis luua objektiga seotud terviklikku konteksti.

⁹¹ *Dionissiadou, I.* 2006. Manipulating information, producing data - The annual conference of the International Documentation Committee of the International Council of Museums articles. Konverentsietekanne CIDOC 2006, Gotheborg.

Sõnastik „Objekti olemus” (vt lisa 17) toetab museaalide grupeerimist tema nimetuse järgi. Tegemist on kõigile (ka tavainimesele) üheselt mõistetavate terminitega objekti nimetuse kohta, mis on alfabeetilises järjekorras. Sõnastik ei ole mõeldud objekti sisu kirjeldamiseks. Näiteks fotol olevat kujutist ei kirjeldata olemussõnastikus. Olemussõnastikus on foto tähiseks „foto” või mingi fotoliik, näiteks „grupifoto”, „portreefoto”. Fotol olev kujutis kirjeldatakse lahti „Tegevus ja nähtused” sõnastiku alajaotuse „kasutamine /klassifitseerimine” kaudu. Sama põhimõtet rakendatakse kõigi visuaalsete museaalide, nagu maal, graafiline leht, postkaart jms korral. Ka näiteks käsikirja sisu avatakse kasutades „Tegevus ja nähtused” sõnastiku alajaotust „kasutamine /klassifitseerimine”.

„Objekti olemuse” sõnastik on kohustuslik täita koos objekti registreerimisega põhikogusse.

Objektile ainuomase nimetuse andmist infosüsteemis toetab vabatekstiline väli ”Nimetus”, mis võimaldab nimetada kirjeldatavat objekti nii, nagu iga muuseum seda oluliseks peab. Samas aga aitab sõnastik ”Objekti olemus” tänu kontrollitud terminoloogiale grupeerida erinevate muuseumide ühetüübilisi objekte. Ühtlasi tagab see lihtsad ja kiired objekti otsingud.

Sõnastik „Objekti kasutusvaldkond” (vt lisa 17) on hierarhiline sõnastik, mis annab võimaluse objekte kiirelt klassifitseerida tema kasutuse järgi. Näiteks võib tuua palli, mis olemiklassifikatsioonis on määratletud kui „pall”, kuid kasutusklassifikatsioonis võib olla nii „mänguvahend”, „spordivahend” kui ka „rituaalne ese” sõltuvalt konkreetse palli kasutusviisist.

Oluline on see, et objekti kasutusvaldkonna määrab iga muuseum ise, st muuseumitöötaja tekitab objekti olemuse ja kasutusvaldkonna vahelise seose, lähtudes konkreetse muusumi vajadusest. Muuseumispetsialisti teadlik omapoolne sekkumine kasutusklassifikatsiooni hoiab ära liigse infomüra, mida võivad hakata tekitama suured

tsentraalsed tesaurused, kus teatud tüüpi objektid on vaikimisi seotud kindla kasutusvaldkonnaga.

Objekti kasutusklassifikatsiooni saab kasutada iseseisvalt või koos „Tegevused ja nähtused” sõnastikuga, mis täpsustab objekti kasutamist teatud tegevuses või sündmuses.

Sõnastik „Tegevused ja nähtused” (vt lisa 17) on hierarhiline sõnastik. Antud sõnastikus on kasutaja jaoks kokku liidetud KVISi sõnastikud „Sündmused” ja „Tegevused”. Süsteemisiseselt olid need sõnastikud juba KVISis ühtsed, kuid kasutajale avaldusid nad iseseisvatena. Tegemist on objekti klassifikatsiooniga, mis on seotud tema kasutamisega teatud liiki tegevuse või nähtuse juures. Objekti kontekstuaalse info klassifitseerimiseks on olulisem „Tegevused ja nähtused” sõnastiku alaliik „kasutamine/klassifitseerimine”.⁹² Selle kasutamise tulemusel jaotuvad museaalid teemade järgi temaatilisse kartoteeki.

Näiteks palli puhul võivad nendeks teemadeks olla „sportimine”, „mängimine”, „kultustegevus”. Millise termini alla pall liigitub, selle määrab muuseumitöötaja, lähtudes konkreetsest objektist, mida ta hetkel kirjeldab. See sõnastik loob kõikidele muuseumidele ühtse temaatilise kartoteegi ning teeb seega võimalikuks otsida konkreetse teemaga seotud objekte kõikidest muuseumidest.

Antud sõnastik on seotud sisestusaknaga „Sündmus”, mille kaudu kirjeldatakse museaaliga seotud konteksti. On selge, et museaali ei saa kirjeldada ainult kasutades nn märksõnastamist. Museaaliga seotud kontekst tuleb avada läbi teabe, mille saab tekitada ainult läbi teadlikult seotud andmete hulga. Andmetevahelised seosed peab tekitama muuseumitöötaja, mitte infosüsteem ise. Sisestusaknas „Sündmus” objektile „Tegevus ja nähtused” sõnastiku alaliigist „kasutamine/klassifitseerimine” terminit määrates on objekti tervikkonteksti loomiseks oluline täita veel väljad: „Toimumisaeg” (st dateering); „Toimumiskoht” (st Geograafiline asukoht); „Osalejad/Subjekt” (st

⁹² Sõnastiku „Tegevused ja nähtused” alaliigid on: „hävimine/kahjustumine”, „kasutamine/klassifitseerimine”, „kogumistegevus”, „valmistamine/tekkimine”.

isik/asutus)". Läbi sellise objekti kultuurajaloolist konteksti määrava kolme põhinäitaja ehk andmegrupi, mida seob ühine klassifitseering sõnastikust „Tegevused ja nähtused” sisestusvormil „Sündmus”, tekib konkreetse objektiga seotud unikaalne kontekst. Kolme erineva andmegrupi seose loomine on oluline seetõttu, et ühel ja samal objektil võib erinevatel ajamomentidel olla vägagi erinevad kasutusalad. Lisaks teeb nende põhinäitajate ehk andmegruppide seostatud kirjeldamine info otsijale mõistetavaks objektiga seotud mitmete erinevate isikute, daatumite ja kohtade tähenduse. Seetõttu on „Tegevused ja nähtused” sõnastiku alaliigi „kasutamine/klassifitseerimine” kasutamine kohustuslik objekti (täis)kataloogimisel (teadusliku inventeerimise ehk teise astme kirjelduse juures).

Et tegemist on objektorienteeritud mudeliga, annab erinevate andgruppide iseseisvus võimaluse otsida objekte iga üksiku andmegrupi kaudu ja samuti ka teatud andgruppide seoste kaudu. Näiteks on võimalik otsingu filtriteks kasutada mitmete erinevate andmegruppide seoseid: „dateering” ja „tegevused ja nähtused”; „tegevused ja nähtused” ja „geograafiline asukoht”; „tegevused ja nähtused” ja „subjekt”; „dateering” ja „subjekt”; „subjekt” ja „dateering” ja „tegevused ja nähtused”. Andmegruppide seoste kasutamisel võib selguda nii objektide kui ka objektidega seotud isikute ning objektide kasutamise kohta põnevat teavet ja vahel ka andmeid korrastavat teavet.

Muuseumide omasõnastike „Lisaklassifikatsioon” ja „Muuseumi oma terminid” (vt lisa 17) eesmärgiks on sisestada tsentraalsesse infosüsteemi lisateavet, mis on seotud vaid konkreetse muuseumiga, mistõttu vastav termin tsentraalsest sõnastikust puudub. Esiteks on igal muuseumil võimalus luua oma ainevaldkonnast lähtuvalt täiesti iseseisvaid sõnastikke. Teiseks on muuseumil võimalus ükskõik millise tsentraalse sõnastiku alla lisada oma spetsiifilisi termineid, millest kujuneb nn ”oma sõnastik”. Kui näiteks tsentraalse andmebaasi seisukohast on oluline teada, et mingi objekti puhul on tegemist arheoloogilise leiuga, siis arheoloogilises kogus võib kasutada arheoloogiliste leidude liigitamiseks spetsiifilisemat liigitust. Antud näites toodud liigitus ehk lisatermin tuleks siduda „Objekti olemus” sõnastikuga.

Muuseumide omasõnastikud ja -terminid on nähtavad ainult antud muuseumis, kus need on sisestatud. Vajadusel saab tsentraalsesse sõnastikku liidetud omaterminid muuta kõigile kasutatavaks. Seda küll vastava komisjoni otsusega ja arvestades tsentraalse sõnastiku täiendamise nõudeid.

Selline sõnastike struktuur on kehtestatud seetõttu, et olemasolevad tsentraalsed sõnastikud on puudulikud ja ei rahulda erinevate muuseumide kirjeldusvajadusi. Senised kogemused on näidanud, et ainult teoreetiliselt korrastatud sõnastikud ei ole kasutaja jaoks tihti sobivad. Muuseumide omasõnastike, mis on tekkinud läbi reaalse tööprotsessi, abil korrastuvad tulevikus ka tsentraalsed sõnastikud.

MuISi eesmärgiks on teha võimalikuks ühtsed objekti ja objektiga seotud info otsingud mitte ainult ühe muuseumi kogudes, vaid ka erinevate Eesti muuseumide kogudes. Selle tagamiseks on esmatähtis tsentraalsete sõnastike kasutamine ja ühte tüüpi andmete sisestamine spetsiaalsetele väljadele. Struktureerimata tekstiväljadel on kirjeldust toetav või nüansse lisav funktsioon. Objekti kontekst tuleb sisestada, kasutades selleks süsteemis olevat sisestusvormi „Sündmus” ja klassifikatsiooni „Tegevused ja nähtused”

MuIS on infosüsteem, kus infosüsteemi sisestatud erinevate objektidega seotud andmed ja muuseumispetsialisti poolt lisatud teave hakkavad süsteemisiseselt läbi ühtse info kasutamise uut teavet tekitama. Selle tulemusel tulevad suurepäraselt esile infosüsteemi sisestatud museaali kirjelduste sisulised vead, tekib kontroll sisestatud andmete üle ja kogud muutuvad „läbipaistvaks”.

Muuseumiobjektiga seotud sisulise informatsiooni sisestamise, selle teabe kasutamise ja vahendamise muuseumi erinevate kogude ja erinevate muuseumide vahel võib kokku võtta skeemiga (vt lisa 18).

Esimesel sisemisel ringil on kujutatud palju üksikuid objekte ehk nn „märke”, mille seosed ja sisu on avamata. Teisel ringil on määratletud objektiga seotud „andmed”. Iga üksik objekt omab teatud andmete hulka, st. üksikud objektid on teatud väärtusi silmas pidades eraldatud üldisest kogumist. See on objektide muuseumisse vastuvõtmise

aluseks. Tegemist on n-ö varakoguja tasandiga. Kolmandas ringis on esemetes sisalduv teave struktureeritud ja süstematiseeritud. Objektid on tüübi järgi klassifitseeritud ja nende paremaks haldamiseks on moodustatud kogud. Sellel tasemel saabki tegelikult alguse muuseum ning infosüsteemis vastab sellele kataloogandmebaas. Neljandas ringis on objektid seotud ühtsetesse sündmustesse. Kasutades tsentraalset „Tegevused ja nähtused” sõnastikku on tekkinud eri kogudesse ja eri muuseumidesse kuuluvate objektide vahel nn seossündmused. Esemete vahel on loodud seosed ühiste sündmuste kaudu ja/või on objektid seotud abstraktsete sündmustega. Neljas ring on tasand, kus läbi sisestatud info kasutamise (otsingud) ja vahendamise (ühisnäituste ja trükiste jms loomine) täieneb objektidega seotud info hulk. Esemete vahel tekib infovõrgustik, mille tulemusel hakkab üks objekt teisele teavet lisama. Teabest moodustub iga kasutaja jaoks oma teadmine. Sellest tasemest hakkab pihta muuseum kui teadmuspõhine asutus - siit algab teadmiste infosüsteem.

Kokkuvõte

Muuseumide uue infosüsteemi MuISi loomisel on rakendatud Eesti muuseumitöötajate praktilisi kogemusi tööst infosüsteemiga KVIS. Samuti on arvestatud teiste riikide kogemustega ning korrastatud infosüsteemi sisestatava info sisestamise teoreetilisi aspekte, et tagada sisestatu taasesitamise parem mõistetus.

Erinevalt senistest museaalide dokumenteerimise meetoditest peaks uus arendatav infosüsteem ühtlustama museaali dokumenteerimist, sealhulgas ka objekti kirjeldamist, Eesti erinevates muuseumides. MuISi on jäetud endiselt mitmeid erinevaid kirje sisestamise võimalusi, kuid muuseumitööks olulisema infohulga sisestamisel suunab süsteem info sisestajat. Ühtlasi on see toeks muuseumitöötajale, teisalt annab see aga tsentraalse infosüsteemile mõtte.

Muuseumide infosüsteem on arenev nähtus. Seetõttu on MuIS üles ehitatud mudelile, mis võimaldab täiendusi ja muudatusi. Arengut toetav on infosüsteemi struktuur ja

sisulise info süstematiseerimine. Infosüsteemi rakendamine muuseumides toob välja reaalsed kitsaskohad, mistõttu on otsustatud kasutusele võtta veel arengujärgus olev MuIS, et edasises koostöös programmeerija ja muuseumitöötaja vahel viia sisse vajalikke täiendusi.

KOKKUVÕTE

Eesti muuseumid on juba üle sajandi tegelenud korrastatud ja süstemaatilise informatsiooni kogumisega, mille tulemusel on muuseumidesse kogunenud arvestatav hulk kultuuriväärtusi. Kaasaegsed digitaalsed meetodid loovad täiendavaid võimalusi nende haldamiseks ja kättesaadavuse suurendamiseks. Käesoleva magistritöö alusveendumuseks on tõdemus museaalist kui infokandjast. Seega on muuseumid olulised informatsioonivahendajad tulevastele põlvetele. Muuseumid moodustavad olulise osa ühiskonna infosüsteemist.

Magistritöö teema valik on tingitud vajadusest käsitleda muuseumiobjektide dokumenteerimise põhimõtteid Eesti muuseumides ning viia need vastavusse kaasaegsete tehniliste võimaluste ja nõuetega. Üleminek n-ö klassikalistelt dokumenteerimisviisidelt elektroonilises keskkonnas toimuvale dokumenteerimisele on ühelt poolt vältimatu, aga teiselt poolt pakub ka muuseumidele hulgaliselt võimalusi oma töö efektiivsemaks korraldamiseks ja muuseumikogude laialdasemaks kasutamiseks. Üldisemaks eesmärgiks on luua Eesti muuseumide ühtne infopank, mille aluseks on erinevate valdkondade muuseumiobjektide ühtne andmesisestus nii andmete struktureerimise kui ka andmetüüpide osas.

Magistritöö üldiseks probleemiks on, kuidas dokumenteerida muuseumis hoitavate objektidega seotud informatsiooni, kuidas seda hallata olevikus ja kuidas tagada selle üheselt mõistetavus ja käsitletavus ka tulevikus. Selleks analüüsitakse, toetudes museoloogilisele ja infoteaduslikele teoreetilistele käsitlustele ning autori praktilistele kogemustele erinevaid dokumenteerimismeetodeid ja museaalide kirjeldusmudeleid Eesti muuseumides. Magistritöö eesmärgiks on anda üldine ülevaade ja välja tuua olemasolevad probleemid, mis on seotud museaalide dokumenteerimisega infosüsteemis.

Eesti muuseumides leiduvate museaalide dokumenteerimine ulatub 19. sajandi algusesse. Tolleaegne dokumenteerimine tähendab erainitsiatiivil rajatud kogude

nimekirju ehk katalooge. Teadliku ja läbimõeldud muuseumikogu kui terviku dokumenteerimisest saab siiski rääkida alles 20. sajandi algusest, kui seoses Eesti Rahvamuuseumi loomisega 1909. aastal alustati süsteemseid vanavara kogumisretki ja kogutu ühtset dokumenteerimist. Museaalide dokumenteerimise arengus võib täheldada nii püsivust kui ka muutumist. Teatud andmetüübid, mida museaalide juures kirjeldatakse, jäävad samaks ja teatud osa neist muutub. Võrreldes objekti kontekstuaalsete ja objekti füüsiliste andmete fikseerimist, võib näha, et objekti andmete dokumenteerimisel on suuremat rõhku pööratud füüsiliste andmete üleskirjutamisele. Füüsiliste andmete dokumenteerimine on olnud ühtlasem nii erinevates muuseumides kui ka erinevatel ajaperioodidel. Kontekstuaalsete andmete dokumenteerimine on olnud märksa ebaühtlasem. Muuseumide museaali kirjeldustest võib näha, et puudub museaali kirjelduse tasandite selge ja üheselt mõistetav piiritlemine. Museaali kirjeldusjuhised sisaldasid küll väga täpset andmete hulka, mida tuleb ühe objekti kohta kirja panna, kuid välja toomata oli jäänud eri kirjeldustasandite eesmärgid. Ühtlasi võib näha, et andmete tõsisem struktureerimine muuseumides sai alguse 1970. aastatel, kui võeti kasutusele inventarkaadid.

1990. aastatel muutis museaali kirjeldamise viise ja vormi veel kirjumaks arvuti kasutuselevõtt. Muuseumides loodi suurel hulgal erinevaid elektroonilisi tabelandmebaase, mille ülesehitus ja sisu olid väga erinevad. 1992. aastal hakati arendama muuseumide ühist Kultuuriväärtuste infosüsteemi (KVIS). Loodav andmebaas pani Eestis aluse ühtsele museaali dokumenteerimisele elektroonilises keskkonnas. Küll tuleb nentida, et infosüsteemi KVIS peaeesmärk, milleks oli erinevat liiki kultuuriväärtuste dokumenteerimise ja kirjeldamise standardiseerimine, et sellelt baasilt kujundada ühine kultuuriväärtuste andmepank, kust võiks teostada ühtseid otsinguid kõikides muuseumide kogudes, jäi lõpuni täitmata. Põhjuseks olid nii infosüsteemis takistuseks esinevad tehnilised vead ja puudulikud sõnastikud, lisaks muuseumide üldine infotehnoloogilise taseme nõrkus, kui ka muuseumitöötajate teadmise ja oskuste puudulikkus ning museoloogilise ja infotehnoloogilise poole ühendamisel esinevad raskused. Seoses museaalide dokumenteerimisega elektroonilises töökeskkonnas oleks tulnud üle vaadata museaali dokumenteerimiseks kehtestatud

normatiivaktid. Vaja oleks olnud võrrelda seadusandluses nõutavat dokumentatsiooninimekirja tegelikult vaja mineva dokumentatsiooniga ja koostada kohustusliku dokumentatsiooni nimekiri ning määratleda ära, millised dokumendi liigid tuleb säilitada nii paberkandjal kui ka elektroonilisel kujul ning millised ainult elektroonilisel kujul. Seda aga ei tehtud. Tänu infosüsteemi paljulubavatele võimalustele ja kasutajaõppe puudumisele tuleb tõdeda, et ühisesse infosüsteemi sisestatud kirjed ei anna meile võimalust teha ühiseid infootsinguid kõikides KVISi kasutanud muuseumides. Analüüsi tulemusena on taas vaatluse alla võetud praegu kehtiv museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord, et viia seal kehtestatud nõuded vastavusse infosüsteemi poolt pakutud võimalustega ning samas tagada museaali korrektne dokumenteerimine nii, et museaalilt ei läheks informatsiooni vahendamise käigus kaduma algsed andmed ja et oleks selgepiirilisel nähtav muuseumitöötaja poolt lisatud teave, mida ta sisestab infosüsteemi.

Alates 2004. aastast on toimunud Eesti muuseumide uue infosüsteemi Muuseumide infosüsteem (MuIS) väljatöötamine. Erinevalt senistest museaalide dokumenteerimise meetoditest peaks uus arendatav infosüsteem ühtlustama museaali dokumenteerimise, sealhulgas ka objekti kirjeldamist, Eesti erinevates muuseumides. MuISi on jäetud endiselt mitmeid erinevaid kirje sisestamise võimalusi, kuid muuseumitööks olulisema infohulga sisestamisel suunab süsteem info sisestajat.

Käsitledes museaali kirjeldusi ja toetudes informatsiooniteoreetilistele aspektidele jõuti järeldusele, et sisestatud andmete ja teabe üheselt mõistetavuse nii tänapäeval kui ka tulevikus tagab informatsioonivoo arhitektuuri fikseerimine. Selleks on kolm näitajat: sisestuse teinud isiku nimi, sisestuse aeg ja dokumenteerimisel kasutatud lisaallikad. Oluline on, et muuseumiobjekti dokumenteerimine ehk kirjelduse kihilisus oleks nähtav ja selgelt eraldatav ning erinevatel aegadel objektiga seotud andmete sisulise konteksti sidusust näitav ja üheselt mõistetav.

Arvestades kaasaegse dokumenteerimissüsteemi võimalustega ja analüüsides varasemaid museaali kirjeldusmeetodeid, peab tõdema, et üldise kultuuriväärtuste

säilivuse ja kättesaadavuse tagamiseks on oluline dokumenteerida museaal kahe esimese kirjeldustaseme andmete hulgaga (esmane kirjeldamine ja teaduslik inventeerimine) ja alles seejärel teostada üksikute objektide teaduslikku kirjeldust. Teaduslik inventeerimine tagab elektroonilisteks otsinguteks vajaliku kataloogiandmete hulga ja muudab niimoodi muuseumi kogudes peituvat teabe analüüsitavaks ja uuritavaks. Selle tulemusel peaks paranema muuseumide kogude kvalitatiivne läbitöötatus. Museaalidega seotud andmete sisestamine infosüsteemi annab samuti võimaluse neid mitmel erineval kujul taasesitada, mis toob omakorda välja sisestatud andmete lüngad ja vead ning, mille tulemusel on võimalik muuseumitöötajal korrastada kogudega seotud andmeid. Andmete sisestamine infosüsteemi on järk-järguline ja täieneb reaalse töö käigus.

Vaadeldes varasemaid museaalide kirjeldusmeetodeid, KVIS infosüsteemi kasutamist ja uues infosüsteemis olevat kirjeldusmeetodit on selge, et senise harjumuspärase objektikeskse kirjelduse asendamine sündmuspõhise/kontekstikeskse kirjeldusega vajab endiste muuseumitöötajate täiendõpet. Töö käigus on toimunud muuseumitöötajate täiendõppeid, mille läbiviimise tarvis on koostatud museaali esmast registreerimist ja dokumenteerimist toetavaid juhendmaterjale.

Autor loodab, et juba kasutusel olev infosüsteem MuiS täieneb ja areneb, muutudes kasutajale - nii sisestajale kui ka teabe otsijale - käepärasemaks ja et süsteemi funktsionaalsus kataks kaasaegsed dokumenteerimisnõuded nii, et museaali dokumenteerija võiks toetuda süsteemi ettekirjutustele ja tulemuseks oleks nõuetele vastavalt dokumenteeritud museaalid, mis muudaks muuseumikogud (muuseumikogudes peituvat info) ühtselt hallatavaks ja käsitletavaks mitte ainult konkreetsetes muuseumis, vaid ka laiemal ringil huviliste poolt.

Antud uurimistöö ei ole lõplik probleemide lahendus ja ideaalse infosüsteemi nägemus, vaid eesmärgiks on tõstatada muuseumiobjekti dokumenteerimisega seotud probleemid ning avada vastavateemaline diskussioon Eesti muuseumimaastikul. Mitmed muuseumiobjekti dokumenteerimise põhimõtted MuISis leiavad kinnitust või mitte-

kinnitust alles läbi reaalse kasutuse, kus on ühendatud kirjeldusmetoodika, realselt sisestatavad andmed ja infosüsteemi võimalused. Reaalsele kasutusele tuginevat jätkuvat analüüsi vajab töö raames välja pakutud erinevate ainevaldkondade muuseumiobjekte ühendav sõnastike struktuur. MuIS on mõeldud toimima areneva infosüsteemina, nii et muuseumipraktikute ja infotehnoloogide koostöös oleks võimalik sisse viia vajalikke muudatusi ja uuendusi, ilma, et läheks kaotsi juba sisestatud teave. Seega võib antud tööd nimetada vahekokkuvõtteks olnust, mille alusel on koostatud uus nägemus, kuid mis reaalse töö käigus peab välja selgitama järgnevad vajadused.

KIRJANDUS

- Alev-Christoffersen, K.* 1998. KVIS – kultuuriväärtuste infosüsteem. - IT haldusjuhtimise aasta aruanne; <http://www.riso.ee/et/pub/1998it/311.htm>
- Capurro, R., B. Hjørland* 2003. The concept of information. – Annual Review of Information Science and Technology, Vol. 37. Information Today, Inc, pp. 343–411.
- Dionissiadou, I.* 2006. Manipulating information, producing data - The annual conference of the International Documentation Committee of the International Council of Museums articles. Konverentsietekanne CIDOC 2006, Gotheborg.
- Doerr, M., P. LeBoeuf* 2006. Modelling Intellectual Processes: The FRBR – CRM Harmonization (Intellektuaalsete protsesside modelleerimine: FRBR – CRM ühtlustamine). – Lecture Notes in Computer Science. Berlin, Heidelberg: Springer.
- Eesti muuseumiseadus* 1996. Riigi Teataja I, [83, 1487](#).
- Eesti Rahvamuuseumi väljaanne nr 1.* 1911. Tartu.
- e-Teatmik: IT ja sidetehnika seletav sõnaraamat*; <http://vallaste.ee/index.htm?Type=UserId&otsing=2363> (2. dets. 2009).
- Informatsioon ja dokumentatsioon* 2004. Eesti standard. I osa EVS–ISO 15489–1:2004. II osa EVS–ISO/TR 15489-2:2004.
- International Committee for documentation* 1995. International Guidelines for Museum Object Information: The CIDOC information categories; <http://cidoc.mediahost.org/guidelines1995.pdf>
- International Council of Museums* 2006. ICOM Code of Ethics for Museums. Paris: ICOM; <http://icom.museum/ethics.html#1def>
- Jeeser, K., R. Reinvelt* 2003. Vastuvõtuga seotud dokumendid ja aruanded. Täitmise ja kasutamise juhend. Tartu; http://www.kul.ee/failid/vastuvotuga_seotud%20dok_juhend.pdf
- Juhend. Muuseumimaterjalide arvelevõtu, inventeerimise ja hoidmise kohta* 1941. Tallinn.
- Keene, S.* 1998. Digital Collections: Museums and the Information Age. Oxford, p. 2.
- Kultuuriväärtuste Infosüsteem. Projekt.* 1993. Tartu.

Luts, A. 1979. *Museoloogia I. Õppevahend ajalooüliõpilastele.* Tartu: Tartu Ülikool.

Luts, A. 1981. *Museoloogia II. Õppevahend ajalooüliõpilastele.* Tartu: Tartu Ülikool.

Museaalide arvelevõtmise ja säilitamise kord 1998. Riigi Teataja Lisa, 261/262, 1068.

Muuseumisse hoiule antud kultuuriväärtusega asjade üle arvestuse pidamise kord 1998. Riigi Teataja Lisa, 261/262, 1068.

Muuseumide IS detailanalüüsi lõpparuanne 2006;
https://kule.kul.ee/avalik/MuIS_test/MuIS_Detailanalyyys.pdf

Object ID. <http://www.object-id.com>

Regman, H. 2008. Standardisation of museum data – a threat to the heritage? - The annual conference of the International Documentation Committee of the International Council of Museums articles. *Konverentsiettekanne CIDOC 2008, Athens.*

ARHIIVIALLIKAD

EAM arhiiv. Fond 135, nimistu 11. säilik 30.

EAM arhiiv. Fond 135, nimistu 11, säilik 91.

EAM arhiiv. Fond 135, nimistu 11, säilik 88.

EAM arhiiv. Fond 149, nimistu 1, säilik 40.

EAM arhiiv. Fond 149, nimistu 1, säilik 209.

ERA. Fond 989, nimistu 1, säilik 1963.

ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 75.

ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 323.

ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 873.

ERA. Fond 1108, nimistu 5, säilik 988.

ERA. R-3.3.10811.

ERM arhiiv. - Korjamisraamat Nr 91, 1912.

ESM arhiiv. - Medali kirjeldamisjuhis 1967.

TM arhiiv. - Ajalooliste esemete kataloogimise juhend, 1962.a

TM arhiiv. - ENSV Kult.min. Kultuurharidusliku asutuste Valitsuse Ülema käskkiri nr. 15, 1959 a.

TM arhiiv. Nimistu 1, säilik 11.

SUMMARY

Over a century Estonian museums have collected arranged and systematic information thanks to which museums possess considerable amount of cultural properties. The modern digital methods offer additional possibilities for their management and increasing their availability. Museums act as important information mediators to the future generations occupying so important role in the information system of the society. The present master's thesis „The documentation of museum objects in Estonian museums” has arisen from the actual need to deal with the principles of museum object's documentation in Estonian museums and adapt them to the contemporary technical possibilities and requests. To museums this means first of all the transfer of the documentation system based mainly on the paper documentation used so far to the documentation system based on information system. The goal is to create a unitary data bank of Estonian museums based on the unified data entry of the museum objects of the museums of various areas considering both data structuring and data types.

The general issue of the master's thesis is how to document information related to the objects preserved in museums, how it should be administered in the present and how to guarantee its unambiguous understanding and approach also in the future. For this various documentation methods and museum objects' description models used in Estonian museums will be analysed on the basis of museological and information-scientific theoretical discussions and author's practical experience. The goal of the master's thesis is to give a general overview and bring out the existing problems related to the documentation of museum objects in the information system.

The practical goal of the master's thesis is to form a basis for the documentation system of the museum objects operating in electronic environment. This means to find out the problems of the existing systems and work out solutions to them. Theoretical starting point of the master's thesis is the statement that museum objects represent information

collections and therefore it is necessary to rely on the conceptions of information science while dealing with their documentation systems.

The creation of information system for museums has brought along the new definition of several terms that have been unambiguously understood by museum workers so far because the documentation of museum objects in the electronic information system requires explanation of certain concepts on several levels. It is necessary to guarantee the mutual understanding between the programmers of the information system and museum specialists and to achieve the functionality of the information system satisfying museums. Most important terms in the present master's thesis are museum object and museum object's documentation. These terms have been discussed in the introduction already to make the further text unambiguously understandable.

The present master's thesis includes three chapters. In the first chapter the documentation system of museum objects and the structuring of data in Estonia throughout the years is discussed relying on archival records and museum documents recording the documentation of museum objects. This is a generalized overview of the changes in the documentation of museum objects, which covers both legislative documentation and documents about museum object's description (main catalogue, accession book, accession cards, file cards or additional catalogue).

The author came to the conclusion that although the documentation of museum objects in Estonian museums dates back to the beginning of the 19th century, we may speak about the conscious and thought out documentation of museum collection as a whole only since the beginning of the 20th century when in connection with the foundation of the Estonian National Museum in 1909 systematic antiquities collection and documentation of the collected materials were started.

In the development of museum objects' documentation we may observe both stability and change. While comparing the recording of object's contextual and object's physical data we may see that more stress in the documentation of object's data has been laid on

the recording of physical data. The documentation of physical data has been more even in various museums and various periods as well. The documentation of contextual data has been much more uneven. From the museum object's descriptions of the museums we can see that clear and unambiguously understandable determination of museum object's description levels is lacking. The goals of the different description levels were not brought out. We can also see that the more serious structuring of data in the museums began in the 1970s when accession cards were put into use.

The second chapter gives an overview of the first unitary information system of Estonian museums KVIS (Information System for Museums and Antiquarian Institutions). Museum object's documentation in KVIS and associating contradiction with the valid museum objects' registration system are observed. The author has also analysed various museum objects' descriptions created in KVIS and arrived at the truth that information system can be only the means for museum objects' documentation. As the research work tries to reach the museum objects' documentation actually functioning in Estonia in the present, it is important to know what the so far existed methods and problems have been and how to solve them. Greatly relying on practical experience, problems in the use of KVIS with the aim to prevent such mistakes in the introduction of the new information system and use in museums is analysed in this chapter. KVIS provided basis for unitary documentation of museum objects in electronic environment in Estonia. However, it should be mentioned that the main goal of the information system KVIS – standardisation of documenting and describing various kinds of cultural properties to create, from this base, a common data bank of cultural properties to make possible unitary search in all museum collections - was not entirely achieved.

The reasons were both technical and substantial mistakes, general weakness of museums' information technology, but also insufficiency of museum workers' knowledge and skills and difficulties in uniting the museological and information technological sides. The existing regulative acts of museum objects' documentation did not support the user in the application and use of the information system. Therefore the

records entered in the common information system do not allow making common information retrieval in all the museums that used KVIS.

As a result of the analysis in this chapter the regulation of museum objects' registration and preservation valid at present has again been taken under discussion to adapt the standards established there to the possibilities offered by the information system and at the same time guarantee museum object's correct documentation so that during mediating information about a museum object the primary data would not disappear and that information added by a museum worker, which he/she enters in the information system, would be clearly seen.

In the third chapter museums' expectations for the functionality of the new information system for museums (MuIS) and theoretical requirements for the documentation of information resulting from this are summed up. The problem of truthfulness and adequacy of museum object's description in the information system is observed separately.

Dealing with the museum object's descriptions and relying on information theoretical aspects the author came to the conclusion that the unambiguous understanding of the entered data and information both at the present and in the future is guaranteed by the establishment of the information flow architectures, which includes three indicators: the name of the person who entered the information, the time of entering and additional sources used in documentation. It is important that the documentation of a museum object, that is the layers of the description would be visible and clearly separable and the connections with the substantial context of the data related to the object in different periods would be indicative and data and connections between data would be unambiguously understandable.

Considering the possibilities of the contemporary documentation system and analysing the earlier museum object's description methods one has to admit that to guarantee the general preservation and availability of cultural properties it is important to document

museum object with the amount of data of the first two description levels (primary registration and full cataloguing) and only after that carry out scientific description of single objects. Full cataloguing guarantees necessary amount of catalogue data for electronic search and in this way makes the information in museum collections possible to analyse and study. As a result of this qualitative study of museum collections should improve. The entering of data about museum objects in the information system gives also possibility to reproduce them in various forms that in turn brings out the blanks and mistakes of the entered data. As its result museum worker can arrange the data related to the collections. The entering of data in the information system is gradual and improves in the course of actual work.

The author expects that the information system MuiS, being in use already, improves and develops, becoming so more convenient for the user, both for the enterer and for the information searcher, and that the functionality of the system would cover the contemporary requests for documentation so that the person who documents museum object can rely on the prescriptions of the system. This would result in the museum objects, which have been documented according to the requests. This would make museum collections (information in the museum collections) to be unitarily administered and used not only in a certain museum but also by a wider circle of interested persons.

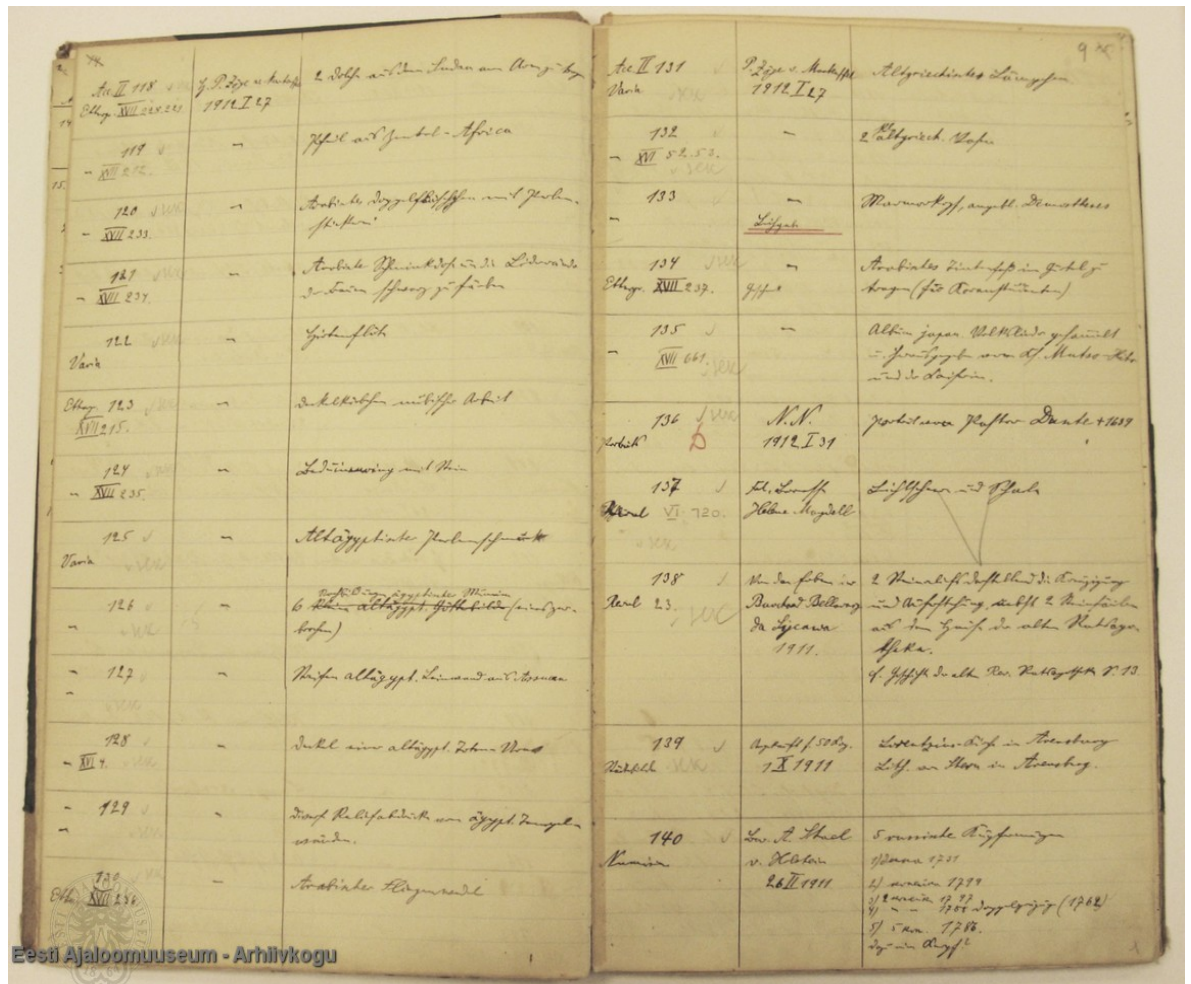
Several principles of documenting a museum object in MuIS will be confirmed or not confirmed only in the course of actual use when describing methods, actually entered data and information system's possibilities have been united. MuIS has been planned as a developing information system so that in cooperation between museum practitioners and information technologists it would be possible to make necessary changes and renewals without losing the already entered information.

Within the work a structure of dictionaries connecting museum objects of various areas has been proposed. To give an assessment to this, actual experience of use is necessary. Thus it is one of the issues that need further analyses and conclusions.

The present work is not a final solution to the problems and a vision of an ideal information system. Its mission is to raise the problems about the documentation of museum objects and open up discussion on this subject in Estonian museum world.

LISAD

LISA 1. 1911.–1934. aasta kataloog „Katalog des Museums der E.L.G. 1911–1934.”

LISA 2. ERMi 1912. aasta korjamisraamat.

Nr	Asja nimi.	Asja otsiarve.	Kust päit? (Kihelkond, wald, küla, talu).	Kust korjaja asja ostnud? (Kihelkond wald, küla, talu).	Kui wanz?	Asja tegija.	Asja kinnaja.
7313 32.	Kalvite kann			Okra tare	30e	tanutegija	Minna Okra
203 33	Routsi wala habe			Mäts Kura			Jaan Jõgi
7314 34.	Piet			Känni			Minna Laane
7315 35	Rahaxasti lura			—		sepp	Juh. Laane
7315 36.	Käite kampsari			Mändi	50a		Juh. Laane
Käite kampsari; mõned pandsimeetrid peaga näpunaelsa as- amest ja mõid; kampsari ulatas unduusi peale; mõis ei Pati siinse. Wämmimine: Kusi-pandi kappeme ühes siinse sulauel; pandi meilad sirre. Pätt seisis käige aja saaja sees. Teinepärast maadeti; pigistati kuimaks; pandi jälle							

LISA 3. Ajalooliste kogude inventarraamat Tartu Linnamuuseumis 1959-1960.
Kirjeldus aastast 1956.

Eseme kirjeldus

Piibucakar, helepruunist savist, peal
reljeefsed ilutused, millest osa määra-
dunud. Kaka varreosa murdunud.

Lähimast 3,5 cm, kõrgus 3 cm.

Leitud Tartust. Kaitseoselt laululava
ehitamisel 1955. a. juunis.

Saadud det. 1955. a. H. Rand'ilt, elukaal
Tartu, Uu t. 2.

-vastuvõttuast 1955:1, fp. 1

Inventuuritud 1959. a. juunis L. Meana

Medal, vauet. Medali eesil kül kivi
"za yemupenne rouskaro mairipa", selle üs
aastadur. 1863-1864. Tagakül kül kahe pra-
ga kotka kujutis. Medali otas asane.

Medal: lähimast 2,8 cm, paksus 3,5 cm.

Saadud mais 1956. a. -v. Ljand: Rajooni devali-
evult Haduloomuseenilt.

-vastuvõttuast 1956:12, fp. 9(51)

Inventuuritud 1959. a. juunis L. Meana.

LISA 4. Kunstieseme kirjeldus, inventarkardi esi- ja tagakülg.

2. M 1000	3. ^{Saaga kirjeldus selle järgi} NEFF, KARL TIMOLEON ANDREI 1805-1876	4. 190/847
13.VII 10.21.12.50	4.a. "Норвежене Христма" "Kristuse kasulapanna" b. ^{Kirjand. Põltsamaa linnastaja kirjand.} Tiitka kirja altari pildi ^{maastiku pildid} Korvot. Kalju maastiku laus- tal es kirkel ristret võetud Korvus, Kelle juures ^{kahele ühele} kaks haist ja kolm meest c. puudub. 5. Lõuend. Oes. 6. Lm. 40.2 x 30 cm.	1. J. J. J. J. 13.09.49

M

7. ^{kirjand.}
8. Ant 83 4.IV 1941 Dep. K. Kauritz
13. Tapax.: "Норвежене Христма. Тенузога-
Чепхлу Христма Чувачева на Тенузога
нроченге в Р. Нгузодура, паднута, Пнор.
Керр." - Р. Тар. нроченге ассиони jäljunt.
7. Kõrvaldamine aartes. Kõrvaldamisjälgi. Valgeid
pitsmeid paremal serval. Tume korvot
tagaole jaan laadil kõrvutet serval.
Kõrvaldamine üleni.

LISA 5. Teadusliku kataloogimise kaardi näide aastast 1971.

Eeskiri kultuurilooliste ja rakenduskunsti esemete teaduslikuks kataloogiseerimiseks.

Antakse juhised, kuid erineva profiiliga muuseumid võivad teha teatud muudatusi.

Kataloogkaardi näide:

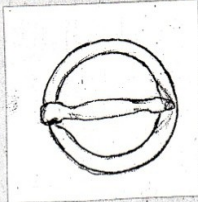
1	2
3	4
5	6
7	8
9	

1. esemenimetud , tema autor kui on olemas.
2. materjal
3. valmistamiskuupäev
4. valmistaja (tehas, ettevõtte või töökoda)
5. initsiaalid (autori sünniaasta)
6. eseme füüsiline kirjeldus, kus on kirjeldatud kaunistus viisid – lühidalt aga täpselt.
7. esemest foto või skemaatiline joonistus.
8. tehase märk (kirjeldus esemel olevast valmistaja märkidest – viide tema asukohale. + viide allikale, mille järgi märk tuvastatud)
9. inventarinumber – kui number on mitmekohaline (st liiga pikk) siis pannakse kirja viimane number; kirjeldaja.

10	11
12	
13	
14	

10. mõõtmed: kõrgus – kõige kõrgema koha pealt ja laius - kõige laiema koha pealt; diameeter. (skulptuuridele ainult kõrgus)
11. säilivuse kirjeldus ,andmed restaureerimise kohta.
12. tulmumisandmed: kust, kellelt, kuna,
13. viited allikatele (publitseerimised jms)
14. lisa märkused (ps.)

LISA 6. Museaali kirjeldus. 1965. aasta inventark kaart.

VILJANDI MUSEUM		VM <u>9261:7</u> <u>E 763</u>
NIMETUS <u>(E) VITSSÖLG</u>	ASUKOHT <u>Epr. - s Põhikooli nurgal</u>	
MATERJAL JA TEHNIKA <u>0,2 cm laiusest alt tahkest ja p. 0,2 cm laiusest kumerast ritsast</u>	Kujutis	
SUURUS <u>Ø 2,2 cm</u>		
KAAL <u>hõlga p. 2,4 cm, l. 0,3 cm.</u>		
SEISUKORD <u>terve</u>		
VALMISTAMISKOHT <u>S. - Jaani, Epra k.</u>		
VALMISTAJA <u>AEG 19. saj. II p.</u>		
SAADUD <u>B. Kladri Mägi S. - Jaani kkt Nätemärsa v., Epra küla</u>		
DAATUM <u>akt 54 (814) 1962. a.</u>		

LISA 7. Museaali kirjeldus. 1965. aasta inventarkardi esi- ja tagakülg.

1965

Võru Koduloomuuseum		
MF ⁸³ Ajm 1	Nimetus: Autasumedal - põllumajanduse ja riigivarade ministeeriumi auhanga	Säilituskohat:
Materjal: <u>pruuk</u>		
Suurus: <u>lõbimõõt 66 mm, paksus 5 mm</u>		
Kaal:		
Säilivus: <u>Medalil on üksikuid oksiidide laike. Seesmisel mõned üliväikesed tänned.</u>		
Saadud: <u>Alfred Maasingult duk. Viljandi rajoon Pitmastu Kibepuukool.</u>		
Verif. <u>Fr. I 83 ; 4. märts 1965.a. Vuant nr. 9; 1962.a.</u>		
Kirjeldus: <u>Medali esiküljel keskosas tekst: « ОТЪ /МИНИСТЕРСТВА /ЗЕМЛЕДЕЛИЯ / И / ГОСУДАРСТВЕННЫХЪ /ИМУЩЕСТВЪ» Teksti ümberitses tamme- ja loorberilehtedest, puuviljadest ja viljapöödest pärjotavoline</u>		

kaunistus.

Medali tagaküljel keskosas on veis ja mitmesugused töö-
riistad (koot, viikat, kirves, labidas, sirp, käsisaag, viig, ader
/ms.). Tööriistadest pisut kaugemal viljavihk ja viinamarja-
pöösas. Ringkiri: ЗА СЕЛСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЯ ПРОЦЕ-
БЕДЕНИЯ»

Medali on kujundanud mees maalikunstnik
Alekssei Klepikov. Ese on valmistatud Moncton'i Dvoris
St. Peterburis.

Medali mõlemal poolel on seesas rant.

Legend: Autasumedal saai 1911.a. Antsla näituselt Tikut
talu peremes Johan Veeburi lammaste väljapaneku eest. Lammad
olid J. Veeburi ostetud Isooru mõisast.

Märkused: * Alfred Maasingu abikaasa on Tikutist Johan Veeburi
tatar.

LISA 8. Museaali kirjeldus. 1968. aasta inventarkardi esi- ja tagakülg.

P-275		TALLINNA LINNAMUSEUM		TLM 10216
Autor <i>Helene Kuma</i>	Nimetus <i>Vaas</i>	Koht <i>V - VIII - 5</i>		
Datum <i>1964.a.</i>	Materjal <i>savi, glasuur</i>	Foto Negatiiv		
	Tehnika <i>kõrgkuumus</i>	Foto või joonis		
Suurus <i>x. 8,5 sm</i> <i>ava φ 13,4 sm</i> <i>Kaal põhja φ 8,3 sm</i>	Säilivus <i>Põhja randilt killukesi lahti murenenud</i>			
Saadud <i>Ostetud Kunstitoodeke kombinatsioonist, v.v. akt nr 119, 12.VI 1964.a.</i>				

Kirjeldus, signatuur, tekstid *Vaas heledast savist, glasuuritud. Ülemine osa aheneb järsult randiga, moodustades silindrilise alumise osa. Ülemine välimine rant maalitud mustade nelinurkudega ja pruunide triipudega. Kolme nelinurga keelel kõrged reljeefsed nupud. Alumine silindriline osa kaetud musta glasuuriga. Seest on vaas glasuuritud rohekashalli glasuuriga.*

Põhja alla sisse kraabitud: 6 K 4

Märkused *Eksponeeritud H. Kuma personaalnäitusel ENSV Riiklikus Kunstimuuseumis 1971.a.; Moskvas 1971.a.*

LISA 9. Museaali kirjeldus. 1973. aasta inventark kaart.

P-1307		TLM	
TALLINNA LINNAMUSEUM			
Autor	Nimetus	Koht	
Armeenia	Veekruus	Iruum, ringil	
Daatum	Materjal	Foto	
II aastatuhat, e.m.a.	Savi	Negatiiv	
	Tehnika	Foto või joonis	
Suurus	Säilivus		
~ 28,2	Ava äärelt kild		
Kaal	Gra		
Saadud Kunstnike Liidust üle andnud V. Reinholm ja V. Tigane 14. I 1972. v.v. art 4, 7. I 1972			

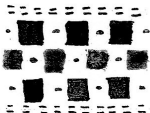
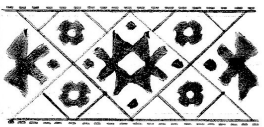
Kirjeldus, signatuur, tekstid Veekruus, savist, paunjas, kõrvaga. Kruusa kaunistuseks süvendtriibud üle terve kruusi pinna vertikaalsed mustad triibud.

Kruusi kaela ümber kett ja kett küljes ümmargune metallirata tekstiga:

СОЮЗУ ХУДОЖНИКОВ
 ЭСТОНИИ
 ДИЛИЖАН АРМ. ССР
 16.09.1964 г.

Märkused

LISA 10a. Museaali kirjeldus 1986. aasta inventarraamatus.

		, 2910 E 89."
16. XI 53.a.	316	<u>Lärgi krae kivi</u>, tehtud Paistu kihelkonnas Glotne vallas valgele puuvillasele labasele pöörude lapile (suurus 16 x 50) õmmeldud madalpiistes geometrilise kivi punase määkruudiga. Tixandi pikkus 30,5 cm, laius 2,7 cm. Küljes valge riidest etikett, millel "VM 316 E 90."
16. XI 53.a.	2751	 <u>Kirivöö</u>, tehtud Paistu kihelkonnas Hiibe talus, üle 60 aasta vana. Kollakal-punasel villasel põhjal rohekassinisest, tumesinisest ja kollasest lõngaot kivi. Keskul neli rohekassiniot lõnga sisse kootud üle kolme lõnga, kahepool neli tumesiniot lõnga sisse kootud samuti üle kolme lõnga rohekassiniote vahetkohtadele. Nahekohtades üksteisest kollased täpid. Vöö servadesse sisse kootud kaks tumesiniot lõnga. Vöö pikkus 224 cm, narmad ühes otsas 11 cm, teises 8 cm pikkused, vöö laius 3 cm. Küljes valge riidest etikett, millel, 2751 E 91."
16. XI 53.a.	2756	 <u>Kirivöö</u>, tehtud Heimtali vallas, üle 50 aasta vana. Valgel linasel põhjal heelpunane villane kivi, servadesse sisse kootud kaks rohelist lõnga. Vöö pikkus 215 cm, narmaste pikkus 11 cm, vöö laius 48 cm. Ühele otsale õmmeldud roheline nöödiga "M".

Eseme kirjeldus

põhjal punane villane kiri, sidamikus
1 roheline lõng. Äärekirja valdab möö-
kirjast 1 kollane ja 1 roheline lõng.
Äärekiri ruhlille sinine, sidamikus
2 punast lõnga. Nöö servades 1 punane
ja 1 roheline lõng.

Nöö valmistamisaj ja koht tead-
mata.

Säilinus väga hea.

Inventuris

26. III 1986.

Nöö.

Möödud: pikkus 238, laius 6 cm,
narmad 10-12 cm.

Loojatud kirjaga, valgel linasel
põhjal punane villane kiri, sidamikus
3 tumesinist lõnga, äärtus 1 tumesinine
lõng. Äärekirja valdab möökirjast
1 tumesinine ja 1 punane lõng.

Äärekiri tumesinine, sidamikus 3
punast lõnga. Nöö servades 2
punast ja 1 tumesinine lõng.

Nöö valmistamisaj ja tegija
teadmata.

Säilinus hea, mõnest kohast kirja-
lõng katkunud, ühest otsast narmad ära
lõigatud.

Inventuris

26. III 1986

LISA 11. Museaali kirjeldus. 1987. aasta inventarkart.

TRÜ KLASSIKALISE MUINASTADUSE MUUSEUM		Inv. nr. S 39
	Autor	LYSIPPOS (?)
	Nimetus	Aleksander Suure (Makedoonia Aleksandri) herm
	Signatuur	
	Dateering	III - I s. e.m.a.
	Materjal	kips (orig. marmor)
	Tehnika	väljand
	Mõõtmed	60 x 30 x 26
	Foto nr.	Neg. nr.
Pealiskirjad, tahakirjutused jm. ...		ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ / ΠΙΛΙΠΠ
Kirjeldus Noore mehe portree täidlaste põskede, madala lauba ja sellele langevate juustega. Alusel on kiri... (Felsberg, 103) Baumeister, <i>Ind. No. 38/42</i> <i>Tarnavne refliin Louvre'i s. (Le Louvre. Trésors du plus grand musée du monde. Paris, Bruxelles, Montreuil, Zurich. 1997, la. 109)</i>		

Säilivus mustunud, kulunud, esiservast tükk ära

Restaureerimised A. Ilves, I kv. 1991

Tulme nr., dokument Verz III, 347 (174)

Näitused põhiekspositsioon

Märkused Orig. Berliinis. Leitud Aleksandriast ja oli kuni aastani 1839
 Saulnieri kollektsioonis.

Koopia valm. Berliini Kuninglik Muuseum

Asukoht R 407 110

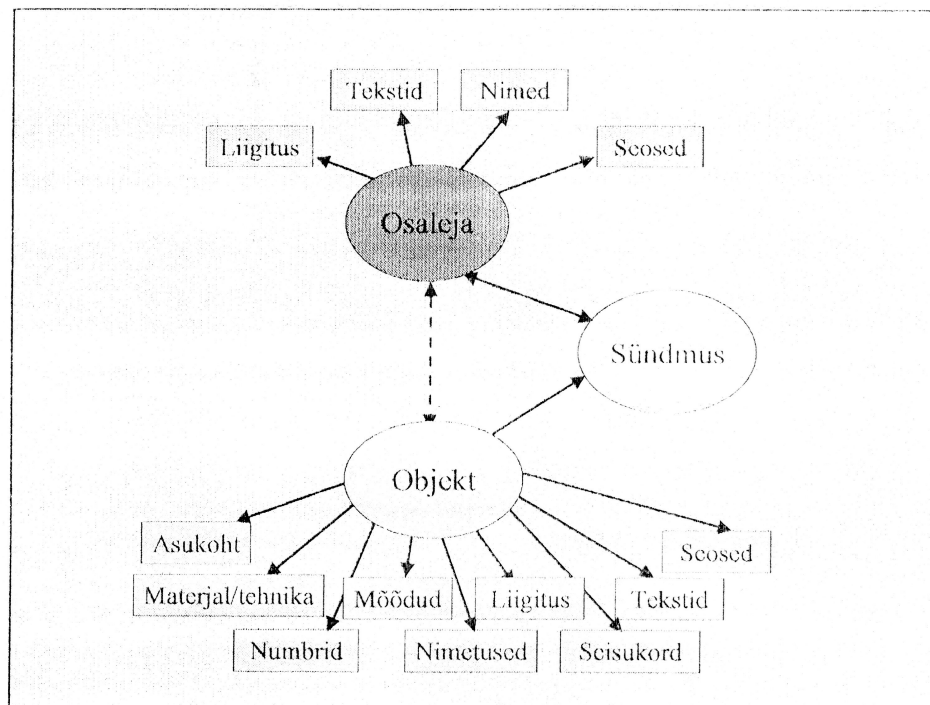
Koostaja

Tk. Täht. Võrus. 37 4401 35 000

LISA 12. Museaali kirjeldus. 2002. aasta inventarkart.

M 7135	ILMAR KRUUSAMÄE s. 1957	EKM 49613
Hind 35 000.	4.a. Vanamees. 2000. <i>Ilmar Kruusamäe</i> b. Tervet maali kattev kokkunud ilmega, veidi punnis- pruunisilmne habeme ja vuntsidega mehe nägu otsevaates. Heleda juuksetükkaga kaetud pea, kortsus otsmik, veidi paakil suu. Kollasetriibuline särgikaelus pisut paistmas Valge, oranži, pruunikaga maalitud nägu, ooker-kollane taust. Popilik kujutamisiis. Paremal äärel allpool kiri ülalt alla: VANAMEES c. Allvasakul äärel sign. ja daatum alt üles: <i>Ilmar Kruusamäe 2000.</i> 6. Oli, lõuend, <i>puutavaani, tules</i> 6. 260,5x187,5 7. Korras 8. Akt nr. 2553, 9. sept. 2002. KK ja rakenduskunsti Sihtkapo Vanadest poolitatud puulattidest raamistus, mis jalgadega toetub maha. Pöördel alustaami põikliistul kiri: VANAMEES ↑ 260x188 oli lõuend 2000 sept	9.9.2002

LISA 13. Museaali kirjelduse andmetüübid KVISis.

LISA 14. Museaali kirjeldus KVISis. 2007.a.

Muuseum

14-06-2007

Kunstiesemed

K 4819 Grabby Matthiessen Baritsch, Karin.

Moejoonis. Pärastlõunakleit

Moejoonised on kinkinud Karin Matthiessen Grabby Baritsch (s. 1913.a. 20. dets. Tallinnas, elukoht Hamburg Hegelingenstieg 18) oma külaskäikudel Tartusse 1993. ja 1995.a.

Karin Grabby Matthiessen Baritsch oli esimene saksa moekunstnik, kes pärast II Maailmasõda oma loominguga välismaale pääses. Tema klientide hulka kuulus Baltimaade kõrghaadel; vürstinna von Bismarck, Edith Piaf jpt. Selle kõrval on ta teinud kostüüme mitmetele teatrietendustele ja filmidele ("Gaasivalgus", "Millest unistavad naised?", "Võimatu naine" jt). 1947 a. Tutvus ta Coco Chaneliga, 1951 a. oli tal Pariisis show koos Christian Dioriga. 1985.a. saatis ta mõned oma joonised Karl Lagerfeldile, kes neid 1992.a. oma kollektsiooni hulgas näitas.

Moejoonised on K.G. M. Baritsch teinud 1940. aastatel ja 1950. aastate esimesel poolel Posenis ja Hamburgis. Iga joonise järgi on valmistatud vähemalt üks kostüüm.

VT. ka ERMi arhiivi AM 1024, Fk. 2484:1-36, A 855:1-108

1990 Registreerimine dokumendi alusel

peakataloog K 2

registreerija/vastutaja - —

Muuseum

23-05-2007

Võõrrahvaste esemed

C 104:1 laevamudel Originaal Hind: 0

Topo: Tartu

Mudeli omanik oli Joann Gunjashin (s 1924 Vasknarvas, surm 1997, viimane elukoht Tartumaal Kärknas), rahvuselt venelane. Perekond oli kirjas vanausulistena, kuid erilist usulist veendumust ja aktiivsust ei olnud. Joann oli Vasknarvas laevakapteni ja koduperenaise neljast lapsest noorim. Isa oli Peipsi laevakapten, sõitis Pihkva vahet. Joann õppis merelaevandust, sai kapten-laevamehhaaniku kutse. Kolm aastat töötas Eestis puksiirlaeval, seejärel 1960-70. aastatel Riia sadamas ookeanilaeval külmutusseadmete mehhaanikuna. Hiljem töötas Kärknas, läks pensionile 1979. aastal.

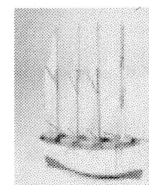
Laevamudeli kere kinkisid töökaaslased talle 1964. aastal 40. sünnipäevaks, sellele tegi ta ise mastid, purjed jm vidinad. Tegi laeva pojale mälestuseks. Poeg Edvin Gunjashin (s 1958) elab Tartus.

Lisaidentifikaatorid

vastuvõtu akti nr. : 2003: 7

Liigitus

Topograafiline : Tartu

Materjal ja tehnika:

puit mitmevärviline puidust valge kere,
punane kiil, kollane
laevalagi ja mastid,
valgest riist purjed ja
nööriid soot

Mõõdud:

kõrgus 75,00 cm üldkõrgus (kiil+kere+mastid)
pikkus 93,00 cm üldpikkus (kere+mast)
kere kõrgus 18,00 cm
laius 20,50 cm
pikkus 73,00 cm
mastid kõrgus 56,50 cm võõripoolne mast - 26 cm

Seisukord

09.02.2003 saadud annetusest hea

09.02.2003 Saadud annetusest

2003:7

vastuvõtja -

üleandja - Tuubel, Virve

omanik/volitaja - Gunjashin, Aleksander

08.01.2007 Inventuur

2007:1

LISA 16a. Museaali kirjeldus KVISis. 2007. a.

muuseum

23-05-2007

Esemekogu

EPM 2255/V8:3 E 1143 Tartu Eesti Põllumeeste Seltsi medal Originaal Hind: 7,90

vv akt 1989:133 11.05.89

Proovivalve õiend 11.01.90, kaal 31.7 grammi, proov 875

Inv.Tuul,H. 90

objekti „legend/kommentaar“

Hõbedast, läbimõõduga 3.5 cm, servatud kitsa randiga.

Avers: ülaseras kaarjalt kiri *EESTI*PÕLLUMEESTE*SELTS*TARTUS*. All servas puu- ja juurviljad lehtedega. Keskkel stiliseeritud lüpsilehm, lehma ees naine reha õlal, tagafoonil tõusva päikese kiired.

Revers: ülaseras kaarjalt kiri *HOOLSUSE * EEST *. Külgedel kaarjalt tammelehtedest oksad. Keskkel alasi ees seisev sepp, parem käsi puusas ja teises käes haamrivars. Vasakul pool alasi kõrval ratas ja paremal pool suur haamer.

Lisaidentifikaatorid

endine inventarinumber : EPM 197:3/V8:3

Liigitus

Esemekogu liigitus : seltsid

Esemekogu liigitus : väärismetall

Materjal ja tehnika:

hõbe proov 875

Mõõdud:

läbimõõt 3,50 cm

Seisukord

11.05.1989 registreerimine dokumendi alusel rahuldav

1990 <museaalide säilitamine ja hea dokumenteerimine>

Põllundus

medal

11.05.1989 Saadud ostuna

11.05.89

üleandja - Tarkpea, Endel

11.05.1989 Registreerimine dokumendi alusel

Peavarahoidja kabinet kaart

1990 <museaalide säilitamine ja dokumenteerimine>

teostaja -

LISA 16b. Museaali kirjeldus KVISis. 2007. a.

muuseum

23-05-2007

Foto

EPM FP 656:1 Naismehhanisaatorite kokkutulek 5-6 juuni Saaremaal 2001.a. Originaal Hind: 0

objekti „legend/kommentaari“

Kingitud Elmina Otsmanile. Elminat ei olnud seal.

Lisaidentifikaatorid

vastuvõtu akti nr. : 2006:18/28.09.2006

Materjal ja tehnika:

foto fotopaber värvifotograafia

Mõõdud:

foto kõrgus 15,20 cm

laius 22,60 cm

Seisukord

28.09.2006 saadud kogumistegevusest hea

05.06.2001-06.06.2001 Ühiskondlik ja ühinguline tegevus

kokkutulek grupifoto

Saare

Saaremaa : saar

28.09.2006 Saadud kogumistegevusest

2006:18

Teeneka põllumajandustöötaja, omaaegse Tarvastu kolhoosi kombaineri Elmina Otsmani tegevusega seotud materjalid (esemed, käsikirjad, ajaleheartiklite väljalõiked, õnnitlustelegrammid, fotod jm.).
Saadud Eesti Põllumajandusmuuseumi teaduse ja kogude osakonna juhataja kt. Eli Vahtramäe kaudu.

üleandja - Otsman, Elmina

vastuvõtja -

koguhoidja -

koguhoidja -

28.09.2006 Registreerimine dokumendi alusel

registreerija/vastutaja -

12.10.2006 Skannimine

Fotod on skaneeritud ja salvestatud CD-le (kasutuskooopia).

teostaja -

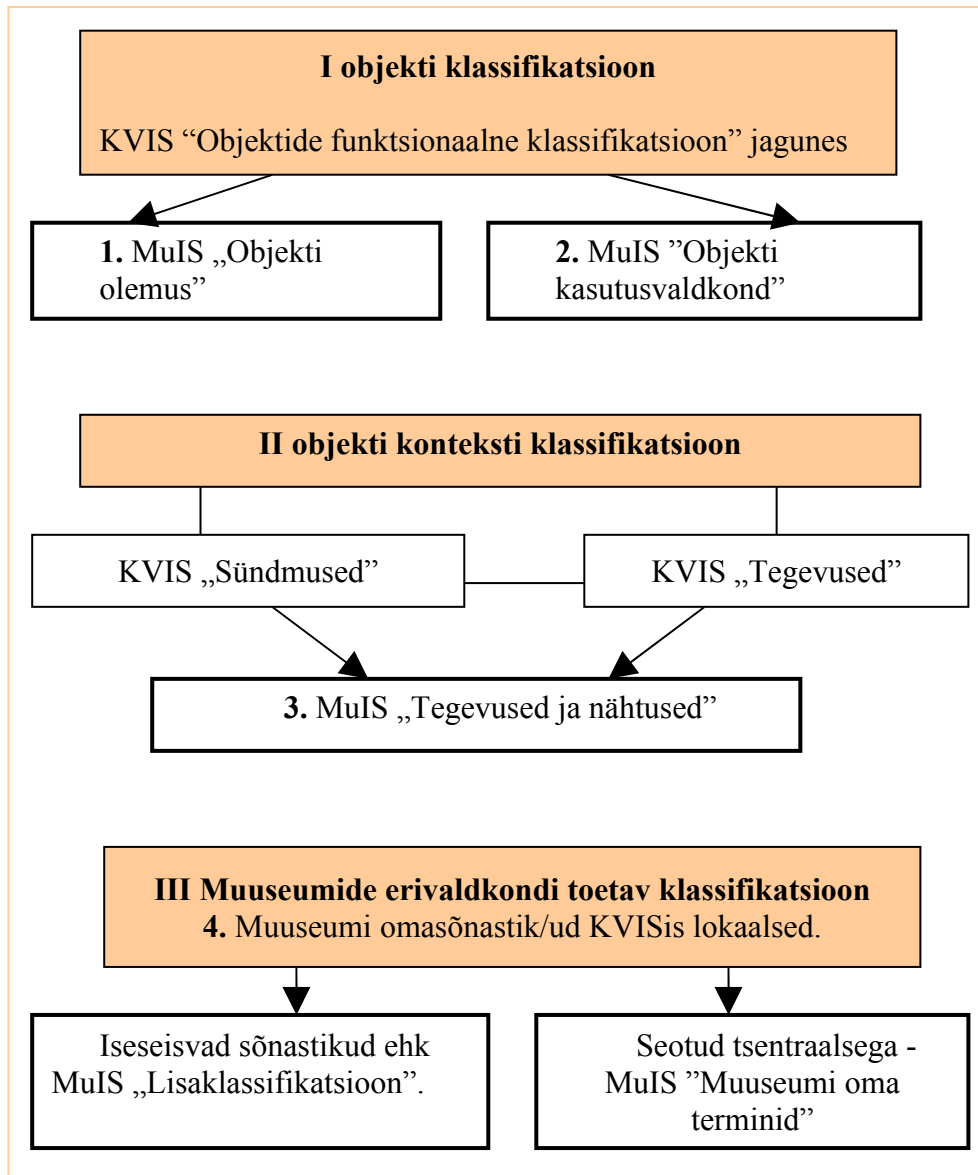
12.10.2006 Registreerimine kogus

registreerija/vastutaja -

2007 Digitaalne säilitamine

valmistaja -

LISA 17. KVISi ja MuSi sõnastike erinevus.

LISA 18. Info süstematiseerimise tasandid.

